

ŠVENTASIS KARYS

ŠV. JURGIS DAILĖS KŪRINIUOSE

PARODOS
KATALOGAS

ŠVENTASIS KARYS

ŠV. JURGIS DAILĖS KŪRINIUOSE

PARODOS
KATALOGAS

VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUS

2017 m., Kaunas

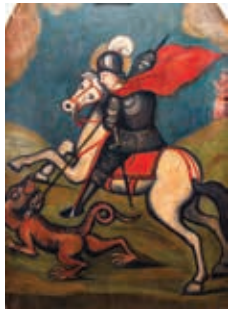
❖
55

❖
69

❖
77

❖
81

❖
87

❖
95

❖
137

Turinys

- 7 . . Arkivyskupo Gintaro Grušo sveikinimo žodis
- 9 . . Įžanga
- 11 . . Šv. Jurgio kultas ir dailės siužetai
- 15 . . Šventojo kario vaizdavimas rytų krikščionybės mene
- 20 . . Slibino nugalėtojas vakarų krikščionybės mene
- 35 . . Šventojo įamžinimas architektūroje ir monumentaliojoje dailėje
- 38 . . Šv. Jurgis profesionaliosios dailės kūriniuose Lietuvoje
- 45 . . Slibino nugalėtojas lietuvių liaudies dailėje
- 51 . . Šventasis krikščionių ortodoksų dailės kūriniuose Lietuvoje

- 55 . . KATALOGAS

- Profesionaliosios dailės kūriniai
- 57 . . I. PROFESIONALIOJI TAPYBA
- 71 . . II. PROFESIONALIOJI GRAFIKA
- 81 . . III. PROFESIONALIOJI SKULPTŪRA

- Lietuvių liaudies dailės kūriniai
- 85 . . IV. LIAUDIES TAPYBA
- 91 . . V. LIAUDIES GRAFIKA
- 99 . . VI. LIAUDIES SKULPTŪRA

- 141 . . VII. IKONOS

- 158 . . Terminų žodynelis
- 164 . . Santrumpos
- 164 . . Šaltiniai ir literatūra

Arkivyskupo Gintaro Grušo sveikinimo žodis

Labai džiaugiuosi galėdamas globoti parodą, kuri mums pristato šv. Jurgį kaip šventąjį karį ir kankinį, 303 m. paguldžiusį savo gyvybę dėl Kristaus, dėl tiesos. Taip jis mums primena tą svarbą likti ištikimiems tiesai, ir todėl dažniausiai vaizduojamas kovojantis ir nugalintis slibiną – blogio įvaizdį. Gėris vis dėlto nugalė blogį. Mes esame kviečiami mąstyti tą gėrio, nugalintčio blogį, tematiką, stiprybę, kylančią iš tiesos. Šventojo žygdarbis apipintas daug žinomų stebuklų. Per amžius daug kas į jį kreipėsi. Jis yra ir visos Lietuvos, ir Vilniaus arkivyskupijos globėjas. Jis yra globėjas ir jo garbei pavadintų bažnyčių, įvairių organizacijų, kraštų. Jo simbolika yra atsiradusi daugelio kraštų vėliavose.

Yra mūsų širdyse tas troškulys – pirma šventumui, antra – užsitikrint, kad gėris tikrai nugalės blogį. Mes esame kviečiami, apmąstydami tai, prisimint ir prašyt šio šventojo užtarimo. Šv. Jurgis nėra tik meno kūrinys, jis yra tikras šventasis, kuris gali mus lydėti ir užtart. Mūsų kariams tai irgi yra svarbu. Asmuo ieško kažko kaip jis pats, todėl kiekviena tauta, net kiekviena profesija, turi savo šventuosius – tuos, kurie jau pasiekė dangaus malonę, tad gali mus geriau suprasti, todėl Vytauto Didžiojo karo muziejaus paroda apie šventąjį karį tokia svarbi. Ji primena, kad ir kariai gali būti šventi, vykdydami šventą misiją, siekdami švento tikslo.

Mes turime prisiminti, kad ta kova tarp gėrio ir blogio tęsiasi ir šiandienos pasaulyje. Mes tampame šv. Jurgio bendražygiais. Prašydami jo užtarimo, siekiame išlikti tiesos kelyje, toje kovoje už gėrį – prieš blogį. Parodoje pristatytas vertybes išvys daug žmonių, jie turės progą ne tik pamatyti meno kūrinius, bet ir apmąstyti jų gilesnę reikšmę. Lai šventojo atvaizdas paskatina mus visus prašyti šv. Jurgio užtarimo ir prisiminti, kad ir mes stojam petys petin su šv. Jurgiu už gėrį – prieš blogį, kad jo užtarimu ir mes liktume ištikimi iki galo, kad gėris nugalėtų blogį vėl.

Įžanga

2014 m. rugsėjį Vytauto Didžiojo karo muziejus (VDKM) parengė nedidelę virtualią parodą *Šv. Jurgis VDKM tapybos, grafikos ir skulptūros darbuose*. Šioje parodoje buvo galima išvysti nedaug, tačiau įdomių ir vertingų muziejuje saugomų katalikų ir stačiatikių šventąjį vaizduojančių meno kūrinių. Tais pačiais metais, plėtojant šv. Jurgio vaizdavimo Lietuvos dailėje temą, kreiptasi į kitus mūsų šalies muziejus ir Kauno Šv. Jurgio Kankinio (pranciškonų) bažnyčią.

2015 m. gegužės 8 d. buvo atidaryta VDKM organizuota stacionari paroda *Šventasis karys. Šv. Jurgis dailės kūriniuose Lietuvoje*. Parodai surinkti tiek visos Lietuvos dailei, tiek atskiriems mūsų krašto etnografiniams regionams būdingi XVIII–XX a. šv. Jurgį vaizduojantys meno kūriniai. Parodą sudarė šios pagrindinės dalys: 1) šv. Jurgio atvaizdas profesionaliojoje dailėje Lietuvoje ir 2) šv. Jurgio atvaizdas lietuvių liaudies dailėje bei mūsų krašto krikščionių ortodoksų sakralinės dailės kūriniuose.

Parodos katalogo tekste pristatomi su šv. Jurgio kultu susiję pasakojimai, iš jų kylantys dailės siužetai ir, pasitelkus skirtingų kraštų dailininkų kūrinius, atskleidžiamas pasaulinis šventojo kario vaizdavimo kontekstas. Palyginimas su kitų kraštų dailės lobiais padeda lengviau suprasti savastimi jau seniai tapusį šventojo atvaizdą Lietuvos dailėje. Atskiruose katalogo tekstinės dalies skyriuose nagrinėjamas slibino nugalėtojo vaizdavimas mūsų krašto tapybos, grafikos, skulptūros kūriniuose, sukurtuose profesionalų ir liaudies dailininkų. Kataloge pristatomi tapybos, grafikos ir skulptūros kūriniai dar yra skirstomi į profesionaliosios dailės ir liaudies meno, stačiatikių ikonų dalis. Leidinio pabaigoje pateikiamas tekstuose ir eksponatų aprašuose vartojamų dailės ir istorinių terminų bei sąvokų žodynelis.

Atskiro aptarimo vertas tekste nagrinėjamas šventojo kario vaizdavimas krikščioniškoje ikonografijoje. Ją skiriame į dvi pagrindines dalis – Rytų krikščionių ir Vakarų krikščionių ikonografiją. Senieji dailės kūriniai pasižymi ypatinga menine ir istorine verte. Jie buvo ir tebėra vieni svarbiausių ikonografinių šaltinių viduramžių ir Renesanso karių aprangai, ekipuotei ir ginkluotei tirti ir studijuoti. Ilgus šimtmečius dailininkai rėmėsi savo epochos ir krašto karinėmis realijomis, todėl jų kūriniai pasižymi ne tik aukšta menine verte, tačiau jau seniai tapo karo istorikų domėjimosi objektu. Apžvelgtas ir su šventojo kultu siejamas architektūrinis paveldas – jo garbei pastatytos bažnyčios, koplyčios, vienuolynai, didesni ir mažesni monumentai. Atkreiptas dėmesys į jų eksterjerus ir interjerus puošiančias, slibiną nugalėjusį karį vaizduojančias freskas ir skulptūras.

XVIII a. pabaiga–XX a. pabaiga datuojami eksponatai gerai atspindi Lietuvos dailės raidą, labai gyvai iliustruoja atskiriems jos laikotarpiams būdingus bruožus. Šiuo metu Lietuvos muziejuose saugomi tapybos darbai anksčiau priklausė mūsų krašto bažnyčioms ir buvo naudojami praktikuojant tikėjimą. Tarp profesionaliosios dailės kūrinių buvo eksponuojamas ir vienas pagrindinių parodos akcentų – didingas Kauno Šv. Jurgio Kankinio bažnyčioje saugomas, apie 1930 m. nežinomo dailininko nutapytas paveikslas *Šv. Jurgis*. Tapybos darbai sudarė didžiąją originalių eksponatų dalį. Taip pat šioje parodos dalyje lankytojai galėjo išvysti grafikos reprodukcijų, ekspresija ir savita menine raiška pasižyminčių skulptorių Rapolo Jakimavičiaus (VDKM nuosavybė) ir Leono Striogos (Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus nuosavybė) kūrinių.

Šv. Jurgį liaudies menininkai įamžino skulptūros, grafikos ir tapybos darbais. Skulptūros datuojamos XIX a. pradžia–XX a. pabaiga, yra kilę iš įvairių Lietuvos regionų, daugelio jų autoriai yra žinomi. Išliko žinių ir apie dalies šių kūrinių pirminio buvimo vietą – Lietuvos kaimų ir miestelių pavadinimai. Liaudies meistrų sukurtos skulptūrinės kompozicijos turi išskirtinių, tik mūsų kraštui būdingų bruožų. Šie kūriniai geriausiai atskleidžia lietuvišką ir savitą šv. Jurgio paveikslą. Šią parodos dalį labai praturtinto lietuvių liaudies menininkų paveikslų originalai ir jų graviūrų reprodukcijos.

Dauguma parodoje eksponuotų krikščionių ortodoksų šv. Jurgio ikonų kyla iš XIX–XX a. pirmosios pusės. Tai ant medinio pagrindo sukurti sakraliniai paveikslai ir iš bronzos nulietos reljefinės ikonos, kurių paviršius kartais dengiamas emaliu. Kai kurie kūriniai priklausė Lietuvoje nuo seno gyvenančioms sentikių bendruomenėms.

Parodą globojo Vilniaus arkivyskupas metropolitas Gintaras Grušas. Rengiant parodą ir jos katalogą buvo bendradarbiaujama su kolegomis iš Lietuvos nacionalinio, Lietuvos dailės, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės, Šiaulių *Aušros*, Trakų istorijos, Vilniaus universiteto, Bažnytinio paveldo ir Ukmergės kraštotyros muziejų, Vilniaus arkivyskupija bei Kauno Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia, kuriai atstovavo Kauno Šv. Jurgio konvento gvardijonas brolis kun. Paulius Saulius Bytautas. Partneriai suteikė visus parodai reikalingus eksponatus bei duomenis, pasirūpino šių vertybių restauravimu ir konservavimu. Dviejose parodos salėse buvo išdėstyta 110 objektų, iš kurių 77 buvo muziejinės vertybės. Daugumą šių meno objektų galima pamatyti parodos kataloge. Lietuvos dailės muziejaus eksponatų aprašų autorės yra Dalia Tarandaitė (vienos iš ikonų)¹ ir Marija Kuodienė (lietuvių liaudies skulptūrų)². Šių autorių aprašai nežymiai papildyti atsižvelgiant į parodos katalogo sumanymą. Nuoširdžiai dėkojame visiems, kurių profesionali ir geranoriška pagalba leido parengti parodą ir jos katalogą.

Stacionarios parodos *Šventasis karys. Šv. Jurgis dailės kūriniuose Lietuvoje* ir jos katalogo autoriai tikisi, kad šis darbas prisidės prie platesnio ir gilesnio domėjimosi aptariamu dailės siužetu ir leis naujai įvertinti vieno garsiausių krikščionių šventųjų įamžinimą Lietuvos materialinėje kultūroje.

.....

- 1 Devynių dalių ikona, XIX a. pabaiga. LDMT 1. *Lietuvos sakralinė dailė, XI–XX a. pradžia. I tomas. Tapyba, skulptūra, grafika, XIV–XX a. pradžia*, Vilnius, 2003, p. 195–196.
- 2 Skulptūrinės kompozicijos *Šv. Jurgis* – LDM LM 1813/1-3, LM 937, LM 1900, LM 624, Lv 1235/1-2, Lv 2. *Lietuvos sakralinė dailė, XI–XX a. pradžia. II tomas. Lietuvių liaudies menas, XVII–XX a.*, Vilnius, 2003, p. 109–111. <https://www.limis.lt/virtualios-parodos/virtualExhibitions/view/81064?s_tab=&listDisplayMode=detailed&backUrl=&rowsOnPage=36>, [žiūrėta: 2017-02-15].

Šv. Jurgio kultas ir dailės siužetai

Šventasis karys (lot. *sanctus miles*, ang. *military saint, warrior saint* arba *soldier saint*) – krikščionių tikėjimą išpažinęs ir kankinio mirtimi miręs karys. Daugelis kanonizuotų krikščionių karių gyveno ir mirė Romos imperatoriaus Gajaus Aurelijaus Valerijaus Diokletiano (284–305) ir jo artimiausių įpėdinių valdymo metu III a. pabaigoje–IV a. pradžioje. Diokletianas pagarsėjo ne tik reikšmingomis administracinėmis ir karinėmis reformomis, tačiau ir oficialiais, didžiausiais ir paskutiniais krikščionių persekiojimais imperijoje. Vakarų ir Rytų Bažnyčios atmena tais metais nukankintus, mirčiai pasmerktus šventuosius – Florijoną, Adrianą iš Nikomedijos, Demetrijų iš Tesalonikų, Teodorą iš Amasijos, Gereoną iš Kelno, Marcelijų iš Tanžero, centurioną Orentijų bei kitus Kristaus tikėjimą išpažinusius romėnų kariuomenės vadus, karininkus ir karius. Vieno iš jų vardas lotyniškai skambėjo Georgius, graikiškai Georgios. Lietuvoje šis karys vadinamas Jurgiu.

Anot šaltinių, Šv. Jurgis buvo graikų kilmės – gimė iš Kapadokijos kilusių graikų krikščionių šeimoje Lodo mieste, Palestinoje³. Šventojo hagiografija rodo, kad jis buvo kilęs iš aristokratų, tarnavo romėnų kariuomenėje ir buvo labai vertinamas už jėgą ir drąsą, tad imperatoriaus Diokletiano pakeltas į karo tribūnus (*tribunus militum*)⁴. Vėliau, imperatoriui pradėjus persekioti kariuomenėje tarnaujančius krikščionis, šv. Jurgis neišsižadėjo krikščionių tikėjimo, kurį skleidė net suimtas. Jis pagarsėjo ištikimybe Dievui, sunkių išbandymų metu parodyta ištverme ir padarytais stebuklais. Po ilgų kankinimų 303 m. balandžio 23 d. kariui įvykdyta mirties bausmė⁵. Šv. Jurgis tapo vienu žinomiausių, labiausiai garbinamų ir karingiausių katalikų bei stačiatikių šventųjų. Antikos laikų rašytiniai šaltiniai liudija, kad jo kultas egzistavo jau IV a. antrojoje pusėje⁶. 494 m. popiežius Gelasijus I (492–496) karį ir kankinį kanonizavo ir patvirtino jo kultą, todėl šv. Jurgis laikomas vienu iš Kapadokijos šventųjų karių⁷.

Ilgainiui Vakarų ir Rytų Bažnyčiose išpopuliarėjo pasakojimas apie šv. Jurgio žygdarbį. Legenda apie šventojo kovą su slibinu, vaizduojanti jį kaip karžygį, krikščionybės propaguotoją ir nekaltųjų gynėją, Vakarų Europoje tapo populiari kryžiaus karų epochoje⁸, kai riteriai keliavo į Šventąją žemę, o vėliau grįždavo atgal kupini naujos patirties ir žinių. XIII a., kryžiaus žygių laikais, Jokūbo Voraginiečio (*Jacobus de Varagine, Giacomo da Varazze*)⁹ užrašytoje *Aukso legendoje (Legenda aurea)*¹⁰ atpasakota ir antikinių bruožų turinti šventojo istorija¹¹.

Anot legendos, stambeldžio Beiruto karaliaus žemes niokojo slibinas. Milžiniška pabaisa kėlė grėsmę ir Silenės miestui¹². Gelbėdamiesi nuo siaubūno rūstybės gyventojai atiduodavo jam savo avis, vėliau – ir sūnus bei

.....

3 Šiuo metu Loda yra Izraelio teritorijoje.

4 *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, Vilnius, 1997, p. 147.

5 *Krikščionybės kronika*, Vilnius, 1999, p. 206.

6 M. A. Habig. Saint George, *The Encyclopedia Americana*, international edition, 1982, vol. 12, p. 508.

7 F. Lanzi, G. Lanzi, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, Vilnius, 2005, p. 86, 88.

8 *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, p. 147; S. Urbonienė, *Liaudies skulptūros suvokimas: Kunigiškių kaimo šv. Jurgis, Liaudies kultūra*, 2006, Nr. 2, p. 21.

9 Jokūbas Voraginetis (apie 1230–1298) buvo benediktinų ordino vienuolis, Genujos miesto arkivyskupas, iškilus katalikų bažnyčios veikėjas.

10 *Aukso legenda* – Jokūbo Voraginiečio sudarytas šventųjų gyvenimų aprašymų rinkinys.

11 *The Encyclopædia Britannica, fourteenth edition*, London-New York, 1929, vol. 10, p. 183; M. A. Habig. Saint George, *The Encyclopedia Americana*, p. 508.

12 Taip galėjo būti vadinamas Lodo miestas Palestinoje arba senovės graikų ir romėnų Kirėnės miestas dabartinės Libijos Viduržemio jūros pakrantėje Šiaurės Afrikoje.

dukteris. Burtai lėmė, kad išpirka, atiduodama pabaisai sudraskyti, galiausiai turėjo tapti ir karaliaus dukra. Pro šias žemes keliaujantis šv. Jurgis sužinojo apie Silenės gyventojų nelaimę ir pažadėjo jiems padėti Kristaus vardu¹³. Kai karalaitė jau buvo šalia pabaisos irštvos, ant jūros kranto pasirodė šv. Jurgis, kuris pervėrė slibiną ietimi ir taip išgelbėjo mergaitę nuo mirties. Kiek kitokiame legendos variante šventasis nenukovė slibino iš karto, o tik sutramdė jį ginklu arba malda. Sužeistas slibinas buvo pririštas už kaklo juosta, tad šv. Jurgio lydima karaliaus dukra atvedė pabaisą į miestą kaip šunytį. Šventasis pranešė, kad buvo siūstas atversti miestiečių į krikščionybę. Kai Silenės gyventojai sutiko krikštytis, šv. Jurgis užmušė slibiną kalaviju¹⁴. Po šio šventojo žygio vietiniai žmonės pradėjo atsiversti į krikščionių tikėjimą. Ši legenda kupina simbolinių prasmų.

Karžygio pergalė prieš slibiną krikščionims simbolizavo gėrio pergalę prieš blogį, o kartu perėjimą iš stambeldystės į krikščionybę, karalaitė – Kapadokiją arba Bažnyčią, tad ir šv. Jurgio žygdarbio vaizdavimas pabrėžė šio krašto krikščionių pergalę prieš stambeldystę ir šėtoną. Ilgainiui, pamiršus šią prasmę, atsirado naujų šventojo kovos su slibinu vaizdavimo interpretacijų. Šv. Jurgio kultui plintant vis naujuose kraštuose, į vieną susiliedavo krikščionių kario ir vietinių senųjų dievybių vaizdiniai. Slibino nugalėtojui priskirtos ryšį su žeme turinčioms senovės dievybėms būdingos funkcijos, kurios buvo susijusios su žemdirbyste, derlingumu ir gyvuliais¹⁵. Ryšį su žeme rodė ir vardas. Graikiškai jis reiškė *žemdirbys*, tad ir šv. Jurgio dieną, balandžio 23-ąją, daugelyje kraštų buvo įprasta šventinti laukus ir žemės ūkio padargus¹⁶. Šventojo vaizdinys gali būti siejamas ir su Romos imperatoriaus Konstantino I valdymo laikotarpiu (324–337) įvykiais, krikščionybės pripažinimu, jos įsigalėjimo imperijoje pradžia, taip pat ir priešą nugalėjusio bei pasikrikštijusio imperatoriaus asmeniu¹⁷. Kryžiaus žygių metu slibinas simbolizavo ir krikščionių šventomis laikytas vietas valdančius musulmonus¹⁸.

Pasakojimas apie šv. Jurgio kankinystę laikomas kitu jo atsidavimo krikščionių tikėjimui įrodymu. Pati kankinystė krikščionių nusakoma graikišku žodžiu *martáron* (μαρτύριον) reiškiančiu liudijimą, įrodymą, o krikščionių tikėjimą Romos imperijoje gynęs ir už tai gyvybę paaukojęs žmogus pavadintas liudininku – *mártys* (μάρτυς)¹⁹. Teigiama, kad imperatoriui Diokletianui pradėjus persekioti krikščionis, karinę tarnybą nutraukęs šv. Jurgis pradė-

.....

13 F. Lanzi, G. Lanzi, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, p. 86.

14 *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, p. 147.

15 P. Galaunė, *Lietuvių liaudies menas. Jo meninių formų plėtojimosi pagrindai*, Kaunas, 1930, p. 189.

16 F. Lanzi, G. Lanzi, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, p. 86.

17 Šv. Jurgio pergalė prieš slibiną, kaip krikščionybės pergalė prieš pagonybę, yra laikoma ankstyva, pirmine legendos interpretacija. Vėliau, remiantis antikine legenda apie Antėją, atsirado naujas šventojo kovos su slibinu ant jūros kranto motyvo aiškinimas. *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, p. 147; Kovos su pabaisa siužeto ištakos ankstesnės už krikščionybę. Tokius pasakojimus paminėjo P. Galaunė ir atkreipė dėmesį į tai, kad jie paplitę didžiojoje Europos dalyje ir Vakarų Azijoje. Krikščionių ir islamo kraštuose siužetas buvo pavaldėtas kartu su senovės kultūra. Legendų apie kovą su slibinu arba gyvate yra daug. Tai Babilonijos dievo Marduko kova su deive Tiamat ir pabaisa Kingu, pasakojimai iš Indijos apie Krišną, sutramdžiusį daugiagalvę gyvatę demoną Kaliją, Indrą, nužudžiusį gyvatės pavidalo de-

moną Vritrą. Vakarų civilizacijoje gerai žinomi pasakojimai apie senovės graikų dievo Apolono kovą su gyvate Pitonu, pusdievio Heraklio kovą su Hidra, didvyrio Belerofonto kovą su Chimera, taip pat pabaisą nužudžiusį ir Andromedą išvadavusį Persėją. P. Galaunės manymu, šv. Jurgio vaizdinys yra ne krikščioniškos kilmės, o perimtas iš Rytų. Prieš įveikiančio raitelio vaizdinys sietinas su Vakarų Azijoje viešpatavusios Sasanidų imperijos valdovų vaizdavimu, taip pat romėnų karių antkapuose esančiais vaizdais. Šv. Jurgio vaizdinio formavimasis siejamas ir su varžovą Licinijų nugalėjusiu, krikščionybę platinusiu imperatoriumi Konstantinu I, taip pat ir raitų šventųjų vaizdavimu ankstyvojoje krikščionybėje. P. Galaunė, *Lietuvių liaudies menas. Jo meninių formų plėtojimosi pagrindai*, p. 188–190.

18 *Krikščionybės kronika*, p. 206.

19 M. Dyglis. Kankinystė, kaip vienas iš pagrindinių motyvų siekiant šventumo pripažinimo // *Lietuvos šventumo garsas*, <<http://angelorum.lt/beatifikacijos-ir-kanonizacijos-bylu-istoriniai-ir-teologiniai-bruožai/kankinyste-kaip-vienas-is-pagrindiniu-motyvu-siekiant-sventumo-pripazinimo>>, [žiūrėta: 2016-11-16].

jo pamokslauti. Jis teikė stiprybę tiems, kurie įbauginti žiauriais kankinimais ketino tikėjimo išsižadėti. Šventasis karys viešai, imperatoriaus ir kitų karių akivaizdoje, išpažino krikščionių tikėjimą. Imperatorius mėgino palenkti šv. Jurgį. Jis kalbino karį aukoti romėnų dievams ir išsižadėti krikščionybės, žadėdamas žemės valdas ir pinigus. Tačiau karo tribūnas Jurgis buvo nepalenkiamas. Pasakojama, kad šventasis buvo įmestas į kalėjimą, kankinamas draskant kabliais, apauant iki raudonumo įkaitintomis geležinėmis kerpėmis, pakabinant žemyn galva virš žarijų puodo. Tikima, kad jį buvo mėginama nunuodyti, sudraskyti kablių prismaigstytais ratais, įkišti į išlydytą šviną, bet veltui. Kankinimus lydėjo kankinio daromi stebuklai. Šventasis peržegnojęs nuodų taurę, liko jų nepaveiktas, persižegnojęs, atvėsino išlydytą šviną, kablių prismaigstytus ratus sulaužė angelai. Kankinamas šv. Jurgis į krikščionybę atvertė daug savo kankintojų, o apsimitęs, kad nori atnašauti dievams, sugriovė šventyklą²⁰. Galų gale nuspręsta, kad šventojo kario žygį galima nutraukti tik jį nukirsdinus.

Būdamas vienas žymiausių krikščionių karžygių, šv. Jurgis laikomas kareivių, riterių, ginklininkų, daugelio miestų ir valstybių globėju ir užtarėju²¹. Tikima, kad šventasis globoja alebardininkus, lankininkus, visus, kurie susiję su žirgais, pavyzdžiui, raitelius, prekiautojus balnais, šarvais, pliumažais, nes jais puošiami šalmai, ir jų meistrus. Šv. Jurgis laikomas italų jūrinių respublikų Genujos ir Venecijos, taip pat Anglijos, Gruzijos, Rumunijos, Portugalijos, Maltos, Aragono²² ir kai kurių kitų valstybių globėju.

Kai kuriose Europos šalyse viduramžiais atsirado pasakojimų apie šventojo pagalbą krikščionių kariams mūšiuose su kitatikiais. Buvo tikima, kad šventasis karys globojo kryžiaus žygių dalyvius. Anot pasakojimo, krikščionims apgulus Jeruzalę, Antiochijoje pasirodė labai dailus jaunas vyras baltais šarvais, ant kurių spindėjo raudonas kryžius. Pasisakęs esąs šv. Jurgis, jis tarė padėsiąs krikščionių kariams, jei šie puls pasiėmę jo relikvijas. Kryžiuočiai padarė kaip liepti ir užėmė Jeruzalę. Šv. Jurgiui buvo meldžiamasi siaučiant marui ar susirgus sifiliu, galbūt todėl, kad šiomis ligomis dažnai sirgdavo kariai, o būtent jis juos ir globojo. Slibino nugalėtojo prašoma padėti ir įkirtus nuodingai gyvatei²³. Dėl kareiviškų ir riteriškų dorybių iki XIX a. šv. Jurgis buvo vienas dažniausiai meno kūriniuose vaizduojamų šventųjų, o XX a. jo įvaizdis buvo pasirenkamas ir kuriant paminklus kariams²⁴. Tai gerai iliustruoja šventąjį ir slibiną vaizduojantis paminklas šalia Šv. Tomo (St. Thomas') bažnyčios Niukasle prie Taino, Šiaurės Rytų Anglijoje, Pirmajame pasauliniame kare kritusiems britų kariams. Per Pirmąjį pasaulinį karą daugelyje Europos valstybių, tiek priklausančių Antantei, tiek Trilypei sąjungai, propagandos tikslais buvo kuriami plakatai ir atvirukai, kuriuose *savą karį* simbolizuojantis šv. Jurgis ietimi perveria priešą įkūnijantį *slibiną*²⁵.

Šventojo kovos su slibinu siužetas darė didžiulę įtaką besiformuojančiai Vakarų pasaulio heraldikai. Tai ypač gerai matyti daugelio miestų herbuose. Kovos su slibinu motyvą atspindi ir XIV a. paskutiniuju ketvirčiu datuojamos Lietuvos didžiojo kunigaikščio, vėliau Lenkijos karaliaus Jogailos monetos, majestotinis antspaudas ir sarkofagas²⁶.

.....

20 F. Lanzi, G. Lanzi, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, p. 86.

21 *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, p. 147.

22 Viduramžiais Pirėnų pusiasalyje buvusi Aragono karalystė šiuo metu yra Ispanijos dalis.

23 F. Lanzi, G. Lanzi, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, p. 86–88.

24 *Krikščionybės kronika*, p. 206.

25 Tokie spaudiniai buvo kuriami ir platinami Didžiojoje Britanijoje, Rusijoje, Austrijoje, Vokietijoje. Dažnai tai būdavo kovą su nuožmiu priešu vaizduojantys karių verbavimui skirti plakatai.

26 *S. Sąjaukas, Mįslingiausias lietuviškas heraldinis simbolis, Kultūros barai*, 2008, Nr. 10, p. 95–96; *S. Sąjaukas, Jogailos denarų mįslė, Kultūros barai*, 2008, Nr. 7/8, p. 118–119.

Vakarų ir Rytų Bažnyčių dailėje šventieji buvo vaizduojami ilgus šimtmečius. Jų vaizdavimo būdai skyrėsi, atspindėjo tuometes kultūrinės ir socialines realijas. Jeigu sutiktumėme, kad kiekviena žmonių karta rašo savo istoriją, tada turėtume pripažinti, kad tūkstantmečius dailėje vaizduodami praeitį, iš tikrųjų žmonės vaizduodavo savo dabartį. Viduramžiais ir iš dalies vėlesniais laikais žmonės neturėjo istorinio laiko distancijos suvokimo, todėl vaizduojamus biblinius ar antikinius įvykius ir žmones apvilkdavo savo laikų drabužiu. Dailės kūrinių, jamžinančių šventojo kančias ir mirtį, nedaug. Labiausiai paplito būtent kovos su slibinu siužetas.

Šventojo kario vaizdavimas rytų krikščionybės mene

Rytų krikščioniškojoje dailėje šv. Jurgis pradėtas vaizduoti labai anksti. Ankstyviausiuose kūriniuose, datuojamuose VI a., jis vaizduojamas su kitais šventaisiais kariais Demetrijumi iš Tesalonikų ir Teodoru iš Amasijos²⁷. Ankstyvuosiuose Rytų krikščionių kūriniuose jis turi visus Bizantijos imperijos kariuomenės ginkluotės ir aprangos atributus – plokštelines, kartais jų variantą žvyninius šarvus, ovalų, apskritą, lašo formos, o kartais ir trikampi skydą, lengvesnę ietį ir kalaviją. Bizantinėje tradicijoje šventasis vaizduojamas raitas ant balto, o kartais ir juodo stambaus žirgo, arba, laikantis ikonų tapybos principų, kuriamas jo portretinis paveikslas. Jis beveik niekada nedėvi šalmo, tačiau, kaip įprasta Rytų bažnyčios dailei, jo galvą visada supa nimbas. Kovos su slibinu sceną kartais papildo gelbėjama karalaitė.

Vienoje iš XIII a. datuojamų bizantinių reljefinių ikonų pavaizduotas rankas maldai sudėjęs karys su nimbu, vilkintis kelius siekiančią tuniką, ant kurios matyti metaliniai ir odiniai šarvai. Kario rankos taip pat šarvuotos. Šventasis vilki raudoną, dešinėje krūtinės pusėje susegtą apsiaustą. Prie kairiojo šono pastatytas trikampus skydas. Jis padalintas į keturis (raudonus ir mėlynus, pakaitom išsidėsčiusius) laukus, kraštas ornamentuotas²⁸. Bizantinėse

• • •

Reljefinė ikona
Šv. Jurgis, Bizantija, XIII a.
Bizantijos ir krikščionybės
muziejus, Atėnai.

• • •

Ikona Šv. Jurgis,
Bizantija, XIV a. Bizan-
tijos ir krikščionybės
muziejus, Atėnai.

• • • • •

²⁷ Krikščionybės kronika, p. 206.

²⁸ Reljefinė ikona Šv. Jurgis, Bizantija, XIII a. Bizantijos ir krikščionybės muziejus, Atėnai.

• • •
Ikona Šv. Jurgis,
Naugardas, Rusia,
XII a. 4–5 dešimtmetis.
Tretjakovo galerija,
Maskva.

• • •
Ikona Šv. Jurgis,
Naugardas,
apie 1170 m. Uspenskio
soboras, Maskva

ikonose šv. Jurgis buvo vaizduojamas ir iki juosmens. Vienoje iš XIV a. datuojamų šv. Jurgio ikonų pavaizduotas jaunas karys rusvais garbanotais plaukais. Jis vilki bizantinius šarvus, kuriuos paprastai sudarydavo prie odos pritvirtinti geležiniai elementai, ir raudoną apsiaustą ant jų. Dešinėje rankoje jis laiko ietį, kairėje pusėje – kalavijas (matosi rankena) ir mažas apskritas skydas su kryžiaus ženklų²⁹. Bizantinę šv. Jurgio vaizdavimo tradiciją paveldėjo ir išsaugojo Rytų bažnyčiai priklausantys kraštai.

Šv. Jurgio atvaizdas Kijevo Rusios dailėje atsirado anksti. Kartu su daugeliu kitų meno kūrinių ankstyvos šventojo kario ikonos buvo sunaikintos XIII a. mongolų-totorių invazijos metu, tačiau tokie kūriniai išliko šiaurinėse Rusios žemėse. Itin seni Naugardo ikonų tapybos mokyklos darbai. Seniausi išlikę pavyzdžiai datuojami XII a. Juose visu ūgiu arba iki juosmens vaizduojamas ietimi, kalaviju ir apskritu skydu ginkluotas šventasis vilki šarvus, raudoną apsiaustą. Kario galva garbanotais tankiais plaukais supama nimbo. XII a. 4–5 dešimtmečiu datuojamoje ikonoje šventasis karys pavaizduotas visu ūgiu. Jis vilki torsą ir rankas iki alkūnių saugančius plokštelines šarvus, ištaigingą aprangą su raudonu apsiaustu. Dešinėje kario rankoje ietis, kairėje pusėje – prabangiai puoštas kalavijas makštyje. Ant nugaros perperpetiniu diržu užkabintas skydas. Tvirtai sudėto, aukšto šventojo vaizdas atliepia jo gyvenimo aprašymą, įkūnija kario jėgą ir šaunumą³⁰. Kitoje 1170 m. datuojamoje Naugardo ikonoje šventasis pavaizduotas iki juosmens. Itin detalus ir aiškus torsą ir rankas beveik iki alkūnių dengiančių šarvų vaizdas. Juos

• • • • •

²⁹ Ikona Šv. Jurgis, Bizantija, XIV a. Bizantijos ir krikščionybės muziejus, Atėnai.

³⁰ Ikona Šv. Jurgis, Naugardas, XII a. 4–5 dešimtmetis. Tretjakovo galerija, Maskva. В. Н. Лазарев, *Новгородская иконопись*, Москва, 1969, il. 3.

...
 Ikonos *Šv. Jurgio gyvenimas* fragmentas, Slibino sutramdymo motyvas, Naugardas, XIV a. pradžia. Rusų muziejus, Sankt Peterburgas.

...
 Ikona *Šv. Jurgis ir slibinas*, Naugardas, XIV a. pabaiga. Rusų muziejus, Sankt Peterburgas.

sudaro ilgesnės ir trumpesnės plokštelės (kai kurios turi žvynų pavidalą), kurių kiekvienoje po dvi skylutes prie odinio pagrindo tvirtinti. Raudonas apsiaustas perrištas per dešinįjį petį³¹.

XIV a. pradžios Naugardo ikonoje *Šv. Jurgio gyvenimas*³² pavaizduotos šventojo kankinimų scenos, centre parodyta pabaisos sutramdymo scena – šventojo kario lydima miniatiūrinė karalaitė veda nuo olos link miesto paklusniai paskui ją sekantį virve pririštą slibiną. Šventasis atrodo visiškai nekaringai nusiteikęs, joja baltu žirgu, priešono laiko j viršų smagaliu pakeltą ietį su miniatiūriniu vėluku. Karys dėvi odos ir geležinių segmentų sudaromus plokštelines šarvus, melsvos spalvos apsiaustą. Šventojo išaukštinimas ir jo reikšmė pabrėžiama ūgiu. Visi kiti asmenys ir pabaisa, palyginti su juo, labai maži. Miestas vaizduojamas kaip bokštas dantytu viršumi. Iš jo įvykį stebi karalius ir karalienė bei dar vienas miesto gyventojas. Ikona labai spalvinga. Dominuoja raudona spalva.

Vėlesnėse XIV a. pabaigos–XV a. pirmosios pusės Naugardo mokyklos ikonose jau matome tradicinį stačiatikių šv. Jurgio vaizdavimą³³. Vienoje tokių ikonų, datuojamoje XIV a. pabaiga, jaunas karys su baltu galingu žirgu, spindinčiais šarvais, ietimi perveria iš olos iššliaužusią pabaisą. Viršutiniame dešiniajame kampe pasirodo Dievo ranka. Raitelis ir žirgas labai grakštūs. Dominuoja šiltos spalvos – raudoname fone aiškiai matomas raitelis vario arba rausvo aukso spalvos šarvais, jo plevėsuojuojantis apsiaustas, kaip ir fone esančios uolos, rudas, balto žirgo

.....

31 Ikona *Šv. Jurgis*, Naugardas, apie 1170 m. Uspensko soboras, Maskva. Maskva. В. Н. Лазарев, *Новгородская иконопись*, il. 4.

32 Pasakojimas apie slibino sutramdymą ir nuvedimą į miestą pavaizduotas XIV a. pradžios Naugardo ikonoje *Šv. Jurgio gyvenimas*, kuri saugoma Rusų muziejuje Sankt Peterburge.

33 Ikona *Šv. Jurgis ir slibinas*, Naugardas, XIV a. pabaiga. Rusų muziejus, Sankt Peterburgas.

pakinktai taip pat vario spalvos. Tokiose ikonose nesunku įžvelgti Bizantijos meno įtaką, kurią akivaizdžiai parodo tradicinis uolų vaizdavimas fone. Autorius buvo įvaldęs kompozicijos kūrimo dėsnius. Kūrinio dalių pusiausvyrą išlyginama fone nutapytomis uolomis, kurios aukštesnės kairėje ir žemesnės dešinėje, kur pavaizduotas slibino kūnas ir snukis. Viršutiniame dešiniajame kampe pavaizduota Dievo ranka tapo atsvara kairėje už ikonos ribų nutapytai šventojo rankai su ietimi ir plevėsuojančiam apsiaustui³⁴. Kitose dviejose XV a. pirmąja puse datuojamose ikonose matome uždara kompoziciją, kurioje su slibinu besikaunantis šventasis vėlgi pavaizduotas vario spalvos šarvais, raudonu apsiaustu. Viename kūrinyje jis laiko iškėlęs į viršų kalaviją³⁵, kitame – atsukęs smeigia slibinui ietim ir turi saulės simboliu papuoštą, laisvai, tarsi dekoratyviai, komponuojamą apskritą skydą prie kairiojo šono³⁶. Ikonų kompozicija skirtinga, kadangi autorių požiūris į ikonografinį kanoną jau buvo gana lankstus.

Šventojo vaizdavimo tradicija buvo tęsiama slavų ir kitų stačiatikių kraštuose. Išliko kaimyninės Maskvos valstybės (vėliau ir Rusijos) ikonų meistrų kūriniai. Viena žinomiausių Rytų Europos stačiatikių ikonų yra Maskvoje XVI a. pradžioje sukurta ikona *Šv. Jurgio gyvenimas*, kurios centre vaizduojamas ietimi, kalaviju, lanku, strėline ir skydu ginkluotas, šarvus vilkintis šventasis karys, o šonuose nuosekliai, scena po scenos plėtojamas pasakojimas apie jo kankinimus ir mirtį³⁷.

XVIII a. Rusijos ikonose, kuriose vaizduojama šventojo kova su slibinu, išlaikomi pagrindiniai šio pobūdžio kūrinų tapymo kanonai. Kaip ir ankstesnėse ikonose šv. Jurgis čia ne tik centrinė, tačiau ir išaukštinta figūra. Vienoje tokių ikonų pavaizduotas bizantinius šarvus ir raudoną apsiaustą dėvintis šventasis karys. Jodamas baltu žirgu jis ietimi perveria slibinui nasrus. Karys duria ietimi, kurią laiko abiem rankom. Šventasis su karūna, kurią jam ant galvos nuleidžia mažytis angelas. Žirgas prabangiais pakinktais ir bunčiuku, rytietišku puošybos elementu, po kaklu. Pabaisą už pavadėlio prilaiko karalaitė. Ji dėvi rytų krikščioniškų kraštų diduomenės moterų drabužius ir karūną, stovi ties vartais į miestą, kurio gyventojai su karališkąja šeima stebi įvykį nuo aukštų sienų ir bokštų. Meistras naudojo savitus, harmoningą visumą sudarančius spalvų derinius³⁸. Stilistiškai kitokią ikoną tapė nežinomas XIX a. Ukrainos ikonų meistras, kuris taip pat pavaizdavo šventąjį su karūną primenančiu galvos apdangalu. Ikonoje šventasis taip pat kaunasi abiem rankom laikoma ietimi³⁹.

Šv. Jurgio ikonas ir toliau kuria Rytų bažnyčios stačiatikių bendruomenių meistrai. Vienuolynuose šventojo vaizdavimo tradicijos tęsiamos. Pavyzdžiui, šiaurės rytų Graikijos stačiatikių Vatopedo vienuolyno tėvų kūryba. Jų ikonose šv. Jurgis dažnai vaizduojamas kartu su kitais šventaisiais kariais⁴⁰.

Staćiatikių ikonose šv. Jurgis nuo seno vaizduojamas kartu su kitu Rytų bažnyčios garbinamu šventuoju – šv. Demetriumi, kurio vaizdavimas taip pat turi itin senas tradicijas. Kartais šv. Demetrius parodomas kaip rai-

.....

34 B. H. Лазарев. *Новгородская иконопись*, с. 24.
 35 Ikona *Šv. Jurgis ir slibinas*, Naugardas, XV a. I ketvirtis. Tretjakovo galerija, Maskva. Ten pat, il. 41.
 36 Ikona *Šv. Jurgis ir slibinas*, Naugardas, XV a. pirmoji pusė. Tretjakovo galerija, Maskva. Ten pat, il. 42.
 37 Ikona *Šv. Jurgis ir jo gyvenimas*, Maskva, XVI a. pradžia. Andriejaus Rubliovo Rusijos kultūros ir meno muziejus, Maskva. B. H. Лазарев, *Московская школа иконописи*, Москва, 1971, il. 83.

38 Geras šv. Jurgio su karūna pavyzdys – XVIII a. datuojama ikona *Šv. Jurgis ir slibinas*, saugoma Riazanės srities dailės muziejuje.
 39 Ikona *Šv. Jurgis – slibino nugalėtojas*, Krolevetsas, dabartinė Sumų sritis, Ukraina, XIX a.
 40 Pavyzdys viena iš XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje Vatopedo vienuolių nutapyta ikona, kurioje šv. Jurgis pavaizduotas kartu su šv. Demetriumi.

• • •
 Ikona Šv. Jurgis
 ir slibinas,
 Naugardas,
 XV a. pirmoji pusė.
 Tretjakovo galerija,
 Maskva.

• • •
 Ikona Šv. Jurgis
 ir jo gyvenimas,
 Maskva,
 XVI a. pradžia.
 Andriejaus Rubliovo
 Rusios kultūros ir
 meno muziejus,
 Maskva.

tas karys, ietimi perveriantis pėsčią arba raitą priešą, tapatinamą su Antikristu. Rytų Europos stačiatikių ikonose galima aptikti kitus du šventuosius, kartais vaizduojamus kaip du vienas šalia kito jojančius ietimis ginkluotus raitelius. Tai XI a. kankinių mirtimi mirę Kijevo Rusios kunigaikščiai Borisas ir Glebas – pirmieji kanonizuoti šio krašto šventieji. Anot hagiografijos, juos nužudė brolis Sviatopolkas, kuris nepaisydamas mirusio tėvo kunigaikščio Vladimiro valios nepanoro su broliais dalintis valdomis. Tikima, kad netrukus po tėvo mirties buvo nužudytas iš pergalingo žygio grįžtantis kunigaikštis Borisas, vėliau nuuodytas Dniepru į Kijevą laivu plaukiantis kunigaikštis Glebas. Šie du stačiatikių šventieji visada vaizduojami drauge, kartais raiti, Borisas barzdotas, o Glebas bebarzdis, kailinėmis kepurėmis, ginkluoti kalavijais arba ietimis, kai kuriais atvejais rankose laiko stačiatikių kryžiu⁴¹. Kaip sparnuotą karį stačiatikiai vaizduodavo ir arkangelą Mykolą. Arkangelas dažnai vaizduotas su šarvais arba ilgais drabužiais, veidrodžiu (simbolizuojančiu gebėjimą numatyti ateitį), stačiatikių kryžiumi arba palmės šakele vienoje ir ietimi ar skeptru-ietimi kitoje rankoje. Kai kuriais atvejais jis ginkluotas liepsnojančiu kalaviju, kartais ir skydu. Neretai arkangelas buvo vaizduojamas kojomis pamynęs *blogio įsikūnijimą*. Ikonose arkangelą matome stovintį visu ūgiu arba iki pusės, o kartais jodamas raudonu žirgu jis skelbia paskutinį teismą.

• • • • •

41 F. Lanzi, G. Lanzi, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, p. 134–136.

Slibino nugalėtojas vakarų krikščionybės mene

Šv. Jurgio kulto ištakos Vakarų krikščionybėje aptinkamos jau ankstyvaisiais viduramžiais, nors tikro populiarumo šventasis sulaukė tik po kelių šimtmečių. Jau VII a. pabaigoje šventasis karys buvo garbinamas Romoje, o netrukus ir kituose krikščioniškuose Vakarų kraštuose⁴². Vėlyvaisiais viduramžiais nusistovėjo tam tikros šventojo kario vaizdavimo taisyklės. Jis buvo vaizduojamas jaunas ir gražus, spindinčiais šarvais, neretai su šalmu, dažniausiai raitas ant balto žirgo, su skydu, ietimi perveriantis slibiną, atokiau – stovi ar klūpo karalaitė. Kartais karys parodomas pėsčias, neretai kertantis kalaviju. Šv. Jurgio atributai – ietis su vėliava ir kryžiumi, skydas, baltas žirgas, karalaitė bei slibinas⁴³.

Anot Vakaruose paplitusio legendos varianto, vykdamas kautis su slibinu, šventasis iš angelo gavo ietį su balta vėliava, ant kurios buvo pavaizduotas raudonas kryžius⁴⁴. Toks šv. Jurgio vaizdavimas viduramžių ikonografijoje rodo jo kultą kryžiuočių gretose. Katalikiškoje Europoje jis dažnai vaizduojamas vilkintis baltą apsiaustą su raudonu kryžiumi arba turintis minėtą ietį su balta vėliava, kurioje pavaizduotas raudonas kryžius.

Viduramžiais, Renesanso ir Baroko epochoje sukurti šv. Jurgio atvaizdai dažnai puikiai atspindi tuometes karybos realijas. Dažnai vaizduojamus šventojo šarvus ir ginklus galima skirstyti tipologiškai, pavyzdžiui: gotikiniai, renesansiniai arba ankstesni – plokštiniai – šarvai, trikampis arba asimetrinis riterio skydas su kryžiaus ženklų, lengvoji arba sunkioji riteriška ietis, vienerankis arba pusantros rankos kalavijas ar netgi kardas. Vakarų tradicijoje šv. Jurgio žirgas dažnai baltas, nors kartais vaizduojamas ir kitų spalvų, visada tvirto sudėjimo, stambus. Priklausomai nuo istorinės epochos kito ir šventojo aprangos, žirgo pakinktų vaizdavimas. XIV–XVI a. sukurti šventojo kovą ir pergalę prieš slibiną vaizduojantys meno kūriniai, tiesiogiai atspindi to laiko ginkluotės ir aprangos madas, architektūros bruožus, tad yra vieni reikšmingiausių ikonografinių šaltinių.

Aptariant šv. Jurgio vaizdavimą Vakarų krikščionybės dailėje vertėtų daugiau dėmesio skirti kai kuriems žymesniems viduramžių ir Renesanso epochos autorių darbams. Jie darė įtaką vėlesniais laikais kūrusiems meistrams, formavo ir Lietuvos profesionalių dailininkų bei liaudies meistrų skonį, siužeto suvokimą, simbolių perėmimą.

Tipinę kryžiaus žygių epochos atributiką matome miniatiūrose, kuriomis iliustruojamas Vatikano bibliotekoje saugomas XIV a. pirmosios pusės *Šv. Jurgio gyvenimo aprašymas*. Čia pavaizduotas baltu žirgu jojantis raitelis mėlynu apsiaustu, be šalmo, puola slibiną ietimi. Galvą supa nimbas, kairėje rankoje baltas skydas su raudonu kryžiumi⁴⁵. XIV a. viduriu datuojama Italijoje Vitalio iš Bolonijos (*Vitale da Bologna*) sukurta ikona. Šiame kūrinyje pavaizduotas baltu žirgu jojantis šventasis, ietimi perveria slibiną. Karys vilki raudoną tuniką, visą jo kūną, galbūt išskyrus tik blauzdas, saugo žiediniai šarvai, kuriuos sustiprina toje epochoje jau gerokai paplitę plokštiniai ant-

.....

42 *Krikščionybės kronika*, p. 206.

43 S. Urbonienė, *Liaudies skulptūros suvokimas: Kunigiškių kaimo šv. Jurgis*, p. 20; F. Lanzi, G. Lanzi, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, p. 88.

44 F. Lanzi, G. Lanzi, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, p. 86.

45 Miniatiūrų autorius nežinomas italų kilmės dailininkas, vadinas Šv. Jurgio kodekso meistras (*Maestro del Codice di San Giorgio*). Autorius savo darbus kūrė Toskanoje (Italijoje) ir Avinjone (Prancūzijoje). Chr. Gilliot, *Azincourt et la vie quotidienne en 1415*, Paris, 2007, p. 31.

...
 Šv. Jurgj ir slibiną
 vaizduojanti miniatiūra
 iš knygos *Šv. Jurgio gyvenimo
 aprašymas*, XIV a. pirmoji
 pusė. Vatikano biblioteka.

...
 Vitalis iš Bolonijos
 (*Vitale da Bologna*), ikona
Šv. Jurgio kova su slibinu,
 Italija, XIV a. vidurys.
 Nacionalinė Bolonijos
 pinakoteka, Italija.

pečiai, antalkūniai ir antkeliai. Kario galvą saugo atviras šalmas. Šviesiaplaukis šventasis su nimbu. Dešinėje, už žemėn pargriautos pabaisos, pavaizduota šviesiaplaukė karalaitė. XIV a. datuojamų kūrinių yra ir daugiau.

XIV a. pabaigos–XV a. pradžios kūriniuose šv. Jurgis vilki jau plokštinius šarvus. Šarvai dengia visą kūną nuo galvos iki pėdų. Galvą saugo tame laikotarpyje paplitęs šalmas basinetas su antveidžiu arba be jo. Pabaisą puolančio šventojo kario šalmo antveidis dažniausiai pakeltas. Krikščionišką atributiką rodo baltoje tunikoje arba gambizone, o kartais ir skyde pavaizduotas raudonas kryžius. Dažniausiai šventasis kaunasi ietimi, o prie ištaigingo riterio diržo kairiajame šone turi kalaviją⁴⁶. Retesniais atvejais karys vaizduojamas su apnuogintu kalaviju rankoje. Štai vienoje XIV a. pabaigos miniatiūroje raitas šv. Jurgis perveria ryškiai raudonam slibinui nasrus retai vaizduojamu labai ilgu duriamuju kalaviju. Jis dėvi plokštinius šarvus su smėlio laikrodžio formos šarvinėmis pirštinėmis, basinetą pakeltu antveidžiu ir baltą gambezoną su raudonu kryžiumi. Detalės atskleidžia kario kilmingumą ir išskirtinumą. Riteriškas diržas, antkeliai, pentinai, balnas, kalavijo kryžma auksaspalviai. Galvą supa tos pačios spalvos nimbas. Dešinėje pusėje, prie atokios giraitės, matome medžių paunksmėje besimeldžiančią karalaitę šviesiai rudos spalvos suknele ir aukso spalvos karūna⁴⁷.

Labai įdomūs XV a. 4 dešimtmečiu datuojami Bernato Martorelio (*Bernat Martorell*)⁴⁸ ir Rogiro van der Veideno (*Rogier van der Weyden*)⁴⁹ darbai. Katalono B. Martorelio kūrinyje baltu žirgu su prabangiais pakinktais jojantis

.....

46 XIV a. paskutiniojo ketvirčio–XV a. I ketvirčio šv. Jurgio vaizdavimo pavyzdžių galima rasti skirtinguose Vakarų Europos kraštuose. Tokia yra Anglijoje 1375–1420 m. sukurta skulptūra *Šv. Jurgis ir slibinas*, saugoma Vašingtono Nacionalinėje meno galerijoje JAV. Taip pat reljefinė skulptūra *Šv. Jurgis* – 1399 m. datuojamo Nukryžiuojamo altoriaus fragmentas. Šis kūrinys saugomas Dižono dailės muziejuje Prancūzijoje. N. Michael, G. A. Embleton, *Armies of Medieval Burgundy 1364–1477*, 1993, p. 11.

47 Chr. Gilliot, *Azincourt et la vie quotidienne en 1415*, p. 52.

48 Bernato Martorelio paveikslas *Šv. Jurgis nukauna slibiną*, Katalonija, apie 1430–1435 m. Čikagos meno institutas, Ilinojus, JAV.

49 Rogiro van der Veideno paveikslas *Šv. Jurgis ir slibinas*, Nyderlandai, apie 1430–1440 m. Vašingtono Nacionalinė meno galerija, JAV. St. Kemperdick, *Rogier van der Weyden: Masters of Dutch Art*, Potsdam, 2013, p. 34.

šventasis vilki juodintus šarvus su armeto stiliaus šalmu. Krūtinšarvio dešinėje pusėje – kablys iečiai prilaikyti. Visais šarvų ir balno puošybos elementais B. Martorelis parodo aukštą raitelio kilmę, o krūtinšarvį dengianti balta medžiaga ir ieties vėliavėlė su raudonu kryžiumi simbolizuoja krikščionybę. Dešinėje krūtinšarvio pusėje pavaizduotas kablys iečiai prilaikyti. Prie kario dešiniojo šono epochai charakteringas durklas mizerikordija. Pagal reikšmingumą antro po Jano van Eiko (*Jan van Eyck*) ankstyvosios Nyderlandų tapybos meistro flamando Rogiro van der Veiden darbe šventojo kilmė ir krikščioniškumas parodomas panašiomis priemonėmis: spindintys puošnūs šarvai, baltame asimetriniame riteriškame skyde pavaizduotas raudonas kryžius, neįprastai ilgos viršutinio drabužio rankovės, prabangus balnas ir visi pakinktai. Riteriška ietimi karys duria slibinui iš viršaus. Prie dešiniojo šono kabo mizerikordija, kairiojo – pusantrios rankos kalavijas. Tačiau flamando karys be šalmo, galvos nesupa nimbais. Karį vaizduojančiam autoriui rūpi jo asmuo ir jausmai. Abiejų autorių kūrinuose pabrėžiama karalaitės kilmė: ji su karūna ir vilki mantiją katalono kūrinyje, ir auksaspalvę mėlynais ornamentais papuoštą šilkinę suknelę – flamando darbe. Šalia karalaitės vaizduodamas baltą avį, B. Martorelis tradicine priemone pabrėžė karalaitės nekaltumą. Abu autoriai panašiai vaizdavo slibiną ir jo aplinką: tapė sparnuotą roplį primenantį sutvėrimą, jį supančius aukų kaukus ir atokiau – olą. Vis dėlto abiejų autorių aplinkos vaizdavimas skyrėsi. B. Martorelis kuria dekoratyvų peizažą, schematinį miesto vaizdą su kovą stebinčiais

Šv. Jurgis perveria slibinui nasrus duriamuoju kalaviju, XIV a. pabaigos miniatiūra.

Reljefinė skulptūra Šv. Jurgis, Nukryžiuavimo altoriaus fragmentas, Burgundija, 1399 m. Dižono dailės muziejus, Prancūzija.

Bernatas Martorelis (*Bernat Martorell*), paveikslas Šv. Jurgis nukauna slibiną, Katalonija, Aragonas, apie 1430–1435 m. Čikagos meno institutas, JAV.

• • •

Rogieras van der Weidenas
(*Rogier van der Weyden*),
paveikslas *Šv. Jurgis ir slibi-*
nas, Nyderlandai, apie 1430–
1440 m. Vašingtono Nacionali-
nė meno galerija, JAV.

• • •

Frydrichas Herlinas
(*Friedrich Herlin*),
paveikslas *Šv. Jurgis*
ir Slibinas, 1462 m.
Niordlingeno miesto
muziejus, Vokietija.

miestiečiais. Katalonų dailininko paveiksle vis dar ryškiai juntami gotikos stiliaus bruožai, nors kūrinys sukurtas ankstyvojo Renesanso laikotarpiu. Figūros sustingusios, jos komponuojamos vienoje plokštumoje. Dominuoja grynos spalvos. Priešingai yra Van der Weideno kūrinyje, jis atitinka visus šiaurės Renesansui būdingus tapybos bruožus. Kruopščiai ir smulkmeniškai perteiktos detalės, vaizduojamos figūros kampūtotų judesių ir netaisyklinių proporcijų. Peizažas nutapytas vadovaujantis atmosferinės perspektyvos dėsniais, dailininkas aiškiai graduoja spalvą ir šviesą, sukuria erdvės įspūdį. Kovos su slibinu siužetas papildytas jūros, uostamiesčio, virš jo, ant staus uolėto kalno, – pilies vaizdais, jūra plaukiančiais burlaiviais ir keliu prie miesto artėjančiais raiteliais.

Vėlyvosios gotikos vokiečių tapytojo Frydricho Herlino (*Friedrich Herlin*) darbe tarsi juntama Van der Weideno įtaka, tačiau jo paveiksle *Šv. Jurgis ir slibinas* (apie 1462 m.)⁵⁰ kario, karalaitės, slibino, taip pat peizažo vaizdas kalba apie dar galutinai neįvykusį perėjimą iš viduramžių į Renesansą. Tolumoje pavaizduoto miesto bruožai, įtvirtinimai, dviejų aukštų bokštų katedra, statūs stogai charakteringi Vokietijai. Slibiną puolantis karys joja juodu, o ne baltu žirgu, raudonais pakinktais, vilki itališkus *eksportinius* vokišku stiliumi dekoruotus šarvus su salado stiliaus šalmu (būdingu Vokietijai) raudona plunksna, ir perveria pabaisą riteriška ietimi, kurią prilaiko krūtinšarvio kabliu⁵¹.

Renesanso epochos autorių darbuose šv. Jurgis įgyja antikinių bruožų. Jis padedamas vaizduoti senovės romėnų kariams būdinga apranga, šarvais. Tačiau matomi ir viduramžių riteriams būdingi atributai. Tokiems kūriniams priskirtina Florencijoje Orsanmikelės (*Orsanmichele*) bažnyčios garsioji Donatelo skulptūra *Šv. Jurgis* (sukurta 1416–1417 m.) kurią autorius dedikavo šarvus gaminusių meistrų cechui. Skulptorius pavaizdavo jauną, ryž-

• • • • •

50 Kūrinys saugomas Niordlingeno miesto muziejuje Vokietijoje.
51 N. Michael, G. A. Embleton. *Armies of Medieval Burgundy 1364–1477*, p. 26–27.

tingą karį rūsčiu žvilgsniu. Jo apsiaustas, rankų, juosmens ir blauzdų (kiek žemiau kelių) šarvų detalės aiškiai rodo ryšį su senovės Roma. Juos Donatelas suderino su XV a. pradžios riteriams būdinga kirasa (nors joje galima įžiūrėti ir antikinų bruožų) ir plokštiniais kojų šarvais su pėdas dengiančiais šarvabačiais (plokštelių sudaroma apsauga). Šventojo kario atributas – ant žemės pastatytas ir rankom prilaikomas pailgas skydas su kryžiaus ženklu. Žemiau skulptūros esantis reljefas pasakoja apie šventojo kovą su slibinu. Reljefe dar kartą parodoma gėrio ir blogio, o kartu ir dviejų skirtingų stichijų kova: iš pagonybės ir natūrą (laukinę gamtą) simbolizuojančio urvo prisartinės slibinas (kairėje) ir jį ietimi perveriantis šventasis bei karalaitė, kuriai iš už nugaros išskyla kultūrą, žmonių pasaulį atspindinčios graškios rūmų kolonos (dešinėje)⁵². Iš skulptūros aiškiai matyti, kad autorius buvo nutolęs nuo viduramžiškų kūrybos tradicijų. Kūrinys nepagražintas, realistiškai išraiškingas, kario veide juntamas dramatiškumas.

XV a. vidurio ir antrosios pusės Italijos Renesanso tapybos kūriniuose šv. Jurgis – išdidus nugalėtojas, prie kurio kojų guli lūžusia ietimi pervertas slibinas. Autoriai, kaip Antonijus Pizanelas (*Antonio Pisanello*)⁵³, Andrea Mantegna (*Andrea Mantegna*)⁵⁴, pritaiko perspektyvą vaizduodami aplinką, tiksliai perteikia tuo laikotarpiu riterių

nešiojamų asimetrinių itališkų šarvų vaizdą arba, Karlo Krivelio (*Carlo Crivelli*)⁵⁵ pavyzdžiu, tapo fantastinių elementų turinčius šarvus, kuriems būdingi ir XV a. įprastų riterių šarvų ir antikiniai bruožai. Išvardintų autorių kūriniuose šventasis jaunas, šviesiais garbanotais arba banguojančiais plaukais, kartais su nimbu. Dailininkai santykinai daug dėmesio skyrė ir šv. Jurgio ginklams. Kai kurie vaizdavo sunkiąją riterišką ietį, kuria šventasis

• • •

Donatelas, skulptūra *Šv. Jurgis*,
 Florencija, Orsanmikelės bažnyčia
 (*Orsanmichele*), 1416–1417 m.
 Dedikuota šarvus
 gaminusių meistrų cechui

• • •

- 52 Kad skulptūra skiriama šarvų meistrų cechui, rodo ir jos įforminimo detalės. Žemiau išdėstytos kovos su slibinu scenos šonuose yra įkomponuota po apversto lašo (gal skydo) formos figūra, kurioje pavaizduota kirasa ir kalavijas.
- 53 A. Pizanelo paveikslas *Madona su kūdikiu, šv. Antanas Didysis ir šv. Jurgis*, 1445 m., Nacionalinė galerija, Londonas.
- 54 A. Mantenjos paveikslas *Šv. Jurgis*, Šiaurės Italija, apie 1460 m., Akademijos galerija, Venecija.
- 55 Tai K. Krivelio paveikslai *Šv. Jurgis nukauna slibiną* (apie 1470 m.) ir *Šv. Jurgis* (1472 m.), saugomi Izabelės Stiuart Gardner muziejuje (*Isabella Stewart Gardner Museum*) Bostone ir Metropoliteno muziejuje Niujorke.

• • •

Antonijus Pizanelas
(*Antonio Pisanello*), paveikslas
Madona su kūdikiu,
šv. Antanas Didysis ir šv. Jurgis,
1445 m. Nacionalinė galerija,
Londonas.

• • •

Andrea Mantenja
(*Andrea Mantegna*), paveikslas
Šv. Jurgis, Šiaurės Italija,
apie 1460 m. Akademijos galerija,
Venecija.

karys nukauna slibiną arba laiko ją lūžusią, o jos ietigalis su priekinės dalies nuolauža įstrigęs į nukautą pabaisą. Autoriai tapo vienrankį arba pusantros rankos kalaviją, kuris laikomas puošnioje, dažnai raudonoje makštyje, arba apnuogintas naudojamas pabaisai pribaugti. K. Krivelio kūrinyje *Šv. Jurgis nukauna slibiną* (apie 1470 m.) šventasis kerta ietimi pervertam slibinui dviem rankom valdomu pusantros rankos kalaviju sėdėdamas ant piestu stovinčio žirgo. A. Pizanelo kūrinyje nutapytas XV a. vidurio itališkus šarvus didžiuliais antpečiais vilkintis šventasis karys šalma, matyt, patikėjo pažui, tad dėvi plunksna papuoštą skrybėlę plačiais poliais⁵⁶. Paveiksle šv. Jurgis pasisukęs į šalia stovinį šv. Antaną Didįjį, virš jų aureolės supama švenčiausioji Mergelė Marija su kūdikiu. Minėtuose darbuose dėmesys skiriamas šventajam kariui, mažiau – karalaitei, kuri kartais apskritai nevaizduojama. Antrame plane tapomas peizažas, kurio vienoje pusėje miestas, o kitoje – laukinę gamtą simbolizuojanti giria.

Batalinių kūrinių autorius iš Florencijos Paolas Učelas (*Paolo Uccello*), dar laikomas vienu iš perspektyvos teorijos kūrėju, apie 1470 m. įamžino savąjį šv. Jurgio kovos su slibinu viziją⁵⁷. Paveiksle atsispindi vėlyvosios gotikos dekoratyvumas ir renesansinis regimojo pasaulio vaizdavimas, tai kuriama pasitelkiant perspektyvos dėsnius. Kūrinyje matome tapytojo darbams būdingą fantastiškumą ir riteriško šaunumo išaukštinimą. Šventasis vilki XV a.

• • • • •

56 N. Michael, G. A. Embleton, *Armies of Medieval Burgundy 1364–1477*, p. 19.

57 P. Učelo paveikslas *Šv. Jurgis ir slibinas*, apie 1470 m., Nacionalinė galerija, Londonas.

• • •

Karlas Krivelis (*Carlo Crivelli*),
paveikslas *Šv. Jurgis nukauna slibiną*,
Italija, apie 1470 m. Izabelės Stiuart
Gardner muziejus, Bostonas, JAV.

• • •

Karlas Krivelis, paveikslas *Šv. Jurgis*,
Italija, 1472 m. Metropoliteno muziejus,
Niujorkas.

• • •

Paolas Učelas (*Paolo Uccello*),
paveikslas *Šv. Jurgis ir slibinas*,
apie 1470 m. Nacionalinė galerija,
Londonas.

antrosios pusės riterio šarvus su atviru šalmu, tačiau be skydo, joja baltu žirgu ir riteriška ietimi, taikydamas iš viršaus, taikliai perveria slibinui nasrus. Siaubūnas visiškai originalus, gerokai didesnis nei daugelyje kitų kūrinių. Šalia slibino olos stovinti karalaitė prilaiko jį už kaklo virve. Kūrinio detalės ir visuma kalba apie didelę gotikos stiliaus įtaką. Autorius sukūrė niūrios ir grėsmingos aplinkos vaizdą, o dešinėje pusėje, už šventojo, pakilę audros debesys simbolizuoja ir Aukščiausiojo pagalbą.

XV a. pabaiga–XVI a. pradžia reikšminga Vokietijos Renesanso dailininkų darbai. Tai Albrechto Diurerio (*Albrecht Dürer*), Lukaso Kranacho Vyresniojo (*Lucas Cranach der Ältere*), Hanso Burgmairo Vyresniojo (*Hans Burgkmair der Ältere*) graviūros, taip pat pirmųjų dviejų autorių paveikslai. Paminėtini Vitorės Karpačo (*Vittore Carpaccio*) ir, žinoma, Rafaelio Sančio (*Raffaello Sanzio*) paveikslai.

A. Diurerio graviūros šv. Jurgis – kovos lauke stovintis barzdotas vyras pagal to meto madą sušukuotais plaukais vilki renesansinius XVI a. pradžios riterio šarvus, segi prie šono pusantros rankos kalaviją. Plokštinius šarvus papildė jų nesaugomas kūno vietas (kaklą, dalį krūtinės, rankas, dubenį, kojas) dengiantis žieduotis. Šalia, ant žemės, guli plunksnomis puoštas armetas su apačioje pritvirtintu žieduočiu. Šventojo atributai – prie kojų gulintis nukautas slibinas ir riteriška ietis su vėliava, kurioje pavaizduotas kryžius. Antrame plane vaizduojama jūra ir laivai pilaitės pakrantėje⁵⁸. Autorius paliko ir daugiau graviūrų, atspindinčių šventojo raitelio kovą su slibinu arba jo pergalės akimirką. A. Diurerio kūryboje galime išvelgti stilių dermę. Tai vėlyvosios gotikos estetika ir italų dailės harmonija. Dailininko plastika rėmėsi linija, formos labai smulkios, piešinys tikslus, išraiškingai perteikta daikto faktūra. Raižinių nekaustė tradicinė ikonografija ar įsitvirtinę šv. Jurgio vaizdavimo kanonai. L. Kranachas Vyresnysis savąjį šventojo vaizdinį papildė dviem angelais, kurie tarsi pažai stovi šalia kario iš dešinės ir kairės, lai-

• • •
Albrechtas Diureris
(*Albrecht Dürer*),
graviūra *Pėsčias*
šv. *Jurgis*, 1502 m.

• • •
Lukas Kranachas
Vyresnysis (*Lucas*
Cranach der Ältere),
graviūra *Šv. Jurgis*,
stovintis su dviem
angelais,
Vokietija, 1506 m.

⁵⁸ A. Diurerio graviūra
Pėsčias šv. Jurgis,
Vokietija, 1502 m.

Hansas Burgmairas Vyresnysis (*Hans Burgkmaier der Ältere*), graviūra *Šv. Jurgis su karalaitė ir nukautu slibinu*, Vokietija, 1508 m.

Graviūra iš poeto Aleksandro Barklajaus (*Alexander Barclay*) kūrinio *Šv. Jurgio gyvenimas*, Vestminsteris, Anglija, 1515 m.

kydami jo armetą ir šarvų dalį. Bebarzdžio kario šarvai ir ginklai maždaug atitinka apibūdintą A. Diurerio variantą. Tai ankstyvieji Maksimilijono šarvai be griovelių ir briaunų. Rankas ir dubenį papildomai saugo žieduotis. Jis taip pat pritvirtintas prie šalmo apačios. Autorius pavaizdavo gyvą peizažą, antrame plane – kalnuotą vietovę, ant aukštumų – iškilusias pilis, karalaitę su avele, kitas detales, o viršutinėje kūrinio dalyje – Vokietijos žemių herbus⁵⁹.

H. Burgmairo Vyresniojo graviūroje matomas ypatingas šv. Jurgio išaukštinimas. Šventasis primena Šventosios Romos imperatorių Maksimilijoną I. Jis sėdi ant didžiulio, stipraus, šarvuoto karo žirgo, kurio galvą saugo plokštinis šarvas bei dengias ir kaklą žieduotis. Šarvai gausiai dekoruoti, su detalėse daug kartų besikartojančiu kryžiaus ženklu. Galva puošta plunksnomis. Šarvinis ir balnas. Šventasis karys itin puošniais renesansiniais šarvais ir plunksnomis papuoštu armetu, nulaužta sunkiąja riteriška ietimi dešinėje rankoje. Jo krikščioniškumą rodo kryžiaus ženklas krūtinšarvyje ir šalmą apvainkuojančiame nimbe. Įveiktas slibinas – po žirgo kojomis. Raitelį nuolankiai pasitinka karalaitė, vedina pririšta avele⁶⁰. Anglijoje apie 1515 m. pasirodžiusio poeto Aleksandro Barklajaus (*Alexander Barclay*) kūrinio *Šv. Jurgio gyvenimas* graviūra galėjo būti puikus prototipas abstraktesniems, stilizuotiems, gerokai vėlesniems laikams būdingiems kūriniams.

A. Diurerio ir L. Kranacho Vyresniojo tapybos darbuose, kaip ir minėtose šių autorių graviūrose, pavaizduotas pėsčias šventasis su įveiktu slibinu prie kojų⁶¹. A. Diurerio nutapytas šv. Jurgis buvo žymaus, Šv. Kotrynos bažnyčioje Miunchene stovėjusio Paumgartnerių (*Paumgartner*) altoriaus puošmena. Altoriaus fragmente šv. Jurgis be šalmo, su pusšarvais – lengvesniais nei minėtoje to paties autoriaus graviūroje šarvais, siekiančiais kelius, ir pu-

59 L. Kranacho Vyresniojo graviūra *Šv. Jurgis stovintis su dviem angelais*, Vokietija, 1506 m.

60 H. Burgmairo Vyresniojo graviūra *Šv. Jurgis su karalaitė ir užmuštu slibinu*, Vokietija, 1508 m.

61 A. Diurerio paveikslas *Šv. Jurgis*, Paumgartnerių altoriaus fragmentas, 1498–1503 m. Senoji pinakoteka Miunchene, Vokietija. L. Kranacho Vyresniojo paveikslas *Šv. Kristupas ir šv. Jurgis*, Vokietija, apie 1514 m.

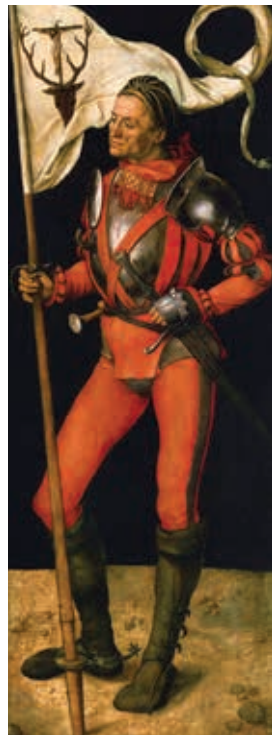
santros rankos kalaviju prie kairiojo šono. Šventasis karys laiko nenulaužtą riterišką ietį su plevėsuojančia vėliava dešine ranka, ir nustvėręs už kaklo bejėgį, sumenkintą slibiną – kaire. Vėliavoje tradiciškai pavaizduotas raudonas kryžius. Kario krūtinšarvis su kabliu riteriškai iečiai prilaikyti. Kad karys raitelis, rodo ir pentinai. Tame pačiame altoriuje atskirai pavaizduotas šv. Eustachijus dar lengvesniais pusšarvais (beveik landsknechtas), tačiau ant batų taip pat turi pentinus. Abu kariai vilki ryškiai raudoną aprangą su tunikomis ant šarvų. Sprendžiant iš veido, šv. Jurgis atrodo vyresnis. Tikėtina, kad kurdamas paveikslą A. Diureris tapė XV a. pabaigoje piligriminėje kelionėje į Palestiną dalyvavusį Stefaną Paumgartnerį (*Stephan Paumgartner*)⁶², kuris ir galėjo būti įamžintas kaip šventasis karys. L. Kranachas Vyresnysis vaizdavo slibino nugalėtoją šalia šv. Kristupo. Autorius pavaizdavo jauną karį su nimbu, šviesiais garbanotais plaukais. Visą jo kūną dengia XVI a. pradžios riterio šarvai, o kairėje rankoje apnuogintas pusantros rankos kalavijas plačia geležte. Tiesa, tapytojas apsiribojo tik vienu šv. Jurgį iš kitų šventųjų karių išskiriančiu atributu – slibinu, kurį jis, pamynęs abiem kojoms, dešine ranka laiko už uodegos.

• •

Albrechtas Diureris, paveikslai *Šv. Jurgis ir Šv. Eustachijus*, Paumgartnerių (*Paumgartner*) altorius, Vokietija, 1498 m. Senoji pinakoteka, Miunchenas.

• •

Lukas Kranachas Vyresnysis, paveikslai *Šv. Kristupas ir šv. Jurgis*, triptiko dalys, Vokietija, apie 1514 m. Tiseno-Bornemisos muziejus (*Museo Thyssen-Bornemisza*), Madridas.

• • • • •

62 N. Wolf, *Albrecht Durer: 1471–1528, The Genius of the German Renaissance*, Köln, 2006, p. 66, 69.

• •

Vitorė Karpačas
(*Vittore Carpaccio*),
paveikslas *Šv. Jurgis
ir slibinas*, Venecija,
Italija, 1502 m.
Skjavonio Šv. Jurgio
brolijos namai, Venecija

• •

Rafaelis Santis
(*Raffaello Sanzio*),
paveikslas *Šv. Jurgis ir
slibinas*, Italija,
XVI a. 1 dešimtmetis.
Luvro muziejus, Paryžius.

• •

Rafaelis Santis, paveikslas
Šv. Jurgis ir slibinas,
Italija, XVI a. 1 dešimtme-
tis. Vašingtono Nacionalinė
meno galerija.

XVI a. pradžioje italo V. Karpačo sukurtas paveikslas pasižymi išskirtiniu spalvingumu ir simbolizmu. Šventasis ir slibinas suartėja kovai kaip du riteriai turnyre arba mūšio lauke. Jaunas karys šviesiais garbanotais plaukais vilki juodintus šarvus, turi pusantrios rankos kalaviją prie šono ir riterišką ietį labai plačiu apsauginiu skydeliu dešinėje rankoje. Rudos spalvos žirgas artėja prie slibino šuoliais, balne sėdėdamas raitelis įsispiria į balnakilpes, palinksta į priekį smūgiui ir perveria pabaisą ietimi. Už šv. Jurgio nugaros stovi rankas maldai sudėjusi karalaitė⁶³. Vienas garsiausių brandžiojo Renesanso meistrų Rafaelis Santis (*Raffaello Sanzio*) dviejuose paveiksluose dar kartą įkūnijo savo epochos idealus – nepriekaištingų manierų, kilnų ir atletišką, kovingą, tobulą Urbino dvaro jaunuolį, kurį italai

• • • • •

⁶³ V. Karpačo paveikslas *Šv. Jurgis ir slibinas*, Venecija, Italija, 1502 m. Skjavonio Šv. Jurgio brolijos namai (*Scuola di San Giorgio degli Schiavoni*), Venecija.

• •
 Leonardas Bekas
 (*Leonhard Beck*), paveikslas
Šv. Jurgis, kovojantis su slibinu,
 Augsburgas, Vokietija,
 XVI a. I ketvirtis.

vadindavo *cortegiano*⁶⁴. Paveiksluose matome baltu žirgu jojantį šventąjį renesansiniais šarvais ir atviru antikinių bruožų šalmu (burgonetu) su ketera. Luvre (Paryžiuje) esančiame paveiksle ietį į slibiną sulaužęs šventasis kerta jam lenktu kalaviju arba kardu. O Vašingtono Nacionalinėje meno galerijoje saugomame paveiksle jis duria slibinui ietimi. Kūriniuose vaizduojamas baltas žirgas ir slibinas perteikia įtampą, karys įkūnija riteriškumą ir ramybę. Autorius kūrė vaizdingą peizažą, vienu atveju besimeldžiančią, o kitu atveju bėgančią karalaitę (Luvro paveikslas). Atviros kompozicijos, neryškių, žemės spalvų kolorito tapybos kūriniuose atsispindi vėlyviems dailininko darbams būdingi bruožai. Juose ryškus judesio ir didybės jausmas, atsiranda naujas kompozicinis figūrų išdėstymas. Nežymi

• • • • •

64 Vienas Rafaelio paveikslas *Šv. Jurgis ir slibinas* (Italija, XVI a. 1 dešimtmetis) saugomas Luvre, Paryžiuje, kitas, tuo pačiu pavadi-

nimu ir panašiai datuojamas, – Vašingtono Nacionalinėje meno galerijoje.

• •
 Antonijus Alegris iš Koredžio
 (*Antonio Allegri da Correggio*), paveikslas
Madona su šv. Jurgiu,
 Italija, XVI a. pirmoji pusė.

• •
 Skulptūra *Šv. Jurgis*,
 Vilacho miestas, Austrija,
 apie 1520 m. Šv. Leonardo
 bažnyčia, Murau, Austrija.

šviesokaity, aiškūs ir užtikrintas raitelio mostas kuria jėgos ir išraiškingumo įspūdį. Kūrinyje dingsta ligi tol dominavęs giedrumas ir švelnumas.

Dar vienas autorius iš Vokietijos Leonardas Bekas (*Leonhard Beck*) XVI a. I ketvirtyje sukūrė labai gyvą ir dinamišką paveikslą, kuriame pavaizdavo daugiau legendos įvykių. Apranga ir ginkluote šio autoriaus šv. Jurgis labai panašus į H. Burgmairo Vyresniojo graviūros raitelį.

Visus prieš tai išvardintus kūrinius antikiniais atributais pralenkia XVI a. pirmojoje pusėje manierizmo stiliumi nutapytas Antonijaus Alegrio iš Koredžio Lombardijoje (*Antonio Allegri da Correggio*) paveikslas. Jame pavaizduotas jaunas atletiškas karys šviesiais garbanotais plaukais dėvi romėnų kario aprangą ir šarvus. Torsą dengia anatomicinė kirasa, po ja dėvima tunika, blauzdas – plonos odos ar audinio antblauzdžiai, ant dešiniojo peties klasikinis raudonas apsiaustas. Dešinėje kario rankoje neilga ietis. Kompozicijos centre švenčiausioji Mergelė Marija su kūdikiu, jai iš kairės ir dešinės kiti asmenys. Dešinėje stovi šv. Jurgis, koja pamynęs didžiulę slibino galvą, o priešais – kūdikiai žaidžia su jo antikiniu šalmu, apvainikuotu ašutų puošiamą ketera⁶⁵.

Aukso legendoje užrašytas pasakojimas įkvėpė ne tik garsius Renesanso meistrus, tačiau ir mažai žinomus kūrėjus iš visos Europos. Daugelio kūrinių autoriai yra visai nežinomi. Austrijos Štirijos Murau mieste Šv. Leonardo

• • • • •
 65 A. Alegrio iš Koredžio paveikslas *Madona su šv. Jurgiu*, Italija, XVI a. pirmoji pusė.

bažnyčioje saugoma apie 1520 m. datuojama medinė šv. Jurgio skulptūra⁶⁶. Pėsčias Renesanso epochos šarvus vilkintis karys ietimi perveria po kojomis besirangančiam slibinui nasrus. Meistriškai pavaizduotas šventasis dėvi uždarą šalimą pakeltu antveidžiu ir visą kūną dengiančius pereinamuosius šarvus⁶⁷. Jiems būdingos ankstyvųjų Maksimilijono šarvų užapvalintos formos ir taip pat gotikinių šarvų bruožai – rifliuotos briaunos krūtinšarvyje, antšlauniuose, rankų šarvuose. Pavaizduotas vokiečių kraštams būdingas saladas su antsmakriu. Kario rankose neilga, masyvi ietis, kurios originalus kotas, matyt, jį praradus, pakeistas nauju. Kompozicija polichromuota. Šarvai pilkinti, geltonai nudažytomis kniedėmis ir kraštais. Labai įtaigiai pavaizduotas šviesus kario veidas, kupinas ramybės ir liūdesio. Slibinas tamsus, paryškintais nasrais.

XVII–XVIII a. šventojo atributai dažnai eklektiški arba fantastiniai, kartais mėginama kurti realistinį romėnų kario arba tradicinį viduramžių riterio vaizdą. Atskiruose dailės kūriniuose labai įvairūs ir slibino atvaizdai, tačiau visada jis buvo vaizduojamas kaip turinti kelti baimę ir pasibjaurėjimą chimera. Kompoziciją kartais papildydavo surišta, bet dažniausiai – besimeldžianti karalaitė. Puikus pavyzdys – XVIII a. 2–3 dešimtmetyje Vokietijos vėlyvojo Baroko skulptoriaus Egidio Kvirino Azamo (*Egid Quirin Asam*) sukurta Veltenburgo (*Waltenburg*) vienuolyno (Bavarija) altoriaus skulptūrinė kompozicija. Jos centre ant aukšto postamento pavaizduotas raitas šventasis fantastinės formos ietimi perveria slibiną jam iš dešinės, o iš kairės prieglobstį randa siaubo apimta karalaitė. Raitelis puošnia apranga ir fantastiniais, primenančiais antikinius, auksuotais šarvais, prabangiu pliumažu padabintu šalmu. Gelbėjama karalaitė vilki puošnius Baroko epochos drabužius. Kario priklausymą krikščionims rodo ant krūtinės šarvų pavaizduotas raudonas kryžius.

XIX a. Romantizmo dailininkai kūrė idealizuotą su blogiu kovojančio riterio vaizdą. Dažnai toks šventasis karys vaizduojamas su pagrindiniais atributais – ietimi arba kalaviju, skydu, baltu arba kitos spalvos žirgu, karalaitė ir slibinu. Gimė nauji kovų su slibinu įamžinantys kūriniai, meilės ir riteriško kilnumo kupinos scenos. XIX a. viduryje italų kilmės britas preraphaelitas Dantė Gabrielis Rosetis (*Dante Gabriel Rossetti*) nutapė paveikslą⁶⁸, kuriuo stengėsi atskleisti šventojo ir jo išvadotos karalaitės ryšį. Vaizduojamas riterio šarvus ir raudoną apsiaustą dėvintis šv. Jurgis, priglaudęs prie savęs nuo pabaisos išgelbėtą karalaitę. Karys su nimbu, ginkluotas kalaviju, uždarą riterio šalimą prilaiko kaire ranka. Šalia pastatytoje dėžėje slibino galva. Tipinę, dailėje gerokai dažniau sutinkamą šventojo ir slibino istoriją nutapė Edvardas Bernas-Džonsas (*Edward Burne-Jones*)⁶⁹. Niūrių, tamsių spalvų paveiksle artėja kario ir pabaisos kovos atomazga. Dešinėje kūrinio pusėje pavaizduotas slibiną kalaviju perveriantis šventasis pėsčias, tamsiais XV a. riterio šarvais ir plevėsuojančiu raudonu apsiaustu, prisidengęs skydu. Riteriškos ieties smaigalys įstrigęs į siaubūną, kitos šio ginklo nuolaužos guli šalia. Ankstesnes mirtis simbolizuoja čia pat gulinti žmogaus kaukolė. Už šventojo nugaros pavaizduoti audros debesys, visai kaip P. Učelo kūrinyje, simbolizuoja dangiškųjų jėgų dalyvavimą kovoje. Kairėje kūrinio pusėje vaizduojama rankas maldai sudėjusi, klūpanti karalaitė.

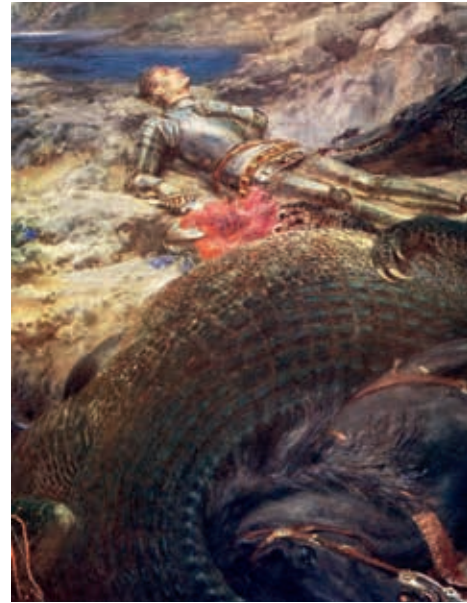
.....

66 Skulptūra šv. Jurgis, Vilacho miestas, Karintija, Austrija, apie 1520 m. Šiuo metu yra Austrijos regiono Štirijos Murau mieste, saugoma šv. Leonardo bažnyčioje. W. J. Jr. Karcheski, *A survey of European arms and armor, Imperial Austria. Treasures of art, arms & armor from the state of Styria*. Munich, 1992, p. 34.

67 Pereinamieji šarvai – skirtingų stilių bruožų turintys šarvai.

68 Dantės Gabrielio Rosečio paveikslas šv. Jurgio ir karalaitės Sabros vedybos, 1857 m. Teito galerija, Londonas.

69 Edvardo Berno-Džonso paveikslas šv. Jurgis nukauna slibiną, Didžioji Britanija, 1866 m. Naujojo Pietų Velso dailės galerija, Sidnėjus.

• •

Dantė Gabrielis Rosetis
(*Dante Gabriel Rossetti*),
paveikslas *Šv. Jurgio
ir karalaitės Sabros vedybos*,
1857 m. Teito galerija, Londonas.

• •

Braitonas Rivjeras (*Briton
Rivière*), paveikslas *Šv. Jurgis
ir slibinas*, Didžioji Britanija,
XX a. 1–2 dešimtmetis. Monrealio
dailės muziejus, Kanada.

• • • • •

70 Odilono Redono paveikslas *Šv. Jurgis
nukauna slibiną*, Prancūzija, 1907 m.

71 Braitono Rivjero paveikslas *Šv. Jurgis
ir slibinas*, Didžioji Britanija, apie
1914 m. Monrealio dailės muziejus
(*Musée des beaux-arts de Montréal*),
Kanada.

XX a. toliau dominavo *Aukso legendoje* aprašytas motyvas. Pasakojimas apie šv. Jurgį ir slibiną rado vietą ir abstraktaus meno kūrėjų, kaip prancūzas Odilonas Redonas (*Odilon Redon*), darbuose⁷⁰, ir realistų dailininkų, kaip britas Braitonas Rivjeras (*Briton Rivière*), kūryboje⁷¹. Šio dailininko paveikslas stebina neįprasta kovos baigtimi. Kova baigėsi ant uolėto jūros kranto. Šventasis karys, žvelgdamas į dangų, guli bejėgis šalia nukauto didžiulio slibino, prispaudusio prie žemės išsikvėpusį juodą žirgą. Šv. Jurgis vaizduojamas kaip tipinis riteris: XV a. šarvai ir riterio diržas, kairė ranka ant krūtinės, iš dešinės vis dar nepaleistas kalavijas. Kitaip nei daugelis išvardintų, šis kūrinys perteikia ne riterišką šaunumą ir jėgą, o kančią, atskleidžia didelę pergalės prieš blogį kainą.

Funkcijomis ir vaizdavimo tradicijomis šv. Jurgį galima sugretinti su arkan gelu Mykolu, kurio kultas svarbus ir Vakarų krikščionybėje. Vakariečių dailininkų kūrinuose šis karių globėju laikomas sparnuotas angelas ietimi ar kalaviju įveikia šėtoną, kuriam tam tikrais atvejais suteikiamas slibino pavidalas. Katalikų tikėjimo kontekste ir ikonografijoje šv. Jurgiui artimas ir jo amžininku laikomas šv. Florijonas. Šį šventąjį nuo šv. Jurgio dažniausiai padeda atskirti atributai. Šv. Florijoną įprasta vaizduoti romėnų kario arba viduramžių, Renesanso riterio šarvais ir apranga, iš kibiro ar ąsočio pilantį vandenį ant degančio namo. Kartais jis laiko vėliavą (dažnai baltą su raudonu kryžiumi) ir turi kalaviją prie šono. Vaizduojamas su girnapse, su kuria, tikima, buvo nuskandintas budelių.

Šventojo jamžinimas architektūroje ir monumentaliojoje dailėje

Europoje ir kituose pasaulio kraštuose stūkso daugybė šv. Jurgio garbei pastatytų bažnyčių, koplyčių, vienuolynų, didesnių ir mažesnių monumentų. Tai įvairių laikotarpių ir architektūros stilių pastatai – nuo kuklių, niekuo neišsiskiriančių bažnytelių ir koplytelių iki prabanga ir didybe tviskančių katedrų ir rūmų.

Gimtajame šv. Jurgio mieste Lode (Izraelis), šalia musulmonų mečetės ir judėjų sinagogos stovi nedidelė, XIX a. 8 dešimtmetyje senosios bizantinės bazilikos vietoje pastatyta graikų stačiatikių bažnyčia, kurioje esančiame sarkofage, tikima, laikomi šventojo palaikai.

Šv. Jurgio kulto paplitimą viduramžių Vakarų Europoje gerai atspindi gotikinė architektūra. XII a. viduryje–XVII a. pradžioje statyta Šv. Jurgio Hagenau (*Hagenau*) katalikų bažnyčia yra viena didžiausių ir, ko gero, gražiausių Prancūzijos Elzaso regiono šventovių. Daugiausia gotikinius bruožus turinčios bažnyčios varpinėje yra du itin seni, XIII a. datuojami, varpai.

Slibiną nugalėjusio šventojo svarbą Rusios žemėse parodo iki mūsų dienų išlikusi, tikėtina, XII a. pabaigoje statyta, Senosios Ladogos (*Старая Ладога*) Šv. Jurgio mūrinė cerkvė. Šventovės viduje yra maždaug tuo pačiu metu sukurtos freskos. Vienoje iš jų matoma pergalės prieš slibiną istorija, kurioje pavaizduotas šventasis, karalaitė ir sutramdyta pabaisa.

Šventojo vardas buvo suteikiamas ir kai kuriems pasaulietiniams pastatams, pavyzdžiui, Šv. Jurgio rūmams (*Palazzo di San Giorgio*) didžiausiame Italijos uostamiestyje Genujoje. XIII a. prie pat Ligūrijos jūros kranto pastatytų rūmų istorija, kuri prasidėjo dar kryžiaus žygių laikais, yra turtinga ir įdomi. Pilietinio centro funkcijas atlikę rūmai turėjo būti takoskyra tarp pasaulietinės Genujos Respublikos vadovybės ir Šv. Lauryno katedroje (*Cattedrale di San Lorenzo*) sutelktos bažnytinės valdžios. XVII a. pradžioje naujai iškilusį rūmų priestatą papuošė Lazzaro Tavaronės (*Lazzaro Tavarone*) freskos su šv. Jurgio ir slibino kovos scena centre⁷². Šventasis karys dėvi antikinius šarvus ir šalmą, prisidengęs baltu skydu su raudonu kryžiumi. Jodamas baltu šuoliuojančiu žirgu, jis susikauna su dideliu rusvos spalvos slibinu. Būtent šv. Jurgio skydas kadaise tapo Genujos herbo dalimi, iš jo kilo ir šios jūrinės respublikos vėliava.

Šventojo karines funkcijas rodo Gruzijoje jo garbei 770 m aukštyje pastatyta bažnyčia ir Šavnabados vienuolynas, kurių atsiradimas datuojamas XVIII a. Pasak vieno iš legendos variantų, šventasis vedė Gruzijos valdovo kariuomenę į pergalę pasibaigusį mūšį su daug gausesniu priešu, vilkėdamas juodą apsiaustą (*šavi nabadi*).

Slibiną nugalėjusio krikščionių kankinio vaidmenį ir svarbą Lietuvoje pabrėžia daugelis jo vardo bažnyčių. Šiuo metu mūsų šalyje yra 25 bažnyčios, kurioms suteiktas būtent šio šventojo vardas⁷³. Kaune XV a. pabaigoje–XVI a. pradžioje kartu su bernardinų vienuolynu iškilusi gotikinė Kauno Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia pasitinka

.....

72 XVII a. Šv. Jurgio rūmų priestato fasadas dekoruotas nepaprastą erdvės pojūtį sukuriančia Lazzaro Tavaronės sienų tapyba. XX a. pradžioje šios pastatą labai pagyvinančios ir išskiriančios freskos buvo restauruotos. Šv. Jurgio rūmų sienų tapybos centrinis

fragmentas, kuriame pavaizduotas su slibinu kovojantis šventasis, yra pagrindinis ir didžiausias lyginant su kitomis dalimis.

73 Poviliūnas, V., *Šventasis Jurgis – (ne)užmirštas Lietuvos globėjas*, Parodos katalogas, Vilnius, 2016, p. 16.

• •
 Šv. Jurgio rūmai
 (*Palazzo di San Giorgio*),
 Genuja, Italija, XIII a.
 Fasadą puošia XVII a.
 pradžios Lazzaro Tavaronės
 (*Lazzaro Tavarone*) freskos,
 restauruotos
 XX a. pradžioje.

• •
 Šventasis karys
 kaunasi su slibinu,
 Šv. Jurgio rūmų sienų
 tapybos centrinis
 fragmentas. Autorius
 L. Tavaronė.

tikinčiuosius ir lankytojus galingomis sienomis su kontraforsais, aukštu dvišlaičiu stogu išorėje bei šventojo paveikslais ir didžiule erdve viduje. XVI a. pradžioje funduota Vilniaus Šv. Jurgio Kankinio ir Švč. Mergelės Marijos Snieginės bažnyčia, šalia kurios įkurtas ir karmelitų vienuolynas, turėjo medinį gotikinio stiliaus pastatą, kuriam sudegus XVIII a. viduryje pastatyta naujas – mūrinis. 1750–1755 m. Naugarduko vaivados Jurgio Radvilos iniciatyva iškilo vėlyvojo baroko stiliaus bažnyčia, kurios statybai, tikėtina, vadovavo architektas ir skulptorius P. J. Hoferis. 1755 m. bažnyčios skliautai ir vienuolių choro (giedotojams skirtos galerijos) sienos dekoruotos freskomis. Šios retos, šv. Jurgio gyvenimą, kovą su slibinu ir kankinystę vaizduojančios freskos išliko iki mūsų dienų (plačiau apie jas kitame skyriuje)⁷⁴.

Šventosios Romos imperijos didybe spindi austriškajam Lvovo miesto laikotarpiui priskiriama Šv. Jurgio arkikatedra (*Архикатедральний собор Св. Юра*) – pagrindinė Ukrainos graikų apeigų katalikų šventovė. Ši 1744–1760 m. pastatyta baroko ir rokoko stiliaus bažnyčia puošta Galicijos regiono skulptoriaus Johano Georgo Pinzelio (*Johann Georg Pinzel*) sukurtais emociingumu ir dinamika trykstančiomis skulptūromis, tarp kurių galima išvysti su slibinu besikaunantį raitą šventąjį.

2006 m. Tbilisyje buvo atidengtas žymaus Gruzijos skulptoriaus Zurabo Tseretelio sukurtas Laisvės paminklas arba *Šv. Jurgio statula*. Centrinėje miesto aikštėje stovintis 35 m aukščio paminklas, kurį sudaro aukšta kolona ir 5,6 m aukščio bronzinė paaukuota statula, yra įspūdingas klasikinės skulptūros pavyzdys, iš dalies primenantis bizantiškąją vaizdavimo tradiciją, o gal ir rodantis norą priartėti prie šventojo kario laikų istorinių realių.

• •

Parodoje eksponuotas Kauno Šv. Jurgio Kankinio bažnyčios ir pranciškonų vienuolyno pastatų maketas. Maketo autorės Inga Tikuišytė ir Asta Rožanskaitė. Fotografas Artūras Užgalis

• • •

74 Vilniaus senosios regulos karmelitų vienuolynas įkurtas 1506 m. Radviloms priklausančioje teritorijoje, už tuomečio miesto sienų. Vienuolyną fundavęs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris, Vilniaus vaivada Mikalojus Radvila pastatė Šv. Jurgio bažnyčią kaip padėką Viešpačiui ir Dievo Motinai už pergalę prieš totorius tų pačių metų Klecko mūšyje, per Švč. Mergelės Marijos Snieginės šventę (rugpjūčio 5–6 d.). Būtent dėl šios priežasties bažnyčiai parinktas dvigubas – valstybės ir riterių globėjo šv. Jurgio ir Švč. Mergelės Marijos Snieginės, vadinamos ir Pergalingąja, – titulas. XVII–XVIII a. palaipsniui iškilo vienuolyno korpusai. *Lietuvos vienuolynai. Vadovas*, sudarė R. Janonienė, D. Klajumiene, Vilnius, 1998, p. 400–402.

Šv. Jurgis profesionaliosios dailės kūriniuose Lietuvoje

XVII a. pabaigoje prasidėjusi Švietimo epocha į Europos dailę atnešė vientisą stilių, kuris gavo klasicizmo pavadinimą. Vėl atgimė antikos tradicijos, buvo siekiama harmonijos ir aiškumo mene. Šiuo laikotarpiu sukurti dailės kūriniai, vaizduojantys šv. Jurgio kovą su blogiu, pasižymi harmonija, aiškumu, formos disciplina. Šventasis vaizduojamas kaip Antikos laikų karys, puolantis slibiną ietimi. Lietuvoje, kaip ir kituose kraštuose, atskiros šv. Jurgio gyvenimo ir kankinimo scenos vaizduojamos retai, dažniausiai bažnyčiose, pavadintose jo vardu⁷⁵.

Apie 1740 m. datuojamas ir Vilniaus Šv. Jono krikštytojo ir Šv. Jono Evangelisto bažnyčios Šv. Onos koplyčios altorius, kurį tarp kitų šventųjų puošia ir dviejų šventųjų karių – šv. Florijono ir šv. Jurgio figūros. Jos lengvos ir elegantiškos. Būdingiausias meniniam altoriaus braižui yra šv. Jurgis, kuris panašesnis į dvariškį, o ne į karį. Jis yra grakštus, stovi suglaustomis kojomis ir laiko pirštų galais lengvąją ietį, nutaikytą į miniatiūrinio slibino nasrus. Ryžtingesnio judesio stoką dailininkas kompensavo plevenančiu apsiaustu ir virpančiomis šarvų juostomis⁷⁶. Šventojo kario atributai būdingi Baroko epochos dailei. Aprangoje dominuoja antikiniai bruožai – atviras šalmas su

• •
Šv. Jurgį vaizduojanti skulptūra, Vilniaus Šv. Jono krikštytojo ir Šv. Jono Evangelisto bažnyčios Šv. Onos koplyčios altoriaus fragmentas, apie 1740 m.

• •
Šv. Florijoną vaizduojanti skulptūra, Vilniaus Šv. Jono krikštytojo ir Šv. Jono Evangelisto bažnyčios Šv. Onos koplyčios altoriaus fragmentas, apie 1740 m. Fotografas Edgaras Kurauskas.

75 Krikščioniškosios ikonografijos žodynas, p. 148.

76 M. Matuškaitė, *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, Vilnius, 2001, p. 131–133.

pliumažu, augaliniais ornamentais dekoruota kirasa, nuo jos nuleistos rankas ir kojas iš dalies dengiančios juostos (vienas ryškiausių antikinių šarvų bruožų), stilizuotas apavas. Skulptūra polichromuota. Atviros kūno dalys šviesios odos spalvos, šarvai ir apranga – pilkos ir aukso, batai – juodos spalvos.

Geriausiai šventojo gyvenimą, kovą, kankinimus ir mirtį perteikia Vilniaus Šv. Jurgio bažnyčios monumentali tapyba. 1755 m. datuojamos freskos – tai nuosekliai šventojo žygdarbių, kankinimų ir mirties istoriją pasakojantys kūriniai. Pirmiausiai šv. Jurgis pristatomas kaip slibino nugalėtojas. Vaizdavimas gana būdingas aptariamai epochai, dominuoja antikinė atributika. Karys dėvi šarvus, atvirą šalmą su ketera, baltą tuniką ir raudoną apsiaustą, joja baltu žirgu. Jis, pasisukęs šonu, perveria abiem rankom laikoma ietimi slibinui nasrus. Kitoje scenoje šv. Jurgis išpažįsta krikščionių tikėjimą priešais soste sėdintį imperatorių Diokletianą. Antikiniai motyvai čia suderinti su naujųjų laikų realijomis. Vaizduojant imperatorių ir jį supančius patarėjus, sargybinius, buvo orientuojamasi į antikinį stilių. O šventasis, kitaip nei kovos su slibinu scenoje, dėvi būdingesnius XVI a. antrajai pusei vakarietiškus kavaleristo šarvus⁷⁷ su atviru šalmu burgonetu, raudoną ilgą apsiaustą ir mėlyną juostą per petį, ginkluotas kardu. Tai priemonės, kuriomis dailininkas atskleidė šv. Jurgio rangą, aukštą statusą ir išaukštino jo auką, nes jis viso to atsisakė. Pavaizduotas vienas šventojo stebuklų – piktojo išvarymas iš pagonių statulos. Slibino, nugalėtojo ir susirinkusių akivaizdoje subyrėjusių statulą palieka ir šalin sprunka sparnuotas demonas. Visi aplinkiniai, priblokšti ir įbauginti šio įvykio, bėga šalin paniškai iškeltom rankom. Šioje scenoje personažai dėvi antikinius drabužius. Imperatorius ir šventasis vilki trumpas tunikas ir antikines anatomines kirasas. Diokletianas su geltonu apsiaustu, šventasis – įprastu raudonu. Pažvelgę į šventojo kario kankinimų scenas galime pajusti kančią ir atsidavimą tikėjimui. Gulintis šv. Jurgis kankinamas uždėjęs jam ant krūtinės sunkų akmenį, stovintis ir išrengtas – plakamas rimbu, arba klūpantis – dviem rimbais, nuodijamas ir priišamas prie kankinimų rato. Nukirsdinimo scenoje romėnų karių akivaizdoje klūpantis šventasis suglaudęs rankas maldai, o jam iš šono kalaviju jau užsimojęs budelis. Iš debesų šv. Jurgio link besileidžiantis angelas atneša pergalės simbolius – palmės šakelę ir laurų vainiką. Kankinimų scenas dažnai papildoma kario prieš tai nešio to šalmo, šarvų, skydo ir kalavijo motyvai, leidžiantys lengvai atpažinti pasiaukojusį vardan tikėjimo. Dangaus dalyvavimą kai kuriose scenose simbolizuoja pro debesis pasirodantys ryškūs saulės spinduliai.

Tapyboje matome tipinį šventojo vaizdinį, artimą vakarietiškai vaizdavimo tradicijai. Kaip ir būdinga neoklasicistinei tapybos manierai, plastinėje raiškoje dominuoja šaltas koloritas. Atvira kompozicija ir itin išraiškinga šventojo gestikuliacija išduoda vėlyvojo baroko įtaką. Dažnai kompozicijose išryškunami šv. Jurgio ir slibino kontūrai tarsi sukuria lygiavertės kovos įspūdį, tačiau šventojo kario aprangos, ekipuotės detalės nusako teigiamą kovos lemtį išlaikydamos didingą ramybę ir pusiausvyrą. Parodoje eksponuotame VDKM paveiksle (inv. Nr. Pm-7001) šventasis parodomas kaip antikos laikų karys, dėvintis tai epochai būdingą aprangą su raudonu apsiaustu, heleinistinį šalmą su ketera ir pliumažu, žvyninius šarvus, smeigiantis slibinui į nasrus abiem rankom laikoma riteriška ietimi. Kūrinyje juntama dinamiką atskleidžia besibaidančio žirgo figūra, įtampą – raitelio ir slibino dvikova. Nors vaizduojama mūšio scena dramatiška, tačiau kūrinyje nėra nereikalingų emocijų ir išraiškų. Pagrindine kūrinio esme išlieka moralinis ir idėjinis jo turinys.

.....

77 Baroko epochoje kavaleristo šarvais buvo įprasta vaizduoti aukščiausių laipsnių karininkus ir kariuomenės vadus.

...

Šv. Jurgis kaunasi su
slibinu, Vilniaus Šv. Jurgio
bažnyčios freskos
fragmentas, 1755 m.

...

Imperatoriaus Diokle-
tiano akivaizdoje krikš-
čionimi pasiskelbiantis
Šv. Jurgis, Vilniaus
Šv. Jurgio bažnyčios
freskos fragmentas,
1755 m. Fotografas
A. Užgalis.

• • •
Šv. Jurgis išvaro piktąjį
iš pagonių statulos,
Vilniaus Šv. Jurgio
bažnyčios freskos
fragmentas, 1755 m.

• • •
Šv. Jurgio nuplakimas,
Vilniaus Šv. Jurgio
bažnyčios freskos
fragmentas, 1755 m.
Fotografas A. Užgalis.

...

Šventasis pririštas prie kankinimų rato, Vilniaus Šv. Jurgio bažnyčios freskos fragmentas, 1755 m.

...

Šv. Jurgio nukirsdinimas: klūpantis šventasis suglaudęs rankas maldai, o jam iš šono kalaviju jau užsimojęs budelis, iš debesų šventojo link leidžiasi angelas, kuris atneša palmės šakelę ir laurų vainiką, Vilniaus Šv. Jurgio bažnyčios freskos fragmentas, 1755 m. Fotografas A. Užgalis.

XIX a. plinta įvairios meno rūšys. Romantizmo laikotarpiu Europos dailėje iki XIX a. vidurio imta propaguoti kūrybos laisvę, individualizmą. Populiarus tampa portreto žanras. Šio laikotarpio dailės kūriniams būdingas racionalizmo neigimas, vaizduotės ir intencijos dermė. Išraiškinga ir jausminga nuotaika kuriama vaizduojamų figūrų veiduose ir gestuose, kuriuose atsispindi įtampa, susimąstymas, kartais – nervingumas. Dailininkai ir šiuo laikotarpiu nepamiršo šv. Jurgio legendos. Rinkdamiesi šv. Jurgio kovos su slibinu siužetą, jie atsigrėžė į praeitį. To laikotarpio kūriniuose šventasis dažnai vaizduojamas mistiškai ir patetiškai. Ypatingas dėmesys buvo skirtas šv. Jurgio veido bruožams išryškinti, nuotakai pabrėžti. Dažnai karys vaizduojamas jausminga, nostalgiska veido išraiška.

XIX a. antrojoje pusėje buvo priešintasi akademiniam idealizmui ir subjektyviai romantizmo manierai. Estetinio grožio siekį bandė išstumti realaus gyvenimo temos ir motyvai. Menininkai gilinosi į realius žmogų kamuojančius rūpesčius, todėl šv. Jurgio legendos motyvas nebuvo itin populiarius. Šventojo vaizdavimas profesionaliojoje grafikoje ir tapyboje liko artimas romantizmo manierai. Šios stilistikos bruožus puikiai perteikia parodoje eksponuota Lietuvos nacionalinio muziejaus litografijos reprodukcija (kataloge II.2, ivn. Nr. IMik1314). Kompozicijoje akcentuojama emocinė šventojo išraiška. Šventojo veide atsispindi ramybė, tai pabrėžia gilus, į viršų nukreiptas žvilgsnis. Kūrinyje šventojo šalmas, renesansiniai šarvai ir apsiaustas išryškinti tamsia, švelnia brūkšniuote, o jų faktūra – aiškia šviesokaita. Slibinas vaizduojamas greta šventojo, komponuojamas profiliu, matosi tik jo galva ir ilgas kaklas. Karys laiko jį už galvos. Slibino žvilgsnis nuleistas, nuolankus. Graviūroje įtaigiai perteikta nostalgiska nuotaika.

XIX a. pirmosios pusės tapyboje, vaizduojančioje šv. Jurgį, galima įžvelgti neoklasicizmo ir romantizmo stilių ribą. Kūriniuose lieka neoklasicizmui būdingų tikslaus piešinio bruožų. Paveikslų kompozicijos vertikalios, centriškos, vaizduojamų figūrų gestai oratoriški, išraiškingi. Dominuoja nekontrastinga šviesokaita. Vengiama pasikartojimų ir nereikalingų detalių. Antikinį aspektą atskleidžia kario vaizdavimas romėniško stiliaus šarvais, o Romantizmo tapybos manierai – naujos personažo vaizdavimo padėtytys: šventasis vaizduojamas klūpantis, besimeldžiantis, neretai – tiesiog stovintis. Kovos scena nebėra tokia svarbi. Šventojo žvilgsnis emocionalus, aiškiai juntama nuotaika.

XX a. pradžioje ir tarpukariu Lietuvoje kūrė įvairių kartų ir tautybių dailininkai. Kūrėjai rinkdamiesi krikščioniškos tematikos siužetą – šv. Jurgio kovą su slibinu – ieškojo tapatumų su atgimstančios tautos simboliais. Ypač ryškiai tai pastebima tarpukario grafikos kūriniuose. Daugelis grafikos kūrinių, vaizduojančių šv. Jurgį, pasižymi stilistiniu margumu. Vieni dailininkai šventojo kario kovos su slibinu sceną vaizdavo detalčiai ir smulkmeniškai, kontrastingais juodos ir baltos spalvos tonais, taip sukurdami dekoratyvų, liaudies motyvais papildytą vaizdą. Tokiuose kūriniuose figūros perteiktos vienodai, neišskiriami dominuojantys akcentai. Kiti rinkosi platesnį požiūrį: lietuvių liaudies motyvus subtiliai derino su tarptautinėmis meno kryptimis. Vienas tokių buvo dailininkas Vytautas Kazimieras Jonynas. Jis sukūrė medžio raižinio kompoziciją šv. Jurgio tematika. Nacionaliniame M. K. Čiurlionio muziejuje saugoma raižinio reprodukcija buvo eksponuojama parodoje (ivn. Nr. ČDM Mg – 90). Autorius didelį dėmesį skiria smulkioms kario ir žirgo detalėms. Kario apranga ir žirgo gūnia dekoruota lietuvių liaudies etninį kostiumą primenančiais ornamentais. Graviūroje dominuoja dekoratyvios plokštumos. Kampuotos detalės ir subtili modeliavimas yra aiški užuomina į kubistinę manierą.

Šiuo laikotarpiu profesionaliojoje tapyboje šventasis vaizduojamas kaip herojinis personažas. Tam darė įtaką tuometinė Lietuvos ideologija, kuri rėmėsi šalies išgyvenusios geriausią laikotarpį viduramžiais vaizdiniu, derin-

dama jį su jaunos, modernios valstybės siekiu. Tapybos kūrinuose šv. Jurgis vaizduojamas kaip didis karys, kartais juntama aliuzija į legendinę Vytauto Didžiojo asmenybę. Kūrinių kompozicija atvira, fragmentiška. Melancholija kario veide dažnai nusako perimtas romantizmo tendencijas. Fragmentiškas žirgo, puošto lietuviškais tautiniais ornamentais, motyvas kalba apie tautiškumo gaivinimą ir stiprinimą. Slibinas komponuojamas antrame plane – užuomina apie pasiektą pergalę ir išlaisvinimą. Figūrinius paveikslus, vaizduojančius šv. Jurgį ar jo kovos sceną, dailininkai kūrė ne tik *tautinio romantizmo* maniera, atsisakydami iki šiol vyravusio tradicinio natūralistinio, herojiško vaizdavimo. Tapybos kūrinuose pabrėžiami spalvų kontrastai neigė toninę tapybą. Tai ryšku rytietišškai stilizuotame Barboros Didžiokienės paveiksle *Šv. Jurgis* (kataloge I.8, inv. Nr. Mt-2435). Kūrinio kompozicija suskirstyta plokštumomis, dekoratyvi. Formos aiškiai atskirtos, išryškintos ornamentais. Koloritas ryškus, kontrastingas, grynų spalvų.

Profesionaliosios skulptūros atstovai sėmėsi įkvėpimo ir daug idėjų atrado liaudies meno dirbiniuose. Jie kūrė nenudailintas skulptūras, pabrėžė dramatiškumą ir konfliktą. To laikotarpio daugelyje apvaliosios skulptūros kūrinų yra ryškūs etniniai simboliai, kuriuos išduoda šventojo raitelio ginkluotė, ekipuotė ir žirgo laikysena, žirgo balno geometriniai raštai ir abstrakčios formos šventojo aprangos detalės. Kituose darbuose išryškinama aliuzija į Lietuvos Respublikos herbą Vytį.

Lietuvos dailei 1940–1956 m. daug įtakos turėjo totalitarizmo sistemos ideologiniai reikalavimai. Ryškios meno ir politikos sampynos tuometinėje Lietuvoje pasireiškė socialinio realizmo stiliumi. Iš tuometinių menininkų reikalauta tikroviškumo. Menas buvo suprantamas kaip auklėjimo priemonė, todėl krikščioniška tematika kūrinuose buvo negalima. Vėliau, nuo XX a. 7 dešimtmečio, prasideda dailės demokratėjimas. Dailininkai įgauna daugiau laisvės remtis individualiu požiūriu, tačiau krikščionybės tematika lieka sunkiai prieinama. Dažniausiai kuriant šv. Jurgio siužeto tema buvo pasitelkiama abstrakcija. Kūriniai ekspresyvūs, kiek dekoratyvūs. Abstrakcijoje išryškinamas fonas, svarbi tampa spalva – dažniausiai šalto kolorito. Vaizduojamoje šventojo ir slibino kovoje figūros nėra lygiavertės. Tokiomis plastinės išraiškos priemonėmis pasižymi dailininko Leopoldo Surgailio paveikslas. Kūrinyje šv. Jurgis ir drakonas nutapyti masyvūs, tamsiomis spalvomis. Vos juntama juoda spalva nutapyto drakono figūra nustumiama į antrą planą. Ryškiomis juodomis linijomis lengvai išryškintos jų figūros. Kūrinyje vyrauja šaltų žemės spalvų koloritas. Ekspresyvus ir stambus potėpis kuria monumentalumo įspūdį.

XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje Lietuvoje sukurti dailės kūriniai, vaizduojantys šventąjį karį, pasižymi ypatingu menininko individualumo išryškinimu. Riba tarp asmeninio gyvenimo ir meno išnyksta. Nuo XX a. pabaigos dailininkai šv. Jurgiui pavaizduoti dažniausiai renka abstrakciją, kuri pasižymi ryškia ekspresija, *sunki* potėpiu. Simboliams išreikšti pasitelkiamos spalvos. Skulptūroje vyrauja panašios tendencijos. Abstrakčiose figūrinėse kompozicijose vaizduojamos figūros sudaro vieningą kompozicinį vaizdą. Skulptūra pasižymi ekspresyvumu, kurį išryškina skirtingos medžio apdirbimo technikos. Kartais, atsigręžus į praeitį, kuriamas realistinis kovos su slibinu vaizdas⁷⁸.

78 Pavyzdys – Šv. Jurgio skulptūra, autorius Kęstutis Balčiūnas, 2005 m. pastatyta prekybos galerijos *Grand Duke Palace* pastato

viršuje, Gedimino prospekte Vilniuje. Atkurta pagal 1895 m. pastatytą Vilniaus viešbutį *St. George* puošusius ir 1944 m. nugriautos skulptūros pavyzdį.

Slibino nugalėtojas lietuvių liaudies dailėje

Jurginių šventės papročiai parodo, kad kaimo žmonės priskyrė šv. Jurgiui gyvulių bandų, ypač arklių globėją, taip pat plėšrių žvėrių (vilkų, meškų, lapių) valdovo funkcijas. Buvo sakoma, kad vilkai yra šv. Jurgio kurtai⁷⁹. Balandžio 23-ioji – gyvulių išginimo į ganyklas pradžia, tad kaimo žmonės stengdavosi pelnyti šventojo palankumą, globą. Jis buvo laikomas žemdirbių, samdomų darbininkų globėju ir derliaus saugotoju. Išskirtinis šventojo populiarumas Lietuvoje lėmė savito šv. Jurgio liaudies skulptūrų stiliaus formavimąsi, liaudies raižinių ir piešinių kūrimą. Gyvulių augintojai šventojo globą bandė pelnyti statydami jam koplytėles. Koplytstulpiai su šv. Jurgio skulptūrinėmis kompozicijomis buvo statomi prie vartų, pro kuriuos kasdien būdavo išginami gyvuliai. O liaudies graviūros buvo kabinamos klėtyse, klijuojamos ant kraičių skrynių dangčio apačios.

Lietuvių liaudies skulptūros pasižymi išskirtine menine raiška. Šv. Jurgio atvaizdas yra vienas mėgstamiausių⁸⁰. Šventojo kovos su slibinu siužetas buvo labai populiarus dievdirbių kūryboje, tačiau kankinimų ir mirties scenos dėmesio nesulaukė. Gausiai mūsų krašte paplitusios skulptūros nusako tuomečius vietos meistrų gebėjimus, perkurtą ženklų ir simbolių kalbą.

Populiarių siužetą atkartojančiuose lietuvių liaudies dailės kūriniuose tradicinis šv. Jurgis vaizduojamas jaunas, dažniausiai bebarzdis, o retesniais atvejais barzdotas arba su ūsais. Liaudies skulptūroje jis vilki raudoną apsiaustą, kartais šarvus, dėvi šalną arba kepurę, joja ant žirgo ir smeigia ietį į slibiną, besiraitantį po žirgo kojomis. Šventasis su kalaviju arba kardu prie šono, arba laiko jį kairėje rankoje. Apranga, šarvai, šalmas, taip pat balnas ir gūnia dažnai būdavo labai puošnūs. Šis vaizdinytis artimas vienam iš viduramžiais paplitusių šventojo ikonografijos tipų. Kai kuriais atvejais raiteliui suteikiama aiškiai romėniška atributika – apsiaustas, tunika, šarvai su dubenį, kojas, kartais ir rankas dengiančiomis juostomis, stilizuotas šalmas su ketera ir plunksnomis⁸¹. Tokį šventojo vaizdavimo variantą matome XIX–XX a. pradžioje sukurtose puikiuose Lietuvos dailės muziejaus šv. Jurgio kompozicijose⁸².

Liaudies meistrai suteikdavo laisvę savo fantazijai ir droždami slibiną. Dažniausiai tai būdavo sparnuota pabaisa didele galva ir grimasos perkreiptu snukiu. Kompozicijoje neretai figūruoja ir šventojo išvaduojiama karalaitė, kuri dažniausiai vaizduojama ilgu apsiaustu, su karūna ant galvos, stovinti arba klūpanti, besimeldžianti, laikanti rankose maldaknygę. Kai kuriose kompozicijose karalaitė vaizduojama šalia koplytėlės. Kartais liaudies dainininkai sukurdavo bažnyčios ar rūmų vaizdą. Tam tikrais atvejais, norint papildyti pasakojimą detalėmis, prie

.....

79 S. Urbonienė, *Religinė liaudies skulptūra Lietuvoje XIX a.–XX a. I pusėje*, Vilnius, 2015, p. 145; S. Urbonienė, Liaudies skulptūros suvokimas: Kunigiškių kaimo šv. Jurgis, p. 22.

80 Šv. Jurgį vienu populiariausių skulptūroje nurodė lietuvių liaudies meno tyrinėtojas M. Brenšteinas. I. Končiaus duomenimis šventasis paprastai užima antrą vietą (po šv. Jono Nepomuko), kai kuriose Žemaitijos vietovėse jis prilygo arba šiek tiek nusileido šv. Roko, šv. Antano, šv. Jono Krikštytojo atvaizdams, tačiau apibendrinant lieka antras. O Lietuvos nacionalinių muziejų rinkiniuose tarp šventųjų globėjų atvaizdų šv. Jurgio skulptūros užima trečią ketvirtą vietą. S. Urbonienė, *Religinė liaudies skulptūra Lietuvoje XIX a.–XX a. I pusėje*, p. 141.

81 Galima pastebėti šių kūrinių ir minėtų Vilniaus Šv. Jono krikštytojo ir Šv. Jono Evangelisto bažnyčios Šv. Onos koplyčios altoriaus šv. Florijono ir šv. Jurgio figūrų (taip pat kitų XVII–XVIII a. kūrinių) panašumus.

82 Parodoje buvo eksponuojamos kelios tokių bruožų turinčios Lietuvos dailės muziejaus ir Nacionalinio M. K. Čiurlonio dailės muziejaus skulptūrinės kompozicijos. Kai kurios iš jų įtrauktos į anksčiau Lietuvos dailės muziejaus parengtą katalogą (inv. Nr. LDM LM 937, LDM LM 123, LDM LM 1813/1–2, LDM Lv 2), *Lietuvos sakralinė dailė, XI–XX a. pradžia. II tomas. Lietuvių liaudies menas, XVII–XX a.*, p. 109–110.

karalaitės kojų vaizduojama kaukolė, kuri simbolizuoja slibino surytas aukas. Jei šventojo ir žirgo figūros stambios, dažnai lygiavertės, tai karalaitė vaizduojama santykinai mažesnė, jos vaidmuo antraeilis. Atsižvelgiant į šv. Jurgio kaip arklių globėjo sampratą, nenuostabu, kad kompozicijoje dažnai pabrėžiamas žirgas. Kompozicijas kuriantys liaudies menininkai buvo linkę pabrėžti tai, kas jiems svarbu⁸³. Tikriausiai, nesuklystume teigdami, kad tai viena dinamiškiausių liaudies skulptūros kompozicijų, išsiskirianti judesio (žirgo šuolis, slibino išsirangymas, raitelio mostas ietimi) ir statikos (karalaitė) jungtimi ir darna⁸⁴.

Kūriniai, vaizduojantys šv. Jurgį, yra ir vieni gražiausių lietuvių liaudies skulptūroje. Šv. Jurgio ir slibino kompozicija buvo dirbama iš atskirų medžio gabalų, tiesa, šventasis ir žirgas dažniausiai drožiami iš vieno gabalo. Raitelio apranga ir šarvai buvo ornamentuojami. Kai kurios kompozicijos dalys buvo gaminamos iš metalo, odos. Metaliniai kartais būdavo šventojo ginkluotės elementai, balnakilpės, pakinktai ir kai kurios kitos dalys. Figūros buvo dažomos. Šventojo aprangos ir šarvų dalis dievdirbiai dažydavo skirtingai, išskyrus šventojo apsiaustą, kuris beveik visada būdavo raudonos spalvos. Žirgas, norint perteikti jo išskirtinumą, buvo vaizduojamas obuolmušis – baltas su juodomis dėmėmis, pilkšvas, kartais tiesiog baltas. Toks žirgo vaizdavimas tikriausiai kilo iš tikėjimo, kad reto plauko žirgai – obuolmušiai, širmiai ar šyviai – greitesni, ištvėringesni. Jie buvo labiau vertinami, tapdavo šeimininko pasididžiavimu ir šaunumo simboliu⁸⁵. Slibinas dažomas įvairiai, dažniausiai žalia, juoda, ruda arba raudona spalva⁸⁶. Jo spalva dažnai sutampa su žemės, kompozicijos aplinkos, postamento spalva, tarsi parodant šio sutvėrimo kilmę ir tuo pačiu artumą laukinei, nepažabotai gamtai⁸⁷. Slibinas ir yra šios stichijos ir jos keliamų pavojų simbolis.

Kaip ir kitų liaudies skulptūros kūrinių šv. Jurgio skulptūrinių kompozicijų ištakos yra krikščioniškoje ikonografijoje paplitusiame siužete. Jį buvo galima išvysti mūsų krašto bažnyčių skulptūrose, paveiksluose, graviūrose. Neretai liaudies meistrai, rinkdamiesi šv. Jurgio kovos su slibinu legendos vizualizaciją, į kūrinius įpindavo etninių ir tautinių motyvų. Taip siekė jiems suteikti individualumo, tapatumo ir originalumo. Šį reiškinį nusako Lietuvos dailės istoriko, menotyrininko Pauliaus Galaunės žodžiai: [...] mūsų skulptoriai, ypač pamėgę šv. Jurgio vaizdavimą, beveik visuomet nuo anų krikščioniškosios ikonografijos reikalavimų nutoldavo⁸⁸. Šventojo atvaizdai liaudies skulptūroje dažniausiai atitinka kanoninę ikonografiją, tačiau kai kuriais atvejais jos nebuvo griežtai laikomasi⁸⁹.

Šv. Jurgio skulptūrinėms kompozicijoms būdingi išskirtiniai lietuvių tautodailės motyvai. Tokių kūrinių bruožai specifiniai. Skulptūros kūriniuose šventasis dažnai vaizduojamas ne viena, o abiem rankom laikantis ietį. Kartais ietį jis turi dešinėje, kaire laiko pavadį arba kalaviją, o kai kuriais atvejais – abu⁹⁰. Vietoje kalavijo kartais matome

.....

83 S. Urbonienė, Liaudies skulptūros suvokimas: Kunigiškių kaimo šv. Jurgis, p. 23.

84 S. Urbonienė, *Religinė liaudies skulptūra Lietuvoje XIX a.–XX a. I pusėje*, p. 143.

85 Ten pat, p. 147.

86 *Lietuvos sakralinė dailė, XI–XX a. pradžia. II tomas. Lietuvių liaudies menas, XVII–XX a.*, p. 109–111.

87 Pavyzdžiai yra daugelis parodoje eksponuotų skulptūrinių kompozicijų iš Lietuvos dailės, M. K. Čiurlionio nacionalinio dai-

lės ir Lietuvos nacionalinio muziejaus rinkinių. Žiūrėkite kataloge – LDM LM 937, LDM Lv 2, ČDM Lv 2541/1-2, LDM LM 624, LNM EMM 208.

88 P. Galaunė, *Lietuvių liaudies menas. Jo meninių formų plėtojimosi pagrindai*, Kaunas, 1930, p. 191.

89 S. Urbonienė, *Religinė liaudies skulptūra Lietuvoje XIX a.–XX a. I pusėje*, p. 143.

90 Ten pat, p. 142.

• • •

Dievdirbys Juzumas-Ainingis,
Telšiai. Fotografas
Balys Buračas, 1930 m.

• • •

Bronius Buračas, skulptūrinė
kompozicija *Šv. Jurgis*,
Repšių k., Šiaulėnų vls., Šiaulių
apskr., 1909 m. Fotografas
B. Buračas, XX a. 3–4 dešimtmetis.

• • •

Nežinomas liaudies meistras,
skulptūrinė kompozicija
Šv. Jurgis, Vieškėniai, Mažeikių apskr.
Fotografas B. Buračas,
XX a. 3–4 dešimtmetis.

kardą⁹¹. Žirgas vaizduojamas ne tik stovintis piestu virš slibino, bet ir ant slibino nugaros, arba trypiantis jo galvą kojomis. Dievdirbių kūriniuose žirgas su raiteliu dažniausiai juda iš kairės į dešinę, tačiau pasitaiko ir kompozicijų su atvirkštiniu variantu, kai jis juda iš dešinės į kairę. Krikščioniškojoje ikonografijoje šv. Jurgis ne tik smeigia ietimi, bet ir užsimojęs kalaviju, o čia, kaip ir kitur lietuvių liaudies mene, jis visuomet smeigia pabaisai į nasrus ietimi, bet neturi baltos vėliavos su raudonu kryžiumi bei skydo.

Dievdirbių kryžius buvo išdrožiamas, raižomas arba tapomas ant šventojo apsiausto, mažas kryželis kartais išdrožiamas ir ant ieties galo arba raitelio krūtinės. Kryžiaus formos įvairavo. Kartais jam suteikiamas segmentinės keturlapės žvaigždės pavidalas⁹². Tam tikrais atvejais apskritime komponuojamas apsiausto kryžius tampa panašus į skydą. Būtent todėl dalis lietuvių liaudies meno tyrinėtojų manė, kad tai šv. Jurgio skydas su kryžiumi⁹³. P. Galaunės nuomone, skydu šio elemento laikyti neverta. Pastebime, kad kartais kryžius būna be apskritimo, tiesiog nutapytas ar išpjaustytas ant apsiausto. Anot menotyrininko, jis yra per mažas ir per daug nutolęs nuo peties. Tuo

tarpu visi kiti elementai toje pačioje statulėlėje yra labai glaudžiai susieti natūralistinėmis priemonėmis: žirgo apynasris pagamintas iš odos, naudojant grandinė-lę atskiroms jo dalims sujungti. P. Galaunė pastebėjo, kad kartais tokį kryžių galima pamatyti ir ant šventojo krūtinės. Anot menotyrininko, šį reiškinį galima laikyti lietuvišku šv. Jurgio traktavimo savotiškumu, kuris nebūdingas kitiems kraštams.

Tikėtina, kad lietuvių liaudies mene nevaizduojamos ieties vėliavos kryžius buvo nukeltas ant šventojo aprangos dalių. Svarstyta ir galimybė, kad liaudies mene dažnas šv. Jurgio apsiausto kryžius yra kryžiuočių apsiausto kryžiaus tolimas atgarsis, reminiscencija⁹⁴. Kita vertus, ieties gale pavaizduotas kryželis ir apskritime komponuojamas apsiausto kryžius primena stačiatikių sakralinėje dailėje vaizduojamą šventojo atributiką.

...

Vincas Svirskis, koplytstulpis su reljefine šv. Jurgio, kovojančio su slibinu, kompozicija, Pakarklių k., Krakių vls., Kėdainių apskr., 1901 m. Fotografas B. Buračas, XX a. 3–4 dešimtmetis.

...

91 Tarp parodos eksponatų tokia buvo XX a. pradžios skulptūrinė kompozicija *Šv. Jurgis* (inv. Nr. E 1045) iš Trakų istorijos muziejaus.

92 S. Urbonienė, *Religinė liaudies skulptūra Lietuvoje XIX a.–XX a. I pusėje*, p. 142.

93 Kartais jis labai panašus į stačiatikių ikonose laisvai komponuojamą apskritą skydą.

94 P. Galaunė, *Lietuvių liaudies menas. Jo meninių formų plėtojimosi pagrindai*, p. 191–192.

• • •

Nežinomas liaudies meistras,
skulptūra *Šv. Jurgis žudo slibiną*,
Šilalės r., Balsių k. Fotografas
B. Buračas, XX a. 3–4 dešimtmetis.

• • •

Darsūniškio miestelio
šv. Jurgio (rytiniai) vartai
su šventojo atvaizdu.
Fotografas B. Buračas,
XX a. 3–4 dešimtmetis.

Lietuvių liaudies dailę išskiria dar vienas šv. Jurgio vaizdavimo ypatumas. Vakarų krikščionių ir stačiatikių tradicijose šventasis vaizduojamas ne tik raitas, bet ir pėsčias. Lietuvių liaudies skulptūroje, išskyrus itin retas išimtis, jis visada raitas. Yra žinomi tik keli stovinčio šventojo atvaizdai⁹⁵. Tokių šventojo kario vaizdavimo specifiką paaikškina lietuvių liaudies meno tyrinėtojos Skaidrės Urbonienės teiginiai. Anot jos, šv. Jurgio kaip kario, kuris įveikia pagonybės simbolį slibiną ir atneša krikščionybės pergalę, samprata tradicinėje lietuvių kultūroje neprigijo. Kaimo žmonių skulptūrinėse kompozicijose vaizduota slibino įveikimo scena buvo suvokiama kaip pergalė prieš piktąsias dvasias, o slibiną nugalėjęs šventasis laikytas gyvulių ir pasėlių globėju. Dėl šios priežasties, vaizduojant šventąjį, kaimo žmonėms nesvarbių detalių (vėliavos, skydo) nebuvo paisoma, jos nepabrėžiamos. Galbūt dėl šios priežasties liaudies mene nepaplitę bažnyčios dailei būdingas stovinčio šv. Jurgio atvaizdas⁹⁶.

Lietuvių liaudies skulptūroje šv. Jurgis kartais vaizduojamas ne tik kaip antikos laikų karys (romėnas), viduramžių riteris, bet ir naujesiems laikams būdingą aprangą vilkintis raitelis⁹⁷. Šventojo atvaizdą kuriantiems Lietuvos meis-

• • •

95 Pėsčio šv. Jurgio pavyzdys yra XIX a. pabaiga–XX a. pradžia datuojamas nežinomo autoriaus kūrinys *Šv. Jurgis* (inv. Nr. D-LS920), saugomas Šiaulių *Aušros* muziejaus rinkiniuose. Poviliūnas, V., *Šventasis Jurgis – (ne)užmirštas Lietuvos globėjas*, Parodos katalogas, p. 54; Dar vienas pėsčio šventojo kario pavyzdys yra nežinomo liaudies meistro skulptūra *Šv. Jurgis žudo slibiną*, kurią XX a. 3–4 dešimtmetyje dabartiniame Šilalės rajone Balsių kaime nufotografavo Balys Buračas.

96 S. Urbonienė, *Religinė liaudies skulptūra Lietuvoje XIX a.–XX a. I pusėje*, p. 148–149.

97 XIX ir XX a. liaudies skulptūrinėse kompozicijose šv. Jurgis neretai vaizduojamas su to laikotarpio aprangos elementais arba jų perkurtais variantais, pavyzdžiui, skulptūrinėje kompozicijoje *Šv. Jurgis* iš Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus (Kubakių k., Alsėdžių vls., Telšių apskr., 1820 m., inv. Nr. Lv 1457), Lietuvos nacionalinio muziejaus (Videikių k., Plungės r., XIX a. pabaiga, inv. Nr. EMM 55/1-3), Trakų istorijos muziejaus (XX a. pradžia, inv. Nr. E 1045).

trams iš dalies pavyzdžiu tapdavo ir jų gyvenamojo laikotarpio raiteliai. Kai kurios šventojo aprangos ir ginkluotės dalys fantastinės arba yra antikos, viduramžių motyvų perkūra, kitos – vaizduotos pagal bajorų, galbūt, XIX a. caro kazokų⁹⁸, aprangos pavyzdį. Neabejotina, kad didelę įtaką dievdirbių kūrybai darė bažnytinis menas, kuriame šventojo atvaizdas ilgainiui taip pat keitėsi.

Šv. Jurgio skulptūrinės kompozicijos dažniausiai būdavo komponuojamos su kitų šventųjų globėjų atvaizdais, todėl buvo paplitusios paminkluose, į kuriuos buvo galima sudėti daugiau skulptūrėlių⁹⁹. Jos būdavo statomos koplytstulpiuose, ant žemės stovinčiose koplytėlėse su nišomis iš trijų ar keturių pusių, stogastulpiuose, ypač dviauakščiuose, nors pasitaikydavo ir atviruose iš visų pusių. Jei šv. Jurgio kompozicija būdavo viena, ji būdavo statoma ir vienos nišos koplytstulpiuose. Muziejų rinkiniuose išlikusios kelios nedidelės, plokščios, artimos bareljefui dzūkiškos šventojo skulptūrėlės rodo, kad jo atvaizdas randamas ir Dzūkijos regiono kryžiuose¹⁰⁰.

Lietuvių liaudies skulptūroje paplito ir kai kurių kitų šventųjų karių atvaizdai. Galima sugretinti šv. Jurgio ir šv. Florijono ikonografinius tipus. Šventieji vaizduojami panašiai. Šv. Florijonas taip pat romėniška karine apranga, dažniausiai raudonu apsiaustu, tunika, šarvais su juostomis ir šalmu su ketera. Tiesa, skirtingai nuo šv. Jurgio, jis barzdotas. Šv. Florijoną išskiria krikščioniškajai ikonografijai įprasti atributai: kryžius ar ietis su vėliavėle vienoje rankoje ir samtis ar kibiras (kartais su pilamu vandeniu) – kitoje. Prie jo būdavo komponuojamas ir miniatiūrinis degantis pastatas. Lietuvos dievdirbiai įamžindavo ir kitą romėnų karį, vėliau tapusį dvasininku, šv. Martyną Turietį. Jis taip pat buvo vaizduojamas raitas, romėno šarvais ir apranga, kalaviju dalinantis savo apsiaustą, kad pusę jo atiduotų nuskuriam prašalaičiui¹⁰¹. Dangiškosios kariaunos vadas arkangelas Mykolas vaizduojamas kovojantis su pikta dvasia, taip pat trimituojantis arba (ir) laikantis svarstyklės kaip Paskutiniojo teismo angelas¹⁰².

Lietuvos globėjo šv. Jurgio skulptūrinės kompozicijos paplito visame krašte. Ypač daug jų aptinkama ir kildinama iš įvairių Žemaitijos kampelių. Iš šio Lietuvos regiono kilusi ir didžioji parodoje eksponuotų liaudies skulptūrų dalis.

Medinės šv. Jurgio skulptūrinės kompozicijos yra labai svarbi Lietuvos liaudies meno dalis, kurią vertinti derėtų ne tik tiriant ir populiarinant, tačiau ir deramai prižiūrint. Laikas paliko gilius įspaudus daugelyje skulptūrinių kompozicijų: medieną dengiantys dažai yra išblukę arba atitrūkę, dalys yra suskilinėjusios, įtrūkusios, nulūžusios fragmentais. Šiandien šiems meno kūriniams reikia profesionalių restauratorių rūpestingo prisilietimo ir kruopštaus darbo.

.....

98 Kazokų uniformą primenančios aprangos (ypač kelnių) vaizdavimą matome daugelyje šv. Jurgio skulptūrinių kompozicijų. Tokie pavyzdžiai pateikti Trakų istorijos muziejaus parodos kataloge. Poviliūnas, V., *Šventasis Jurgis – (ne)užmirštas Lietuvos globėjas*, Parodos katalogas, p. 45, 49, 51–53, 56–60, 66, 68, 70; Skulptūrinėje kompozicijoje *Šv. Jurgis* (Kelmės r. Domeikių k. Žemaičių muziejus *Alka* inv. Nr. LM-2116), šventasis karys taip pat pavaizduotas mėlynomis kelnėmis su raudona juostele – būdinga XIX a. Rusijos kazokų aprangos dalimi. *Žemaičių muziejus Alka*, Vilnius, 2007, p. 36. Panašių pavyzdžių aptiksite ir šiame VDKM kataloge.

99 1939 m. nuotraukoje yra užfiksuotas Skroblio kaime (Rietavo vls., Telšių apskr.) stovėjęs, 1906 m. datuojamas koplytstulpis, kuriame šalia šv. Jurgio, buvo Pietos, šv. Juozapo, šv. Pranciškaus skulptūros. S. Urbonienė, *Religinė liaudies skulptūra Lietuvoje XIX a.–XX a. I pusėje*, p. 143–144.

100 Ten pat, p. 145.

101 Šv. Martyno Turiečio skulptūrinės kompozicijos pavyzdį galime išvysti tarp Lietuvos dailės muziejaus eksponatų. *Lietuvos sakralinė dailė, XI–XX a. pradžia. II tomas. Lietuvių liaudies menas, XVII–XX a.*, p. 112.

102 S. Urbonienė, *Religinė liaudies skulptūra Lietuvoje XIX a.–XX a. I pusėje*, p. 195–196.

Šventasis krikščionių ortodoksų dailės kūrinuose Lietuvoje

Lietuvos krikščionių ortodoksų sakralinės dailės kūrinuose taip pat aptinkame šv. Jurgio ikonų. Pagal atlikimo techniką ir medžiagas galima išskirti bent dvi tokių kūrinių grupes. Tai ant medinio pagrindo sukurti sakraliniai paveikslai ir iš bronzos nulietos reljefinės ikonos, kurių paviršius kartais dengiamas emaliu.

Turtinga Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) stačiatikių ikonų tapyba buvo susijusi tiesioginėmis sąsajomis su Bizantija, tačiau ir Vakarų dailė jai darė didelę įtaką, ypač unitams, XVII a. ji tebedarė poveikį Maskvos valstybės ikonų meistrams. Bizantinės tradicijos tapybą aptarusi Irena Vaišvilaitė atkreipė dėmesį į tai, kad gausiausi LDK slavų žemių sakralinės dailės rinkiniai yra dabartinėje Baltarusijoje. Tačiau bizantinės ir pobizantinės kultūros šaknys Vilniuje lėmė tai, kad šio žanro ikonų atsirado ir šiame mieste¹⁰³. XVIII a. ir dar senesnių ikonų Lietuvos muziejų rinkiniuose nedaug. Dauguma išlikusių šv. Jurgio ikonų sukurtos XIX–XX a. pirmojoje pusėje. Dalis jų įvežta į Lietuvą iš kaimyninių stačiatikių kraštų, kitos yra vietinių krikščionių ortodoksų kūrybos rezultatas ir jų bendruomenių religinės praktikos dalis.

XVII a. antrojoje pusėje Lietuvoje apsigyveno Rusijoje pasaulietinės ir bažnytinės valdžios persekiojami sentikiai. Per tris šimtmečius mūsų krašte susiklostė savita ikonų tapybos tradicija. Kol kas nėra žinių apie Lietuvos sentikių sukurtas seniausias XVII a. antrosios pusės–XVIII a. ikonas, tačiau suprantama, kad kurti jas vietos sentikių meistrai turėjo jau XVIII a. pirmojoje pusėje. Ikonos buvo įvežamos iš Dysnoje (dabartinė Baltarusija) veikusių dirbtuvių ir įsigyjamos iš vietos meistrų. Nuo XX a. 3 dešimtmečio daugiausia ikonų buvo nutapoma Vilniuje. XIX a. pabaigoje nežinomo meistro nutapyta ikona *Šv. Jurgis* turi vėlyvesnėms sentikių ikonoms būdingų bruožų: gyvos spalvos, lengvas piešinys ir subtilus detalių vaizdavimas. Vaizduojamas raitas šventasis ietimi perveria vandenyje esančiam slibinui nasrus, o atokiau, miesto sienų fone, stovi karalaitė. Ikona stilistiškai artima žinomo XIX a. Dysnoje dirbusio ikonų meistro Vasilijaus Rybakovo kūrybai¹⁰⁴.

Ypatingą krikščionių kario sakralumą pabrėžia nedidelės metalinės ikonos su slibiną puolančio raito šv. Jurgio atvaizdu¹⁰⁵. Ši ikonų grupė yra santykinai gausi. Jai priskiriamuose kūrinuose kovos su slibinu vaizdas komponuojamas labai panašiai. Aplinkos vaizdavimas taip pat dažnai beveik identiškas: žvaigždės danguje, įvairių atspalvių mėlyno emalio naudojimas kuriant foną. Tokiuose kūrinuose atsispindi tradicinis Rytų Bažnyčios dailėje vyravęs vaizdinys. Nuo Vakarų kultūros jis šiek tiek skiriasi stiliumi, plastinės raiškos priemonėmis. Šv. Jurgio figūra vaizduojama kiek sustingusi, veidas pasuktas trijų ketvirčių kampu, raitelis ietimi smeigia slibinui tiesiai į nasrus. Šventojo galvą puošia nimbas. Panašūs stačiatikių kūriniai tarsi atkartoja šventojo kovos su slibinu vaizdus iš XIV–XV a.

.....

103 I. Vaišvilaitė. Bizantinės tradicijos tapyba Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, *Lietuvos sakralinė dailė, XI–XX a. pradžia. I tomas. Tapyba, skulptūra, grafika, XIV–XX a. pradžia*, p. 172.

104 *Lietuvos sentikiai: istorija, kultūra, dailė*, Vilnius, 2011, p. 120.

105 Kataloge tai XIX a. datuojamos sentikių ikonėlės *Šv. Jurgis* iš Lietuvos nacionalinio muziejaus (inv. Nr. I 236, I 865, I 649, I 799, I 332, I 650) ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus (inv. Nr. D-1094).

Naugardo ikonų, nors atlikimo technika ir medžiagos visai kitos. Krikščionys ortodoksai nešiojo tokias ikonas ant kaklo kaip amuletus.

Šv. Jurgį randame ir retoje, parodoje eksponuotoje ikonoje, vaizduojančioje daugelį kitų šventųjų globėjų¹⁰⁶. Įrašas prie raito šventojo kario atvaizdo rodo jam teikiamą kaimo žmonių ir jų ūkių globėjo funkciją. Šv. Jurgio prašoma apsaugoti nuo laukinių žvėrių. Stačiatikių jis taip pat laikomas gyvulininkystės ir augalininkystės globėju.

Lietuvos krikščionių ortodoksų ikonose galima aptikti su blogiu kovojantį raitą ginkluotą arkangelą Mykolą, šv. Demetrijų iš Tesalonikų ir du vienas šalia kito jojančius, ietimis ginkluotus šv. Borisą ir Glebą. Išvardinti šventieji kariai funkcijomis ir vaizdavimo tradicija labai panašūs į šv. Jurgį. Neįsigilinus, slibino nugalėtoją galima supainioti su kuriuo nors kitu panašiai atrodančiu šventuoju. Šv. Jurgio ikonas padeda atpažinti vaizduojamas slibinas ir nuo jo gelbėjama karalaitė. Arkangelas Mykolas yra sparnuotas ir joja sparnuotu, dažnai raudonu žirgu, pučia trimitą ir kaunasi su iš dalies žmogiškos būtybės pavidalo priešu. Žmogaus pavidalą turi ir šv. Demetrijaus nukaunamas Antikristas. Šventieji Borisas ir Glebas joja šalia, o jų ietys su vėlukais (jei vaizduojamos) būna laikomos pakeltos į viršų. Šventuosius skirti taip pat padeda ir įrašai, nurodantys jų vardus, vaizduojamų scenų pavadinimus.

.....

106 Ikona *Šventieji globėjai*, XIX a. pabaiga–XX a. pradžia. Lietuvos nacionalinis muziejus (inv. Nr. I 871).

ŠVENTASIS KARYS

ŠV. JURGIS DAILĖS
KŪRINIUOSE LIETUVOJE

KATALOGAS

PARODOS

✱ ✱ ✱

Profesionaliosios dailės kūriniai

I. PROFESIONALIOJI TAPYBA

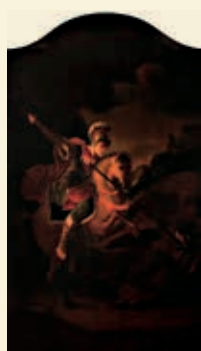
✱ ✱ ✱
59

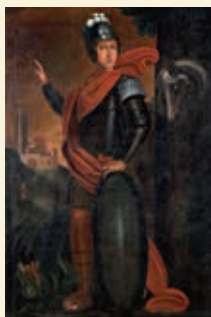
✱ ✱ ✱
61

✱ ✱ ✱
58

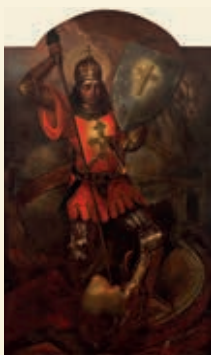
✱ ✱ ✱
62

✱ ✱ ✱
64

✱ ✱ ✱
65

✱ ✱ ✱
67

✱ ✱ ✱
68

✱ ✱ ✱
69

I.1. . . .

Nežinomas dailininkas

Šv. *Jurgis*, XVIII a.

Drobė, aliejus, 131 × 89,5 cm

VDKM Dp 7001

- • • Paveiksle – vienas žymiausių krikščionių karžygių šv. Jurgis (laikomas visų kareivių, riterių ir ginklininkų globėju bei užtarėju) pavaizduotas kaip jaunas vyras, kovojantis su slibinu. Veidas ramus, pasuktas $\frac{3}{4}$ kampu. Galvą supa spindinti aureolė. Šventasis dėvi romėniškus žvyninius šarvus, helenistinį šalmą su baltų plunksnų ketera ir ryškiai raudoną apsiaustą, avi kario sandalus kaligas. Šventasis smeigia slibinui į nasrus abiem rankom laikoma riteriška ietimi. Kūrinyje žirgas šyvas, iškėlęs priekines kojas virš slibino. Auksinės ochros ir natūralios umbros atspalvių slibinas susilieja su žemės fonu, taip pabrėžiama jo galios stoka prieš raitelį. Kovos scena komponuojama kalnuoto peizažo fone.
- • • Kūrinyje vyrauja grynos, ryškios spalvos. Piešinys proporcingas ir preciziškas, figūrų kontūrai aiškiai išreikšti. Tapyba daugiasluoksnė, vientisa, potėpiai neryškūs. Kūrinyje juntama pakili ir herojiška nuotaika. Autoriaus signatūros nėra.

• • I.2.
 Nežinomas dailininkas
Šv. Jurgis, 1832 m.
 Drobė, aliejus, 180 × 116 cm
 ŠAM D-T 161

- • Stačiakampio formos drobėje vaizduojamas šv. Jurgis. Karys stovi, kairėje rankoje laiko ietį, dešinė – pakelta į viršų. Galvą dengia mėlynos spalvos atviras šalmas, puoštas raudonomis ir geltonomis plunksnomis. Jis vaizduojamas su stilizuotais mėlynos spalvos šarvais ir žalia tunika. Pečius dengia ilgas, žemę siekiantis geltonas apsiaustas. Prie kario kojų, kairiajame šone klūpo karalaitė. Už šventojo nugaros – didiko apranga vilkintis vyras. Iš už jo peties kyšo jaunuolio galva. Kairėje komponuojamas dekoratyvus rudos spalvos elementas primena sostą. Jis dekoruotas mažų, grubių formų, krintančių žmonių figūromis. Paveikslo fonas tamsiai pilkas, aplink šventąjį – šviesesnis.
- • Kūrinio kompozicija statiška ir dekoratyvi. Dominuoja ryškių spalvų koloritas. Figūrų plastika sustingusi, piešinys primityvus. Tapyba daugiasluoksni, vietomis matomi ryškesni potėpiai. Autoriaus signatūros nėra.
- • Paveikslo dešinėje pusėje yra įrašas: S. GEORGIUS. 1832.

- • Vertikalios kompozicijos paveiksle vaizduojamas šv. Jurgis. Karys komponuojamas kūrinio centre, klūpintis ant kelių, besimeldžiantis, tarp rankų laiko ietį, kurios ietigalis nukreiptas į viršų. Šv. Jurgio veidas ramus. Jo žvilgsnis ilgesingas, nukreiptas į dangų. Karys dėvi mėlyną tuniką, kelnes, romėniškus šarvus, ant jų – sodriai raudonos spalvos apsiaustą, avi kaligas. Šarvus sudaro puošni kirasa su juostomis ir pečius dengiančiais maskaronais. Greta šventojo, ant žemės, guli šalmas puošnia ketera ir kalavijas. Kūrinio viršutinėje dalyje, dešinėje pusėje debesų fone, apšviestas saulės spindulių komponuojamas angelas. Jis vienoje rankoje laiko laurų vainiką, simbolizuojantį šlovę ir garbę, kitoje – žalią palmės šakelę, kuri yra karo pergalės, šlovės ir taikos simbolis. Šie atributai pabrėžia krikščionio kario pergalę prieš blogį. Kairėje dangaus fono pusėje komponuojamos dvi iš debesų kyšančios, į šventąjį žvelgiančios angelų galvos. Kūrinio antrajame plane vaizduojamas miestas prie jūros ir kankinimo scenos. Simboliškai tapoma šventojo kario istorija ir krikščionių tikėjimo pergalė.
- • Kūrinio kompozicija statiška. Vyrauja šiltas, geltonos ir rudos spalvos koloritas. Tapyba daugiasluoksnė, glotnaus paviršiaus. Vaizduojamos figūros pasižymi švairiu, nepriekaištingu kontūru, jautriu ir tiksliu formų modeliavimu. Kūrinyje juntamas herojinis didingumas ir jausmingumas. Autoriaus signatūros nėra.
- • Parodoje eksponuota paveikslų reprodukcija.

• • • I.3

Nežinomas dailininkas

Šv. *Jurgis*, XIX a. pr. (?)

Drobė, aliejus, 159 × 104 cm

ŠAM D-T 7342, 2SK 5887

1.4. . . .

Nežinomas dailininkas

Šv. Jurgis, XIX a.

Drobė, aliejus, 326 x 183 cm

BPM BP-945

- • Paveikslo pirmajame plane raitas šv. Jurgis ietimi puola slibiną. Kario veidas pasuktas profiliu, rūstus žvilgsnis nukreiptas į pabaisą. Jis dėvi žalsvas kelines ir tuniką, romėniškus šarvus ir šalną su ketera. Pečius dengia dinamiškomis draperijomis besiplaikstantis raudonas apsiaustas. Raitelio žirgas rudos spalvos, puošnėmis, ryškiai raudonomis kamanomis ir krūtinės diržu. Po žirgo kojomis komponuojamas slibinas. Jo sparnai išskleisti, galva pasukta tiesiai į raitelį. Nasrus liečia kario ietigalis. Antrajame plane, kalvoto peizažo fone, vaizduojamas pilies fragmentas.
- • Kūrinio kompozicija centriškoji. Piešinys proporcingas, koloritas šiltas, rudos spalvos. Formos modeliuojamos kontrastinga šviesokaita, tamsiausiose vietose figūrų kontūrai išnyksta. Tapyba daugiasluksnė, potėpiai lygūs. Autoriaus signatūros nėra.
- • Parodoje eksponuota paveikslo reprodukcija.

I.Š. . . .

Nežinomas dailininkas Šv. Jurgis,

XIX a. pabaiga–XX a. pradžia

Drobė, aliejus, 156 × 106 cm

Iš Kalnelio koplyčios (Joniškio r.)

LNM P-667

. Paveikslo centre stovi žymusis krikščionis karys šv. Jurgis. Kario veidas ramus, tačiau žvilgsnyje, nukreiptame į dešinę, juntamas įtarumas. Karys vilki tamsius šarvus, jo galvą dengia puošnus šalmas su plunksnomis. Kairėje rankoje prie kojų komponuojamas kario skydas. Dešinę ranką jis laiko iškėlęs į viršų, tarsi rodydamas į paveikslo fone vaizduojamą pilies ar miesto fragmentą. Po šventojo kojomis guli susirangęs drakonas. Dešinėje paveikslo pusėje, tamsiame fone, vaizduojama žirgo galva, antrajame plane, už drakono, – karalaitė. Rudo dangaus fone – pilies ar miesto fragmentas. Iškilį ir statišką šv. Jurgio pozą sukelia fizinio ir dvasinio tvirtumo įspūdis. Piešinys aiškus, taisyklingas. Kūrinio koloritas šaltas, dominuoja mėlyni atspalviai. Kai kurių figūrų kontūrai ištirpsta aplinkos fone. Autoriaus signatūros nėra.

• • • 1.6.

Nežinomas dailininkas *Šv. Jurgis*,
XIX a. pabaiga–XX a. pradžia
Drobė, aliejus, 276 × 165 cm
Kauno Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia

- • • Paveiklo centre, tolimo, kalvoto peizažo fone, išraiškingai komponuojama šv. Jurgio figūra. Jis vaizduojamas iškiliai stovintis ir smeigiantis ietį į drakoną. Kario veidas dvelkia ramybe, jo žvilgsnis krypsta į mirštančią būtybę. Karys dėvi aukso spalvos renesansinius šarvus, po jais – žalios spalvos pošarvį, raudonomis plunksnomis puoštą šalmą pakeltu antveidžiu, rankose laiko sunkiąją riterišką ietį. Ant šarvų ryškiai raudono audinio apsiaustas. Po kario kojomis kančiose skęstantis drakonas, iš kurio galvos trykšta kraujas. Jis vaizduojamas iššieptais nasrais, profiliu pasukta galva. Jo skausmingą mirtį išryškina išskleisti sparnai ir į viršų pakelta uodega. Drakono oda primena raštuotus gyvatės žvynus. Jis vaizduojamas auksinės ochros atspalviu, kuris dera su tamsiomis žemės spalvomis. Kūrinio fone komponuojamas švelnių, pastelinių spalvų peizažas. Antraplaniis mėlynas dangaus fonas kontrastingai pereina į Neapolio geltonos ir cinoberio raudonos spalvų derinį.
- • • Kūrinio kompozicija centriška. Paveikslas nutapytas ryškiais spalvomis. Figūrų kontūrai aiškiai išryškinti. Aprangos detalių piešinys smulkus ir aiškus, draperijos kietos. Tapyba daugiasluoksnė. Autoriaus signatūros nėra.

- • Didelio formato drobės pirmajame plane vaizduojamas šv. Jurgis. Tradiciškai dominuoja kario figūra. Jis komponuojamas visu ūgiu, stovintis, tamsiais, pečius siekiančiais plaukais. Ant galvos dėvi karūną su kryžiumi viršuje, veidas ramus, žvilgsnis nukreiptas žemyn. Aplink jo galvą, fone, komponuojama neryški aureolė. Karys dėvi stilizuotus viduramžių šarvus, ant jų – ryškios, cinobrio raudonos spalvos tuniką. Ties krūtine drabužis dekoruotas masyviu kryžiaus ženklu. Ant liemens kabo tamsus diržas su dviem ginklais: durklu ir kalaviju. Dešinėje rankoje karys laiko riterišką ietį, kairėje – pilką trikampio formos skydą su masyviu kryžiaus ženklu.
- • Po kario kojomis natūralios ir degintos umbros atspalviais nutapyta drakono figūra. Jo galva pasukta profiliu. Šviesiai geltona spalva išskirtas žvėries kaklas, į kurį sminga kario ietis. Antrajame plane, už šventojo nugaros, komponuojamas obuolmušis žirgas: blankių, pilkų tonų žirgo figūra su lietuvių liaudies ornamentais puoštomis kamanomis ir kitais pakinktų diržais. Paveikslo fonas nedetalizuotas, nutapytas tamsiais rudais atspalviais.
- • Kūrinio kompozicija centriška. Vaizduojamų figūrų kontūrai neryškūs, dažnai susilieja su aplinka. Paveikslo koloritas šiltas, dominuoja rudi ir raudoni atspalviai. Šviesokaita išryškintos svarbiausios detalės. Tapyba daugiasluoksnė, vietomis matomi ryškūs potėpiai. Kūrinyje svarbi religinė figūra, siužetas tampa antraplanis. Akcentuojama lietuvių liaudies ornamentika susipina su romantizmo ir akademizmo tendencijomis. Kūrinys sukurtas pagal dailininko Ferdinando Rotbarto (*Ferdinand Rothbart*) graviūra *Šv. Jurgis*, 1865 m. Autoriaus signatūros nėra.

• • • 1.7.

Nežinomas dailininkas

Šv. Jurgis, 1930 m.

Drobė, aliejus, 350 × 215 cm

Kauno Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia

I.8. . . .

Barbora Didžiokienė (1896–1976)

Šv. *Jurgis*, apie 1930 m.

Popierius, tempera, 46 × 36 cm

ČDM Mt-2435

• • Paveiksle vaizduojama tradicinė, lietuvių liaudies graviūrų motyvais sukurta šv. Jurgio kovos su slibinu scena. Šventasis sėdi ant obuolmušio žirgo. Galvą dengia imponantiškas apdangalas su didelėmis, baltomis plunksnomis. Karys vilki žalios ir mėlynos spalvos trumpą žiponą, kurio viduryje vaizduojamas kryžius apskritime. Ypatingu ryškumu išsiskiria raudonas kario apsiaustas. Karys abiem rankom laikomą ietį smeigia drakonui į nasrus, o dešinėje laiko ir rytietišką kardą. Drakonas – blogio simbolis – komponuojamas kūrinio apačioje, kalvoto peizažo fone, juodas, su sparnais ir ryškia žalios spalvos ketera ant nugaros. Už raito šventojo, dešinėje kūrinio pusėje matyti miesto fragmentas. Greta komponuojama karalaitė. Kūrinio viršutinėje dalyje, geltonos spalvos fone, komponuojami dekoratyvūs mėlyni debesys. Kūrinio kompozicija suskirstyta plokštumomis, dekoratyvi. Formos aiškiai atskirtos, išryškintos ornamentais. Paveikslas rytietišškai stilizuotas. Autorės signatūros nėra.

• • • I.9.

Leopoldas Surgailis (1928–2016)

Šv. Jurgis, iš ciklo *Mitologija*, 1963 m.

Kartonas, tempera, 175 × 115 cm

ČDM Mt-5106

- • Vertikalaus formato kompozicijoje nutapytas legendinis krikščionis karys šv. Jurgis. Kūrinio siužetas tradicinis, karys vaizduojamas raitas, drakonui į nasrus smeigiantis ietį. Šventasis ir drakonas nutapyti masyvūs, tamsiomis spalvomis. Ryškiomis juodomis linijomis išryškintos jų figūros. Paveikslo fone žalia spalva vaizduojamas pusmėnulis ir viena žvaigždė. Kūrinyje vyrauja šaltų, žemės spalvų koloritas. Tapyba vienasluoksnė, lygios faktūros. Ekspresyvus, stambus potėpis kuria monumentalumo įspūdį. Paveiksle atsispindi ekspresionistinė stilistika.
- • Autoriaus signatūra yra apatiniame dešiniajame paveikslo kampe.

✦ ✦ ✦

Profesionaliosios dailės kūriniai

II. PROFESIONALIOJI GRAFIKA

✦ ✦
72

✦ ✦
73

✦ ✦
74

✦ ✦
75

✦ ✦
76

✦ ✦
77

✦ ✦
78

Il.1. . . .

Edvardas Gustavas,
Frankfurtas prie Maino,
Vokietija,
Šv. Jurgis, XIX a. vidurys
Popierius, litografija,
28,8 × 36,3 cm
LNM G1099

. . . Atviroje vertikaloje kompozicijoje vaizduojamas šv. Jurgis su renesansiniais šarvais, ietimi ir kalaviju sėdi ant žirgo. Profiliu pasuktas kario veidas išduoda įtampą, kurią sustiprina gilus ir atviras žvilgsnis. Ūsai ir iš puošnaus šalmo kyšančios garbanos pabrėžia šventojo individualumą. Žirgas vaizduojamas pasibaidęs, žemyn nukreiptu žvilgsniu. Po žirgo kojomis susiraitęs slibinas žvelgia tiesiai į ieties antgalį. Slibino odą dengia raginiai žvynai ir gumburai. Už raitelio, tolumoje, bažnyčios fone stovi karalaitė. Ji komponuojama su karūna ant galvos, ilga suknele, besimeldžianti. Sodrūs šviesos ir šešėlių efektai kuria dinamišką, išryškinamos formas. Paveikslas pasižymi smulkių detalių gausa, ryškiu koloritu. Įtaigiai perteikta didinga kovos nuotaika. Apačioje išraižytas įrašas: *Druck Verlag. u Eigenthum. v. Ed. Gust. May. in Frankfurt a M. / St Georg.*

Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

• • • II.2.

Leonardas Dzeržinskis
(XIX a. I p. litografas)
Juozapo Ozemblovskio
spaustuvė, Vilnius
Šv. Jurgis. XIX a. I p.
Popierius, litografija,
16,6 × 21,5 cm
LNM IMik1314

• • Litografijoje šv. Jurgis vaizduojamas iki pusės, šiek tiek pasisukęs į dešinę, į kairę pakreiptu veidu, aukštyr pakeltu žvilgsniu. Galvą puošiantis šalmas paryškintas tamsiais, švelniais štrichais, jo lengumą pabrėžia plunksnos. Kario veide atsispindi ramybė, sklindanti iš gilaus, į viršų nukreipto žvilgsnio. Renesansinius šarvus dengia apsiaustas. Dešinėje rankoje jis laiko plunksną, kuri modeliuojama lengvais štrichais, susiliejančiais su kūrinio fonu. Greta šventojo profiliu komponuojamas slibinas. Šv. Jurgis jį laiko už galvos, slibino nasrai pražioti. Kūrinio kompozicija uždara. Šviesokaita ir sodriais štrichais kuriamos švelnios formos. Kūrinyje juntamos romantizmo tendencijos. Apačioje išraižytas įrašas: *Vilnie Litog 9:0: / S ty JERZY / Rys: Leonard Dzierzynski*. Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

S^T JERZY

W. Ozemblovski

11.3. . . .

Juozapo Ozemblovskio spaustuvė, Vilnius

Šv. Jurgis, XIX a. II pusė

Popierius, litografija, 7,4 × 10,2 cm

LMN IMik1325

. . . Raižinyje vaizduojamas šv. Jurgis. Karys komponuojamas kūrinio centre. Jo veidas pasuktas į kairę, žvilgsnis pakeltas į viršų. Galvą puošia atviras šalmas su gausybe plunksnų. Šventasis dėvi renesansinius šarvus ir apsiaustą. Kairėje rankoje laiko plunksną, dešinėje – slibiną už galvos. Plunksnos ir slibino sugretinimas pabrėžia proto ir jausmų kovą. Slibinas vaizduojamas iki pusės, greta šventojo. Tamsiais štrichais išryškinta slibino nugara ir uodega. Sparnai modeliuojami kontūrais, jie susilieja su blankiu fonu. Kūrinio kompozicija griežta ir statiška. Raižyba kontrastinga, dominuoja aiškūs figūrų kontūrai. Formų plastika ir perteiktas jausmingumas atspindi kai kuriuos romantizmo dailės bruožus.

. . . Apačioje ties viduriu išraižyta: S^v Jerzy / Vilnie Litog 9:0:

Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

• • • 11.4.

Petras Verbickas (1904–1942), Lietuva
Šv. Jurgis, 1933 m.
 Popierius, medžio raižinys, 50,8 × 36,5 cm
 ČDM Mg-8150

• • • Vertikalus stačiakampio formos raižinys vaizduoja žymųjį krikščionių karžygį šv. Jurgį. Kūrinio siužetas tradicinis. Šventasis vaizduojamas raitas, stilizuotais šarvais ir apsiaustu, dekoruotu kryžiaus formos ornamentu. Rankose laiko ietį, nukreiptą į po žirgo kojomis vaizduojamą slibiną. Antrame plane, tolumoje, už raitelio vaizduojama karalaitė, greta jos – bažnyčios bokštas. Raižinio tolygi, detali ir smulkmeniškai brūkšniuotė kuria dekoratyvų vaizdą. Dominuoja tamsios, išryškintos šviesiomis linijomis dėmės. Kūrinyje visos figūros perteiktos vienodai, neišskiriami dominuojantys akcentai. Visos figūros komponuojamos vienoje plokštumoje.

• • • Apačioje, kairiajame kampe, yra autoriaus inicialai: PV.

Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

Il.5. . . .

Vytautas Kazimieras Jonynas (1907–1997), Lietuva

Šv. Jurgis, 1934 m.

Popierius, spalvotas medžio raižinys, 24,3 × 18,3 cm

ČDM Mg-90

• • Raižinyje vaizduojama krikščionių karžygio šv. Jurgio kova su slibinu. Karys vaizduojamas raitas, rankose laiko ietį. Raitelio apranga paprasta, išreikšta dekoratyviomis detalėmis. Tai aliuzija į lietuvių liaudies etninį kostiumą. Slibinas komponuojamas tradiciškai – po raitelio kojomis. Kūrinio fonas daugiaplanis ir abstraktus, užpildytas dekoratyviomis plokštumomis. Meistriška raižymo maniera pasižymi įvairove. Figūros kuriamos iš smulkių, įvairių, kampuotų detalių, kurios išryškina kubistinę dailininko manierą. Dekoratyvumas ir smulkių detalių gausa kūrinyje sukuria statišką epizodinę nuotaiką.

• • Viršuje, kairiajame kampe yra autoriaus inicialai: *VKJ. 1934*

Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

• • • Il.6.

Liuda Vaineikytė (1908–1997), Lietuva

Šv. Jurgis, XX a. 4 dešimtmetis

Popierius, spalvotas lino raižinys,

52,5 × 32,5 cm

ČDM Mg-7870

• • • Statiškoje, spalvotoje kompozicijoje šv. Jurgis vaizduojamas raitas, pasilenkęs į priekį, su stilizuota ietimi rankose. Kario žirgas stovi ramiai, nuleidęs galvą. Dominuojantis akcentas raižinyje – varlė. Šis gyvūnas įkūnija tradiciniam siužetui būdingą slibiną. Pavelslo apatinėje dalyje vaizduojama varlė išraiškingai didele galva, praverta burna. Balta spalva išryškintos jos akys kuria bendrą kompoziciją su šventojo žirgu. Antrajame plane, saulėlydžio fone, komponuojama karalaitė.

• • • Figūros kuriamos derinant dekoratyvias plokštumas, kuriose gausu lietuvių liaudies ornamentų. Raižinyje juntamą statiškumą ypač paryškina skirtingi figūrų dydžiai. Kūrinio koloritas šiltas, dominuoja rudi atspalviai. Autoriaus signatūros nėra. Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

11.7. . . .

Kazimieras Švinauskas (1917–2002), Lietuva

Šv. Jurgis, iš ciklo *Liaudies motyvai*, 1970–1971 m.

Popierius, medžio raižinys, 41,8 × 30 cm

LNM G1124

. . . Uždaroje, simetriškoje dviejų dalių kompozicijoje vaizduojama šv. Jurgio kova su slibinu ir stilizuotos lietuvių liaudies trobos fragmentas su ryškia velnio figūra. Kairėje pusėje šventasis komponuojamas raitas, su ietimi. Po žirgo kojomis – slibinas. Postamentas po figūromis sustiprina statiškumo ir panašumo į lietuvių liaudies skulptūrą įspūdį. Dešinėje raižinio pusėje, lietuviškos trobos prieangio fone, stovi raguotas ir sparnuotas velnias (lietuvių liaudyje dar vadinamas Pinčiuku) su dvišakėmis. Trobos fragmentą pabrėžia aiškios architektūrinės detalės, jas puošia smulki ornamentika.

. . . Raižinio kompozicija aiški, fonas neakcentuojamas, juntama pusiausvyra. Meistriška dailininko brūkšniuotė pasižymi aiškia linija, juodos ir baltos spalvos harmonija, o pats kūrinys – meninio vaizdo paprastumu ir lietuvių liaudies motyvų tematika.

Apačioje įrašas pieštuku: *Iš ciklo lietuvių liaudies motyvai, Šv. Jurgis. K. Švinauskas.*

Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

✦ ✦ ✦

Profesionaliosios dailės kūriniai

III. PROFESIONALIOJI SKULPTŪRA

✦
82

✦
83

III.1. . . .

Rapolas Jakimavičius
(1893–1961), Lietuva
Šv. Jurgis, 1940 m.

Medis, drožyba, 125 × 125 cm
VDKM D 504

. . . . Medinė, monochrominė, reljefinė skulptūra vaizduoja vieną žymiausių krikščionių karžygių šv. Jurgį. Pagal viduramžiais itin populiarių istorijų apie šventųjų gyvenimus rinkinį *Aukso legenda*, karys vaizduojamas tradiciškai: su šarvais, sėdintis ant žirgo. Rankose jis laiko ietį, kurią smeigia slibinui tiesiai į nasrus. Kūrinio dinamiką atskleidžia besibaidančio žirgo figūra, įtampą – raitelio ir slibino dvikova. Kompozicija atvira, ekspresyvi, figūros komponuojamos tolygiai, neišskiriant svarbiausios dalies. Skulptūra sukurta paryškinant medžio drožybos ypatybes. Žirgo karčiai ir slibino žvynai išsiskiria lengva faktūra. Slibinas kūno padėtimi primena nuolankų šunį. Raitelio šarvai ir žirgo laikysena – aliuzija į Lietuvos Respublikos herbą Vytį. Kūrinyje tarptautinis siužetas persipina su vietinėmis vaidavimo tradicijomis. Kompozicijai tai suteikia stilistinio individualumo.

III.2. . . .

Leonas Strioga (1930), Lietuva

Šv. Jurgis, 1985 m.,

lietuvių liaudies skulptūros improvizacija

Medis, kapojimas, 64 × 33 × 35 cm

ČDM Ms-929

- . . . Vertikali monochrominė medinė skulptūra vaizduoja krikščionį karį šv. Jurgį. Kompozicijoje kario figūra dominuoja. Jis vaizduojamas grakštus, tarsi laisvai ištiesęs abi rankas į šonus, dešinėje rankoje laiko ilgą stilizuotą ietį. Po šventojo kojomis komponuojamas slibinas turi aptakių formų, su ginklu susiliejusios detalės pavidalą.
- . . . Kūrinyje juntamą kovingą karžygio dvasią išryškina aštrūs ir netolygūs skulptūros kontūrai, švelniai juntamą įtampą – suaižėjusios detalės. Abstrakčioje figūrinėje kompozicijoje vaizduojamos figūros sudaro vieningą kompozicinį vaizdą. Skulptūra pasižymi ekspresyvumu, kurį išryškina smulki paviršiaus faktūra, sukurta išskirtine kaptine technika.

✦ ✦ ✦

Lietuvių liaudies dailės kūriniai

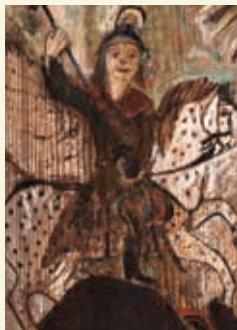
IV. LIAUDIES TAPYBA

✦
87

✦
88

✦
89

✦
86

IV.1. • •

Nežinomas liaudies tapytojas

Šv. Jurgis, XIX a. I pusė

Drobė, aliejus, 145 × 100 cm

LDM LM 1109

• • Šv. Jurgio figūra vaizduojama visu ūgiu tamsiai rudame dangaus fone. Tvirtai suėmęs ietį rankomis, jis duria tiesiai slibinui į pražiotus nasrus prispausdamas jį koja. Šventojo galva palenkta, veidas jaunas, švelnių bruožų, plaukai šviesūs. Romėniški, tamsiai pilki kario šarvai su ochros spalvos juostomis ir apvais. Po šarvais jis dėvi tamsiai žalią tuniką. Kairę koją ir nugarą gaubia plevėsuojantis raudonas apsiaustas. Liemenį juosia šviesiai pilka juosta. Karys dėvi ochros spalvos kelnes ir avi pilkas kaligas. Kompozicijos apačioje – didelis, raiškių formų, kampuoto silueto, rudų atspalvių slibinas. Antrajame kompozicijos plane, dešinėje, – rūmų, prieš kuriuos klūpo mantiją vilkinti karalaitė išskleistomis rankomis, fragmentas. Dešinės paveikslų pusės viršuje iš tamsių audros debesų nušvitusi saulė rodo dangiškųjų jėgų pagalbą. Paveikslų apačioje, kairėje, matyti užrašas lotynų kalba: S[anc]tus GEORGIUS LIBERAVIT ME A DEO RATIONEM (*Šv. Jurgis išgelbėjo mane nuo pražūties*). Manoma, kad paveikslą, atkartojantį Baroko stiliaus bruožus, sukūrė dailininkas, kuris šiek tiek mokėsi profesionaliosios tapybos. Šventojo kūnas plastiškas, judesys manieringas ir dinamiškas, tačiau patų piešinys neproporcingas.

• • IV.2.

Nežinomas liaudies tapytojas

Šv. Jurgis, XIX a. I pusė

Medis, aliejus, 36 × 28 cm

LDM LM 184

• • • Nedidelis paveikslas vaizduoja, kaip šv. Jurgis – karys ir tikėjimo kankinys – raitas kaunasi su slibinu. Šv. Jurgis sėdi ant obuolmušio žirgo, vilki kario aprangą. Šarvai pilkos spalvos, jų juostos pilkos, rausvos ir taškuotos. Raitelis joja iš kairės į dešinę ir ietimi smeigia į slibiną, kuris taip pat išmargintas juodais taškais. Raitelio nugaroje plevėsuoja raudonas apsiaustas su dideliu baltu kryžiumi viduryje, ant galvos šalmas, puoštas plunksnomis. Šv. Jurgio veidas ovalus, plokščias, veido bruožai išryškinti juoda spalva. Paveikslas fonas pilkas. Viršuje, dešiniame kampe, stovi rankas sunėrusi karalaitė, kitoje pusėje – Dievo Apvaizdos akis ir rausvų spindulių pluoštas. Paveikslas nutapytas vaikiška maniera, primityvus, subtilaus kolorito, daug dekoratyvių elementų, dvelkia nuoširdumu.

IV.3. . . .

Nežinomas liaudies tapytojas

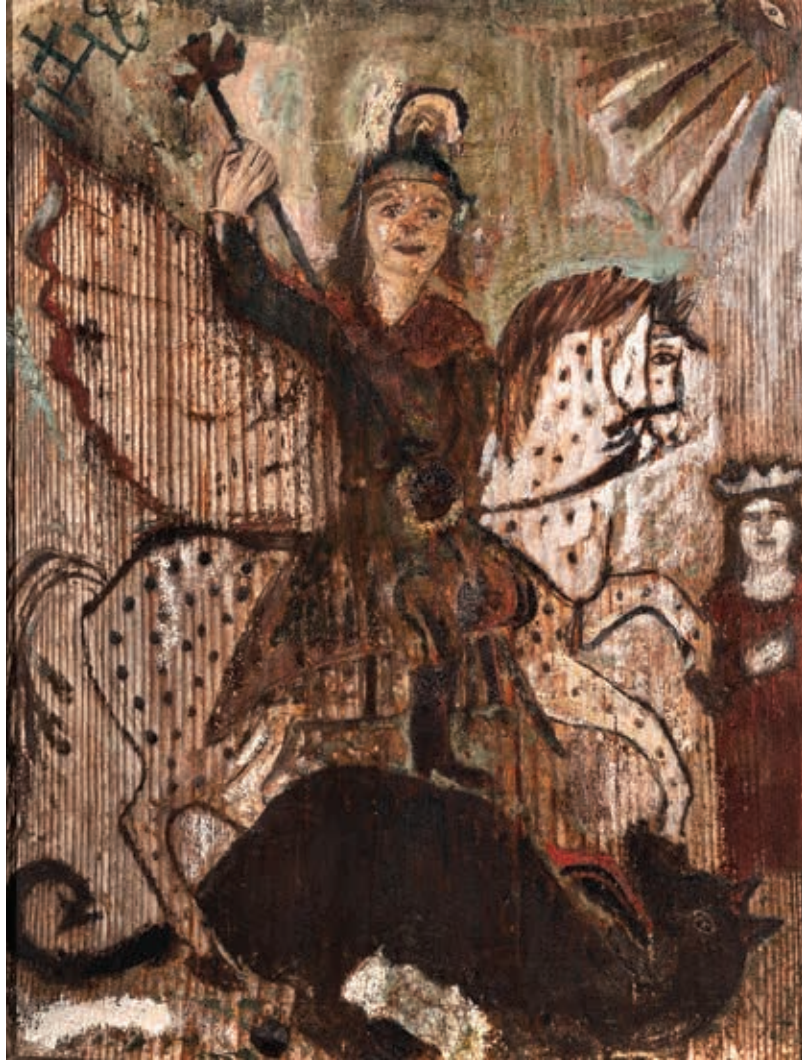
Šv. Jurgis, XIX a. I pusė

Medis, aliejus, 153 × 110 cm

Iš Laukuvos mstl., Rietavo r.

LDM LM 1316

. . . Šv. Jurgio paveikslas, manoma, nutapytas ant zakristijos durų. Vaizduodamas populiarų siužetą, dailininkas rėmėsi garsaus italų Renesanso tapytojo Rafaelio Sančio (*Raffaello Santi*) kūriniumi *Šv. Jurgis ir drakonas*. Kompozicija plėtojama iš dešinės į kairę. Kario figūra vaizduojama profiliu. Šventasis joja baltu žirgu su raudonais pakinktais ir raudona gūnia. Šv. Jurgis vilki pilkos spalvos plokštinius riterio šarvus, kuriuos žemiau kirasos papildo žieduotis, dėvi atvirą pilką šalną, papuoštą baltomis plunksnomis. Kario galvą supa aureolė, prie kairiojo šono kabo kalavijas, raudonas apsiaustas kontrastuoja su melsvo dangaus fonu. Šventojo rankose ietis, kuria jis perveria bėgančiam slibinui šoną. Žirgo siluetas išraiškingas, jo kontūrai pažymėti juoda spalva. Raudonos kamanos suteikia dekoratyvumo. Toliau, dešinėje, ant žalsvos kalvos, stovi rankas maldai suglaudusi karalaitė. Siužetinė tapyba ant durų lentos – retas ir originalus tapybos pavyzdys liaudies mene. Paveikslas spalvingas, dekoratyvus, kupinas pakilios barokinės nuotaikos.

• • IV.4.
 Nežinomas liaudies tapytojas
Šv. Jurgis, 1804 m.
 Medis, aliejus, 39,5 × 31 cm
 ŠAM D-T 72

• • Šv. Jurgis komponuojamas nedidelio formato plokštumos centre, balkšvame pelenų spalvos fone. Karys joja obuolmušiu žirgu, rankose laiko ietį su kryželiu. Žirgas šuoliuoja iš kairės į dešinę. Po jo kojomis rangosi nugarą išrietęs didelis juodas slibinas stambia galva, pražiotais nasrais, iš kurių kyšo raudonas liežuvis. Žirgo kūnas plokščias, deformuotas, apibrėžtas juodu kontūru. Šv. Jurgis vilki ruda kario apranga, už nugaros plačiai plevėsuoja rusvas apsiaustas. Karys vaizduojamas kaip rudaplaukis jaunuolis apskritu veidu, su šalmu ant galvos. Figūra primityvi. Kūrinio viršuje, kairiajame kampe komponuojama Kristaus monograma IHS, dešiniajame kampe – Dievo Apvaizdos akis. Kompozicijos dešinėje stovi mergelė su karūna ir ilga raudonų ir rudų atspalvių suknele, sukryžiuotomis ant krūtinės rankomis. Ji apskrito veido, rudais, ilgomis sruogomis ant pečių krintančiais plaukais.

✦ ✦ ✦

Lietuvių liaudies dailės kūriniai

V. LIAUDIES GRAFIKA

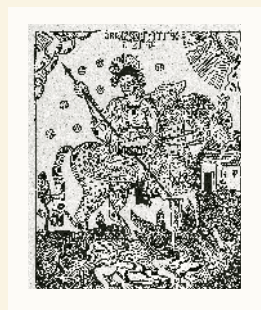
✦
92

✦
94

✦
95

✦
96

✦
97

✦
93

v.1. . .

Aleksandras Vinkus(?)

(1832–1912), Žemaitija

Šv. Jurgis, XIX a.

Popierius, spalvotas

medžio raižinis, 70 × 59 cm

ČDM Lvg 58

. . . Spalvotas medžio raižinis vaizduoja kario, šventojo globėjo Jurgio kovos su slibinu sceną. Karys, komponuojamas centre, joja ant balto žirgo, vilki stilizuotus romėniškus šarvus, dėvi šalmą su didelėmis ir spalvingomis plunksnomis. Jo galvą supa puošni, įmantriai stilizuota aureolė. Rankose karys laiko ietį ir kardą. Pečius dengiantį apsiaustą ir krūtinę puošia ovale komponuojamas kryžius. Apsiausto ovalas su kryžiumi primena skydą. Raitelis joja iš kairės į dešinę. Po žirgo kojomis, dešinėje pusėje – slibinas. Kairėje kūrinio pusėje, už šv. Jurgio, vaizduojamas bažnyčios pastatas simbolizuoja šventojo ginamą krikščionių Bažnyčią. Miesto ant kalvos fone vaizduojama karalaitė. Raižinio viršutinėje dalyje, debesyse – angelų galvos. Dešiniajame kampe, spinduliuose matyti Dievo Apvaizdos akis. Kūrinio kompozicija centriška. Formų plastika raiški, aštrios linijos, kietos ir išraiškingos formos. Koloritas ryškus, dominuoja geltoni, raudoni ir mėlyni atspalviai. Kūrinys išsiskiria kompozicijos dekoratyvumu. Raižinis atspausťas nuo keturių lentų. Apačioje išraižytas įrašas: OBRAZ S JERZEGO PATRONA WIELKIEGO [XIENSTWA LITEWSKIEGO] (Švento Jurgio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės globėjo atvaizdas).

Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

• • v.2.
 Aleksandras Vinkus (?)
 (1832–1912), Žemaitija
 Šv. Jurgis, 1870 m.
 Popierius, spalvotas medžio
 raižinys, 69 × 59 cm
 Iš Nemakščių mstl., Nemakš-
 čių vls., Raseinių apskr.
 ČDM Lvg 53

- • Raižinio kompozicija labai panaši į jau aprašyto (kataloge Nr. V.1, Lvg 58). Pirmame plane vaizduojamas šv. Jurgis ietimi ir kardu puola slibiną, antrame – kartojasi karalaitės ir miesto bei bažnyčios motyvas. Tačiau šiame kūrinyje šventojo kario žirgas obuolmušis. Palyginti su pirmuoju, šis kūrinys blankesnis. Jame dominuoja raudonos ir mėlynos spalvų koloritas. Raižinys atspausdintas nuo keturių lentų.
- • Apačioje išraižytas įrašas: *OBRAZ S. JERZEGO PATRONA WIELKIEGO XIENSTWA, LITEWSKIEGO, Drukowany Wilne* (Švento Jurgio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės globėjo atvaizdas, Spausdintas Vilniuje). Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

v.3. . .

Nežinomas liaudies raižytojas

Šv. Jurgis, XIX a.

Popierius, spalvotas medžio raižinys,

39,5 × 30,5 cm

Iš Žemaitijos

ČDM Lvg 57

. . . Tradiciškai vaizduojamas raitas šventasis karys vilki stilizuotą aprangą, šarvus ir šalną, jo galvą supa aureolė, pečius dengia raudonas apsiaustas su apskritime komponuojamu kryžiaus ženklu. Karys sėdi ant obuolmušio žirgo, rankose laiko ietį, kurią smeigia slibinui į nasrus. Šventasis joja iš dešinės į kairę. Antrame plane, kairiajame krašte, atokiau raitelio stovi karalaitė, už jos – miesto fragmentas, kitame šone – bažnyčia. Viršuje, ties viduriu matyti du angeliukai, kurie laiko vainiką virš kario galvos. Kairiajame viršutiniame kampe – Dievo Apvaizdos akis, dešiniajame – Kristaus monograma. Raižinio kompozicija centriška, paprasta. Kūriny sukurtas juoda ir raudona spalvomis. Brūkšniuotės maniera grubi. Kūriny pasižymi dekoratyvumu. Raižinys atspausdintas nuo vienos lentos.

Apačioje netaisyklingas užrašas lenkų kalba.

Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

• • v.4.

Nežinomas liaudies raižytojas

Šv. Jurgis, XIX a.

Popierius, spalvotas medžio

raižinys, 73 × 60 cm

Iš Žemaitijos

ČDM Lvg 59

• • Tradicinė šventojo kario kovos su slibinu scena. Raitelis dėvi stilizuotus romėniškus šarvus, ant jo galvos gėlių žiedais ir didelėmis plunksnomis puoštas šalmas, kurį supa aureolė. Rankose šventasis laiko riterišką ietį, kuria smeigia slibinui į nasrus. Greta ieties, ties raitelio kairiąja ranka pavaizduotas ovalas su kryžiaus ženklu ir Jėzaus Kristaus monograma IHS. Pats ovalas primena kario skydą. Šventasis joja iš dešinės į kairę. Po žirgo kojomis susiraitęs slibinas iššieptais nasrais ir ilgu, smailiu liežuviu. Raižinio kairiajame krašte klūpi karalaitė su kryžiumi rankoje, greta jos matyti nekaltumą simbolizuojanti avelė. Dešiniajame krašte vaizduojamas miesto fragmentas, virš jo – du apsikabinę angelai, o kairiajame viršutiniame kampe – Kristus su vainiku rankose. Nuo išganytojo link kario tęsiasi juosta su šventajam skirtais Kristaus žodžiais. Kūrinys pasižymi lengva brūkšniuote, detaliu piešiniu. Koloritas šiltų atspalvių, dominuoja oranžinė, žalia ir ruda spalvos. Kūrinio kompozicija dekoratyviai plastiška. Raižinys atspausdintas nuo keturių lentų.

Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

v.5. . . .

Šv. Jurgis, 1933 m.

Popierius, spauda, 29,3 × 23,2 cm
 Medžio raižinio faksimilė
 iš Vladislovo Skočkylos knygos apie
 lenkų liaudies raižinius
 (Władysław Skoczyla, Drzeworyt
 ludowy w Polsce), Varšuva
 ČDM Mg-17334

- • Šv. Jurgis vaizduojamas ant obuolmušio žirgo. Karys vilki tautinį kostiumą primenančius drabužius, dėvi plunksnomis puoštą šalimą. Rankose laiko ietį, kurios antrasis galas su antgaliu. Šventojo žirgas kanopomis trypia masyvų slibiną, o raitelis ietimi perveria jam nasrus. Raitelis juda iš kairės į dešinę. Antrajame plane, dešinėje pusėje, ant kalvos vaizduojama karalaitė, greta jos – namas, virš karalaitės, spindulių fone – Dievo Apvaizdos akis. Dangaus fonas nusėtas dekoratyviais gėlės žiedo pavidalo ornamentais. Raižinys kruopštus, stambus ir tikslus brūkšniavimas išryškina figūras. Gausu ornamentų. Figūrų judesiai sustingę. Kompozicija darni, dekoratyvi.
- • Viršuje išraižytas įrašas: *OBRAZSWIENI'GO IEZEGO* (Švento Jurgio atvaizdas). Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

• • v.6.
Sofija Dembovskytė-Riomerienė
(1885–1972) *Šv. Jurgis*,
XX a. I pusė
Popierius, ofortas, 21,4 × 16,2 cm
ČDM Mg-7243

• • Uždaros kompozicijos kūrinyje šv. Jurgis vaizduojamas tradiciškai. Raitas karys smeigia ietį į apačioje susirangiusį slibiną. Kario šarvus dengia apsiaustas, ant galvos jis dėvi šalmą, aiškiai matomi kojas dengiantys plokštiniai šarvai. Po žirgo kojomis komponuojamas slibinas. Šventasis joja iš dešinės į kairę. Figūrų plastika sustingusi, vos juntamą dinamiką sukuria smulkus, aštrus brūkšniavimas. Figūros perteikiamos vienodai, neišskiriant dominuojančių detalių. Kovos scena vaizduojama ant postamento. Kūrinio fonas tuščias, tolygus. Kompozicija aiški ir darni. Raižinys primena lietuvių liaudies skulptūrą.

Parodoje eksponuota kūrinio reprodukcija.

❖
100

❖
101

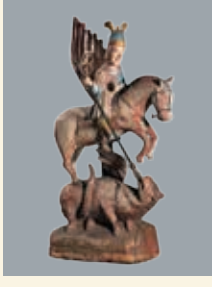
❖
102

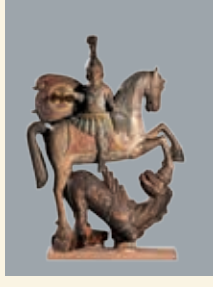
❖
103

❖
104

❖
105

❖
106

❖
107

❖
108

❖
109

❖
110

❖
111

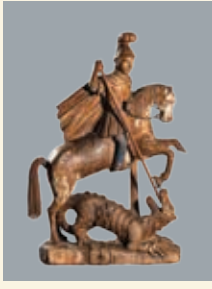
❖
112

❖
113

❖
114

❖
116

❖
115

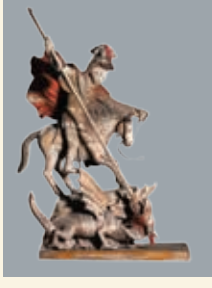
❖
117

❖
118

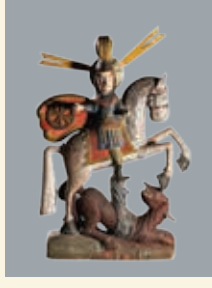
❖
119

❖
120

❖
121

❖
122

❖
123

❖
124

Lietuvių liaudies dailės kūriniai

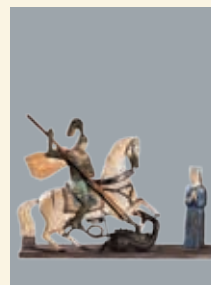
VI. LIAUDIES SKULPTŪRA

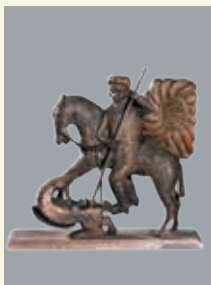
✦
130

✦
125

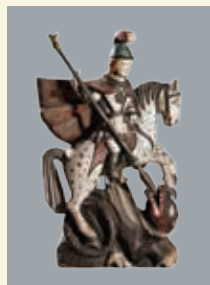
✦
126

✦
127

✦
128

✦
129

✦
132

✦
133

✦
134

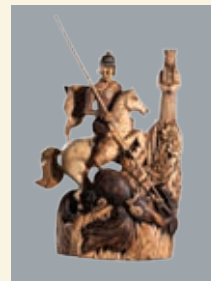
✦
135

✦
136

✦
137

✦
139

VI.1. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, 1820 m.

Medis, drožyba, polichromija, h 52 cm

Iš Kubakių k., Alsėdžių vls., Telšių apskr.

ČDM Lv 1457

. . . Raitas šv. Jurgis ir karalaitė vaizduojami ant postamento. Šventasis vilki mėlyną kario aprangą, mūvi kelnes su juoda juostele. Ryškiai raudona spalva akcentuojamas apsiaustas. Ant galvos dėvi šalmą su plunksnomis. Rankų pozicija išduoda, kad karys buvo vaizduojamas su ietimi. Žirgas šviesiai pilkas, jo karčiai ir uodega rudi. Gūnia smėlio spalvos, dekoruota žvaigždučių motyvais. Vadelės pagamintos iš skardos. Po raitelio kojomis rangosi nedidelis, rudos spalvos, plačiai pražiotais nasrais ir iškištu liežuviu slibinas. Greta jo karalaitė stovi suglaustomis rankomis, vilki žalią suknelę ir dėvi karūną. Skulptūrinė kompozicija kontrastingų spalvų, pasižymi primityvumu, figūrų plastika sustingusi.

• • • VI.2.
 Meistras Julijonas Pininkas
Šv. Jurgis, XIX a. pradžia
 Medis, drožyba, polichromija, h 58 cm
 Iš Pakutuvėnų k., Kartenos vls.,
 Telšių apskr.,
 LNM EM 6568

• • • Šventasis karys joja ant obuolmušio žirgo. Gyvūnas vaizduojamas pakeltomis priekinėmis kojomis, nuleista galva, juda iš dešinės į kairę. Šventasis komponuojamas ant žirgo, dėvi šalmą su plunksnomis, vilki šarvus, kurie, kaip ir žirgo gūnia, puošti lietuvių liaudies tautinį kostiumą primenančiomis detalėmis. Slibinas modeliuojamas grubiomis, stambiomis formomis, taip siekiama pabrėžti jo grėsmingumą ir baisumą. Jis vaizduojamas neproporcingas, itin didele galva. Letis, kuria karys taikė į slibiną, neišlikusi. Figūrinė kompozicija pasižymi ritmiškai išdėstytais drožybos elementais. Daug dėmesio skiriama drabužių detalėms. Kūrinio kompozicija vieninga ir subtili. Kai kur išlikęs dažų sluoksnis atskleidžia, kad figūros buvo padengtos šiltais geltonos, raudonos ir rudos spalvų atspalviais.

VI.3. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis Nugalėtojas, XIX a.

Medis, drožyba, polichromija, h 33 cm

ČDM Lv 1471

. . . Figūrinė kompozicija vaizduojama netradiciškai – trūksta slibino. Karys sėdi ant balto žirgo, jo veidas išraiškingas, griežtos formos. Pabrėžiamos didelės akys, juoda barzda. Šv. Jurgis dėvi rudos spalvos romėniškus šarvus ir šalną į priekį riestu viršum, rankose laiko raudoną apsiaustą, kuris dengia žirgą. Šventojo apsiausto klostės komponuojamos vertikaliai, lygiagrečiai su karalaitės figūra. Ši vaizduojama klūpanti ant kvadrato formos postamento, besimeldžianti. Karalaitė su karūna, raudonos spalvos apsiaustu. Tai sunkios ir reikalingos pergalės simbolika. Figūros neproporcingos, tačiau drožyba gana detali. Vietomis išlikusi polichromija išduoda, kad figūros buvo dengtos ryškių spalvų gama. Kūrinio kompozicija vientisa, išskirtos svarbiausios detalės. Šventojo apsiaustas tarsi padalintas į dvi dalis, todėl galima įtarti, kad kompozicijos raitelis iš tiesų vaizdavo šv. Martyną ir buvo būtent šio šventojo kario skulptūrinės kompozicijos dalis. Karalaitė ir šventasis galėjo būti atskirti nuo pirminių skulptūrinių kompozicijų ir sujungti į vieną kompoziciją vėliau.

• • VI.4.
 Nežinomas liaudies meistras
Šv. Jurgis, XIX a.
 Medis, drožyba,
 polichromija, h 32,7 cm
 Iš Kūlpėnų k., Kartenos vls.,
 Kretingos apskr.
 ČDM Lv 1449

• • Dvifigūrėje kompozicijoje vaizduojamas raitas šventasis karys ir slibinas. Karys ilgais juodais plaukais, išraiškinga barzda, ant galvos dėvi kepurę ar šalną su ryškia raudona plunksna. Šventasis vilki aukso spalvos drabužius, ant pečių – raudoną apsiaustą. Kario žvilgsnis ramus, nuleistas žemyn. Jis laiko rankose ietį, kuria smeigia tiesiai slibinui į nasrus. Juodos spalvos slibinas vaizduojamas po raitelio kojomis, tačiau netradiciškai galūnėmis remiasi į priekines žirgo kanopas. Žirgas baltas, rudais karčiais ir juoda uodega. Gūnia puošta raudonais taškais ir apvadu. Vadelės pagamintos iš vielos. Ekspresyvi kūrinio plastika, subtilus koloritas, svarbiausios detalės išreikštos ryškiomis spalvomis.

VI.5. . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a. vidurys

Medis, drožyba, polichromija, h 32,7 cm

LNM EMM 1354

. . . Polichrominė medinė skulptūrinė kompozicija vaizduoja nuožmią šventojo kario kovą su slibinu. Grubia drožyba išryškinti šventojo veido bruožai perteikia kario rūstumą. Jis sėdi ant šuoliuojančio žirgo, dėvi kario aprangą ir šalmą su plunksnomis. Rankos iškeltos į viršų, jų pozicija išduoda, kad jis buvo vaizduojamas su ietimi. Po raitelio kojomis tradiciškai komponuojamas slibinas. Blogio simbolis išreikštas pabrėžiant dideles letenas. Jis vaizduojamas iššieptais nasrais. Sustingusi slibino poza išduoda jo nuolankią poziciją. Išlikę dažai ant jo nugaros nusako, kad jis buvo dažytas ruda žemės spalva. Kūrinio kompozicija darni, jai subtilumo teikia kruopščiai išdrožinėtos smulkios žirgo kamanų, krūtinės diržo ir puošnios gūnios detalės, karčiai ir uodega. Menkai išlikusi polichromija neleidžia nusakyti, koks buvo kūrinio koloritas.

• • • VI.6.

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a.

Medis, drožyba, polichromija, h 54 cm

ČDM Lv 2369

- • Skulptūrinė šv. Jurgio kovos su slibinu kompozicija vaizduojama profiliu. Pailgo veido ir šviesių plaukų šventasis dėvi kario aprangą ir šalną su plunksnomis. Šalmo dalys ir diržas auksaspalviai. Stambia forma išryškintas, raudonas, dantytu kraštu kario apsiaustas tarsi kyla į viršų. Maždaug ties apsiausto viduriu vaizduojamas į apskritimą įkomponuotas aukso spalvos kryžius. Raitas karys dešinėje rankoje laiko ietį plieno spalvos ietigaliu ir juodu kotu. Ant grubaus, stačiakampio formos postamento vaizduojamas stambių ir grubių formų slibinas. Detaliau išryškintas sparnas ir uodegos fragmentas. Žirgo gūnios kampai puošti išdrožtais kutais. Iš žirgo burnos kyšo žąslų dalis, tačiau trūksta vadelių. Apvaliosios skulptūros kompozicija statiška, dominuoja raudonos ir rudos spalvų koloritas. Polichrominės skulptūros drožyba primityvi. Kūrinio kompozicija realistinė.

VI.7. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. *Jurgis*, XIX a.

Medis, drožyba, polichromija, h 55,2 cm

ČDM Lv 2267

. . . Polichrominėje skulptūrinėje kompozicijoje šv. Jurgis vaizduojamas romėniškais šarvais bei apsiaustu. Apsiaustas dekoruotas geltonu kryžiumi apskritime ir apvadu. Šalmas su aukštai kylančiomis plunksnomis. Mėlynos spalvos šarvai su puošnumo teikiančiomis geltonomis juostomis. Šviesiaplaukio kario veidas neišraiškingas, išreikštas abstrakčiomis, grubiomis drožybos linijomis. Kur kas plastiškesnis raitelio žirgas. Dekoratyviomis, minkštomis reljefinėmis linijomis išryškinti tamsūs žirgo karčiai ir uodega. Gūnia raudona, su geltonu apvadu kraštuose. Po žirgo kojomis – tamsiai rudas slibinas, kurio galvą liečia priekinė (dešinė) žirgo koja. Pagal išlikusį dažų sluoksnį galima spręsti, kad kompozicijos koloritas buvo tamsių spalvų. Kūrinyje figūros neproporcingos, dominuoja žirgas. Juntama statika, monumentalumas.

• • VI.8.

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a.

Medis, drožyba, polichromija, šv. Jurgis h 38 × 45 cm, karalaitė h 29,6 cm

Iš Darbėnų mstl., Kretingos r.

ČDM Lv 2298

• • Kontrastingo kolorito skulptūrinė kompozicija vaizduoja su slibinu kovojantį krikščionį karį šv. Jurgį ant žirgo ir greta stovinčią karalaitę. Šventasis vilki šarvus, ryškios mėlynos spalvos tuniką, ant pečių – raudoną apsiaustą, ant galvos dėvi didelėmis plunksnomis puoštą šalmą. Rankose laiko ietį, kuri įsmeigta tiesiai slibinui į nasrus. Ietis neįprasta, sunkiu, sudėtinės formos antgaliu. Šventojo žirgas vaizduojamas baltas, pakeltomis priekinėmis kojomis. Ritmiška, dekoratyvia drožyba išsiskiria jo tamsūs karčiai ir uodega. Vadelės pagamintos iš vielos. Slibinas rudos spalvos, jo galva atsukta į karį, nasruose ietigalis. Jo kūną dekoratyviai rėmina ritmiškomis, grubiomis linijomis suformuota ketera, kuri tęsiasi iki pat apsisukusios aplink jį patį uodegos. Kariui palankią kovos baigtį išduoda proporcingai didesne forma išdrožtas ietigalis ir išraiškingai iškįštas slibino liežuvis. Kario žirgo ir slibino figūros užapvalintos, jos tarsi išpūstos. Greta minėtų figūrų, dešinėje kompozicijos pusėje, stovi karalaitė. Mergelė vaizduojama su ilga raudona suknele, besimeldžianti. Jos galvą puošia karūna. Kompozicijoje akcentuojamos raudona, mėlyna ir ruda spalvos. Originali figūrų forma perteikia savitą plastinę raišką, pasikartojantys ornamentai – dekoratyvumą.

VI.9. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis ir karalaitė, XIX a.

Medis, drožyba, polichromija,

šv. Jurgis h 39 cm, karalaitė h 25 cm

Iš Jakštaičių k., Kretingos r.

ČDM Lv 2541/1-2

. . . Tradicinis figūrų komponavimas atsispindi ir šioje skulptūrinėje kompozicijoje. Karys vaizduojamas su mėlyna tunika, žaliomis kelnėmis. Prie juodų batų pritvirtinti pentinai didelėmis žvaigždėmis. Ant galvos jis dėvi šalmą su geltonomis plunksnomis. Veide atsispindi nerimas ir įtampa. Rankose karys laiko ietį, kuri sminga blogį simbolizuojančiam slibinui į nasrus. Raitelio žirgas dėmėtas, šviesiai pilkos spalvos, jį dengia geltona gūnia. Jo akys, kamanos, kailio spalva ištapyti. Drožyba pasitelkiama tik karčiams ir uodegai išryškinti. Vadelės pagamintos iš vielos. Slibinas vaizduojamas apačioje, po žirgo kojomis, grėsmingas, profiliu pasuktu snukiu, žvelgia tiesiai į karį. Reljefine forma išreikšti dideli dantys. Įtampą padidina ilgos kojos plačiomis ir didelėmis letenomis. Rudos spalvos slibinas dera su žalsvai rudu postamentu. Tūrinėje skulptūrinėje kompozicijoje karalaitė komponuojama su karūna, žalios ir žydegos spalvų suknele, besimeldžianti. Išlikęs koloritas, darni ir realistiška kūrinio kompozicija. Šv. Jurgio ir mergelės figūrose juntama vidinė ekspresija.

• • VI.10.

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a.

Medis, drožyba, polichromija, h 53 cm

ČDM Lv 2370

• • Raitelį nešantis grakščių ir liaunų formų obuolmušis žirgas vaizduojamas ant išraiškingo rudos spalvos slibino. Smulkiomis dinamiškomis linijomis išryškinti žirgo karčiai. Reljefiškai pabrėžta gūnia ir kamanos. Balnakilpės pagamintos iš atskirų medžio gabalėlių. Apvalios formos slibinas savo dydžiu prilygsta raitelio ir žirgo duetui, jis išryškinamas stambiais, žvynus imituojančiais drožybos elementais. Pabaisa pražiotais nasrais, iš kurių kyšo raudonas liežuvis. Karys vaizduojamas su tunika, galbūt ir šarvais, kuriuos tradiciškai papildo trys nuo juosmens nuleistos juostos su kutais. Ant pečių šventasis dėvi raudoną apsiaustą. Jo fone į apskritimą įkomponuotas kryžiaus ženklas. Karys dėvi šalną su pliumažu. Figūrų kompozicija perteikia lygiavertės kovos fragmentą.

VI.11. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a.

Medis, drožyba, polichromija, h 30 cm

Iš Panevėžio r.

ČDM Lv 3451

. . . Šventojo kario žygdarbį atspindinti skulptūrinė kompozicija pasižymi dekoratyvumu. Kompozicija plėtojama iš dešinės į kairę. Raitas karys sėdi ant piestu stojančio balto žirgo ir ietimi perveria po juo besirangančiam slibinui nasrus. Karys dėvi plieno spalvos šalmą su plunksnomis, tamsiai mėlyną tuniką ar šarvus, tamsiai raudonos spalvos apsiaustą, žalias kelnes ir juodus batus. Prie kairiojo šono trumpas kalavijas juodoje makštyje. Kalavijo efasas ir raitelio antkeliai plieno spalvos. Žirgas juodais karčiais ir juoda uodega, nusėtas mažais juodais taškeliais. Jis trypia slibiną ne tik priekinėmis, bet ir užpakalinėmis kojomis. Gūnia, kaip ir raitelio apsiaustas, tamsiai raudona. Dalis šventojo kario diržų ir vadelės pagamintos iš metalo juostelių. Slibinas ilga, riesta uodega, išryškintas tamsiai žalia, ruda (ketera, sparnų viršus) ir geltona (sparnai ir ausys) spalvomis, nusėtas mažais baltais taškeliais. Iš pražiotų nasrų kyšo iš metalo juostelės pagamintas liežuvis. Šalia šios kovos scenos, kairėje kompozicijos pusėje, pavaizduota rankas maldai suglaudusi šviesių plaukų karalaitė su plieno spalvos karūna ant galvos. Jos apsiaustas juodas, suknelė plieno spalvos, su rudomis juostomis aplink rankogalius ir apačioje.

• • VI.12.

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a.

Medis, drožyba, polichromija, h 50 cm

Rasta Kulių bažnyčioje

ČDM Lv 2644/1

- • Raitas šventasis karys kovoja su slibinu. Kompozicijoje didelis dėmesys skiriamas kario veido bruožams. Šventasis vaizduojamas nuleistu žvilgsniu, šiek tiek pravertomis lūpomis. Meistriška drožyba yra perduodamas šventojo veide atsispindintis dvasingumas ir rimtis. Karys ant galvos dėvi apvalų mėlyną šalmą, kurį puošia tamsiai rudos riestos plunksnos. Jis vaizduojamas su romėniškais šarvais ir apsiaustu, žvyniniai šarvai – su būdingomis juostomis, nuleistomis nuo juosmens ir pečių. Iš išlikusios polichromijos galima spręsti, kad jie buvo nudažyti mėlyna ir ruda spalvomis. Matyti, kad šventojo žirgas buvo obuolmušis, juodais karčiais ir uodega. Jis grakščiai stovi ant nedidelio postamento. Žirgo galva nuleista, priekinės kojos užkeltos ant apačioje tūnančio nedidelio slibino, kurio galva pakelta, nasrai praverti. Slibino menkumą pabrėžia ritmiška brūkšninė drožyba. Visišką kario pergalę akcentuoja į slibino sparnus atremta jo koja. Skulptūrinė kompozicija pasižymi savita stilizacija, kuriamas monumentalumo įspūdis.

VI.13. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a.

Medis, drožyba, polichromija, h 44,8 cm

ČDM Lv 3208

. . . Šventojo kario kovos scenoje išsiskiria grubiomis, stambiomis formomis vaizduojamas slibinas. Žvėries kūnas horizontaliai iš-
 tęstas, galva vaizduojama profiliu, nasrai pražioti. Būtybė tarsi sustingusi. Virš jos – raitas šv. Jurgis. Žirgas stojasi piestu ir juda tradi-
 ciškai – iš kairės į dešinę. Giliu, stambiu reljefu išryškinti žirgo karčiai, kamanos, krūtindiržis ir gūnia. Iš išlikusios polichromijos galima
 spręsti, kad jis buvo vaizduojamas obuolmušis, su tamsiais, juodais karčiais. Drąsusis karys išsiskiria individualiais veido bruožais.
 Jo akys išraiškingos, mėlynos, žvilgsnis nukreiptas į slibiną. Jo individualumą išryškina geltonos spalvos ūsai. Ant galvos dėvi abs-
 trakčios formos mėlyną šalną su tamsiai rudomis plunksnomis. Šventasis dėvi mėlyną tuniką, rudos spalvos kelnes. Pečius dengia
 tamsiai raudonos spalvos apsiaustas, ant kurio reljefiniais dekoratyviais ornamentais sukurtas į apskritimą įkomponuotas kryžius.
 Skulptūrinės kompozicijos dešinėje – karalaitė. Ji stovi suglaudusi rankas, su karūna ant galvos. Išlikusi polichromija nusako, kad jos
 suknelė buvo dažyta žalia, mėlyna ir ruda spalvomis. Kūrinys pasižymi detalio drožyba, realistiškumu. Vyrauja tamsių spalvų koloritas.
 Kompozicija sukurta iš atskirų medžio dalių.

• • VI.14.

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a.

Medis, polichromija, 139 × 95 cm

ČDM Lv 2776

• • Bareljefinė kompozicija, sukurta ant trijų medžio lentų, vaizduoja raitą, iš dešinės į kairę jojantį krikščionį karį šv. Jurgį, pasižymintį išgąstinga veido išraiška. Karys ant galvos dėvi šalną, puoštą raudonos ir baltos spalvos plunksnomis. Iš po šalmo kyšo banguoti tamsūs kario plaukai. Jaunas vyras dėvi romėniškus žvyninius šarvus su nuleistomis nuo juosmens ir pečių juostomis. Po šarvais jis vilki mėlyną tuniką. Kelnės yra pilkos, batai juodi. Pečius dengia ryškus raudonos spalvos apsiaustas. Šalmas, karinė apranga ties alkūnėmis ir batų viršus puoštas Baroko dailei būdingomis geltonomis juostomis. Žirgas obuolmušis, juodomis kamanomis ir uodegos diržu, žalios spalvos gūnia, įrėminta geltonu apvadu. Karys abiem rankom laiko masyvią kutu puoštą ietį, kurią smeigia tiesiai slibinui į nasrus. Slibinas komponuojamas po raitelio kojomis. Pabaisos kūną dengia rudos spalvos reljefiniai žvynai. Nasrai, liežuvis ir akys išryškintos raudona spalva. Nuleistos ir suglaustos ausys išduoda jo baimę ir nuolankumą. Kalvoto peizažo fone, kairiajame kūrinio šone, komponuojama karalaitė, mergelė su karūna ant galvos, besimeldžianti. Ji dėvi ilgą, mėlynos ir pilkos spalvos suknelę, jos nugarą ir pečius dengia raudonas apsiaustas. Slogią kūrinio nuotaiką kuria viršuje, dangaus fone, išryškinti pilki reljefiniai debesys. Po jais kūrinio fone dominuoja šilti geltonos spalvos atspalviai. Bareljefe vaizduojamos figūros neproporcingos, grubių formų. Vyrauja ryškus raudonos, mėlynos, žalios ir rudos spalvų koloritas. Figūrų plastika išraiškinga, juntamas didingos kovos įspūdis. Kūrinių įrėmina juodas apvadas.

VI.15. • •

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a. pabaiga

Medis, drožyba, polichromija, šv. Jurgis h 50 cm,

karalaitė h 16 cm, slibino ilg. 31 cm

Iš Videikių k., Plungės r.

LNM EMM 55/1-3

• • Kaip ir kitose tokio stiliaus skulptūrinėse kompozicijose šventasis karys vaizduojamas raitas. Šv. Jurgio veidas ramus, kiek paslaptingas. Tradiciškai šventasis vilki mėlyną aprangą, avi juodus batus, jo pečius dengia raudonas apsiaustas. Šalmas su žalios spalvos pliumažu. Dešinėje rankoje karys laiko ietį, kairėje – vadeles. Žirgas pilkas. Lygiomis linijomis nusitrynusi žirgo polichromija kuria pilkai rudos spalvos įspūdį. Žirgo kamanos, gūnia, snukis išryškinti ne drožybos elementais, o spalvotu piešiniu. Ypatingai akcentuojama gūnia – ji geltona, su ryškiai raudonu apvadu. Po raitelio kojomis – slibinas. Jis aptakių formų, rudos spalvos. Kompozicijos dešinėje – miniatiūrinė karalaitė. Ji vilki mėlynos spalvos suknelę, kurią dengia raudonas apsiaustas, ir ant galvos dėvi karūną. Mergelė vaizduojama ramiai besimeldžianti. Kūrinyje dominuoja ryškus koloritas. Figūrų plastika primityvi, kiek stilizuota. Skulptūrinė kompozicija pasižymi aiškiai juntama statika.

• • VI.16.

Liaudies meistras Jonas Danauskas
Šv. Jurgis Nugalėtojas, XIX a. pabaiga
 Medis, drožyba, polichromija,
 šv. Jurgis h 50 cm, karalaitė h 22 cm
 ČDM Lv 1466/1-2

• • Dinamika pasižyminti skulptūrinė kompozicija lygiaverčiai perteikia šventojo kario ir slibino personažus. Ant masyvaus postamento vaizduojamas rūstus slibinas. Jo galybę pabrėžia ypač didelės letenos. Slibino figūra didelė ir plastiška, tamsiai žalios spalvos. Ryškia raudona spalva išryškinti nasrai. Ant slibino komponuojamas raitas šv. Jurgis. Kario žirgas dekoruotas balta spalva, kurios fone komponuojami melsvai žali taškeliai. Žirgo krūtinės diržas ir gūnios kraštai išryškinti tamsiai raudona spalva. Žirgo ir slibino uodega jungiasi į bendrą plastišką formą, tai suteikia kompozicijai vientisumo. Karys vilki aukso spalvos drabužius. Jo pečius dengia raudonas apsiaustas. Ant galvos – šalmas. Šventojo kario veidas ramus, žvilgsnis ilgesingas. Prie pagrindinės kario ir slibino skulptūros komponuojama miniatiūrinė karalaitė. Ji, kaip ir slibinas, vaizduojama ant masyvaus grubių formų postamento. Karalaitė vilki ilgą tamsios spalvos suknelę, ant galvos dėvi karūną. Ji vaizduojama klūpanti ir besimeldžianti. Kūrinio kompozicija ekspresyvi, išraiškinga, koloritas kontrastingas. Proporingai padidinta slibino figūra perteikia sunkios ir prasmingos kovos įspūdį.

VI.17. • •

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a. pabaiga

Medis, drožyba, polichromija,

šv. Jurgis h 61 cm, slibino ilg. 23 cm

Iš Jerubaičių k., Plungės r.

LNM EM 5448

• • Ši šv. Jurgio kovos su slibinu kompozicija pasižymi išskilmingumu ir raiškumu. Šventasis joja ant pilko žirgo ir ietimi perveria slibinui nasrus. Šv. Jurgis dėvi kario aprangą, romėniškus šarvus su dailiai išraižytomis juostomis, nuleistomis nuo pečių ir liemens, ir šalną su ketera į priekį pasvirusiomis plunksnomis. Už šventojo nugaros plevėsuoja apsiaustas, modeliuojamas giliomis, įstrižomis klostėmis. Apsiaustas priekyje susegtas apskrita sage. Polichromijos likučiai rodo, kad jis buvo dažytas raudonai. Raitelio kelnės mėlynos spalvos, su juoda išilgine juosta. Žirgas stovi ant užpakalinių kojų, priekinės – pakeltos virš slibino galvos. Žirgo karčiai ir uodega raižyti reljefinėmis sruogomis. Vadelės pagamintos iš virvutės. Grėsmingai atrodantis slibinas suklupeš ant priekinių kojų, išriesta nugarą. Jo galva pakelta aukštyr ir atgręžta į raitelį. Skulptūros plastika monumentali ir ekspresyvi, sukurta vieninga ir dekoratyvi visuma, detalai vaizduojami drabužiai. Nutrupėjusi didelė dalis kompozicijos dažų, todėl nežinoma kai kurių dalių originali spalva.

• • VI.18.

Liaudies meistras Šiudeikis

Šv. Jurgis, XX a. pradžia (?)

Medis, drožyba, polichromija, h 65 cm

Iš Rotinėnų k., Plungės r.

LDM Lv 2

• • Šv. Jurgio kovos skulptūrinė kompozicija iškilminga ir raiški. Šventasis joja ant obuolmušio žirgo ir ietimi duria susiraičiusiam slibinui į nasrus. Šv. Jurgis vilki kario aprangą ir šarvus. Ant galvos šalmas su vešliu plunksnų kuodeliu, nusvirusiu į priekį. Šarvai juodinti, po jais – mėlyna palaidinė. Liemuo sujuostas diržu, apačioje šešios juostelės su kutais. Ant šv. Jurgio pečių plevėsuoja raudonas priekyje susegtas apskrita sage apsiaustas, modeliuotas giliomis, įstrižomis klostėmis. Apsiausto viduryje – iš dalies išlikęs metalinis kryželis. Žirgas stovi ant užpakalinių kojų, priekinės – pakeltos virš slibino galvos. Juodi karčiai raižyti reljefinėmis srugomis, kamanos ir kitos pakinktų dalys juodos. Žirgo nugarą dengia tapybiška rudai raudona gūnia su kutais. Slibinas vaizduojamas išriesta nugara, suklupęs ant priekinių kojų, pakelta aukštyn ir atgręžta į raitelį galva. Skulptūros plastika monumentali ir ekspresyvi, daug dėmesio skiriama drabužių detalėms, sukurta vieninga, kontrastingų spalvų, dekoratyvi visuma.

VI.19. • •

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis ir karalaitė,

XIX a. pabaiga–XX a. pradžia

Medis, drožyba, polichromija, h 66 ir 37 cm

VDKM BM 96, BM 6

- • Medinė polichrominė apvalioji skulptūra vaizduoja kovojantį su slibinu šv. Jurgį. Barzdotas šventasis dėvi romėniškus mėlynos spalvos šarvus, šalną su plunksnomis ir raudoną apsiaustą. Stilizuota tamsiai mėlyna aureolė supa šv. Jurgio galvą. Šventasis karys joja šviesiai pilku žirgu rudais karčiais. Gūnia taip pat rudo atspalvio, dekoruotais kraštais. Žirgas vaizduojamas pamynęs tamsiai rudą sparnuotą slibiną, kuris kaip kompozicijos elementas išliko fragmentiškai. Kūrinio plastinę raišką perteikia detalių faktūra.
- • Vaizduojama karalaitė turėtų būti aprašytos kompozicijos dalis. Tai išduoda figūrų plastinę raišką ir koloritą. Šventojo gelbėjama mergelė vaizduojama suglaudusi rankas, su ilga suknele ir mėlynu apsiaustu. Abstraktūs stilizuoti elementai akcentuoja plastinę išraišką. Atvira ir dinamiška skulptūros kompozicija, juntamas monumentalumo įspūdis.

• • VI.20.

Nežinomas liaudies meistras
 Skulptūrinės kompozicijos *Šv. Jurgis* dalis,
 XIX a. pabaiga–XX a. pradžia
 Medis, drožyba, polichromija,
 h 26 cm, Iš Lyduokių apyl.
 UKM D 417

- • Skulptūra vaizduoja raitą šv. Jurgį. Raitelis dėvi kario aprangą ir panašų į romėnišką šalmą. Už nugaros plevėsuoja tamsiai raudonos spalvos apsiaustas, per juosmenį perjuostas diržas. Šarvai ir apranga, matyti, buvo nudažyti mėlynos spalvos dažais. Kariui prie kairiojo šono buvo pavaizduotas kalavijas. Dėl neišlaikytos žirgo ir raitelio proporcijos, šis atrodo akivaizdžiai didesnis. Piestu stojančio žirgo galva neproporcingai maža. Skulptūros plastika ekspresyvi.

VI.21. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, 1886 m.

Medis, drožyba, polichromija, h 64 cm

Iš Krakių k., Mažeikių r.

LDM LM 1813/1-3

. . . Daugiafigūrė kompozicija pasižymi dinamiška ir ekspresyvia plastika. Šv. Jurgio figūra padidinta. Žirgas nedidelis, stovi ant paaukštinto postamento. Jo priekyje įkomponuotas slibinas, kurio sparnai išskleisti į viršų. Aukštai į viršų pakelta dešinė ranka raitelio laiko ietį, kuria užsimojęs perveria pabaisai nasrus. Ant dešinės rankos kabo nedidelis apskritimas su kryželiu viduryje. Šv. Jurgis vilki žiedinius arba žvyninius gelsvos spalvos šarvus su nuleistomis nuo pečių ir juosmens juostomis. Šarvai sujuosti diržu. Po jais matyti palaidinės kraštas. Šarvai pažymėti juoda spalva tapytais lankeliais. Raitelio kairė ranka ištiesta į priekį, sugniaužti pirštai laiko vadeles. Ant galvos – šalmas, puoštas apvaliai komponuotomis baltos ir raudonos spalvos plunksnomis. Šalmo snapelis geležinis. Pečius gaubia raudonas apsiaustas su dvikampe apykakle ir kryželiu ant krūtinės. Užpakalyje banguojančiomis klostėmis plaikstosi apsiausto skvernas. Šv. Jurgio veidas realistiškas, plaukai rudi. Figūrinėje kompozicijoje darniai jungiasi realistiniai meniniai bruožai ir Baroko dailės plastiniai ypatumai. Šalia komponuojamas pilkai žalsvas namelis su dviem kaminiais ir bažnyčia su bokštu fasado dalyje. Skulptūrą sukūrė drožybos pasimokęs liaudies meistras.

• • VI.22.

Liaudies meistras Ksaveras Danauskas

Šv. Jurgis, 1895 m.

Medis, drožyba, polichromija,

šv. Jurgis h 25 cm, karalaitė h 22 cm,

slibino ilg. 20 cm

Iš Valiliškių k., Panevėžio r.

LNM EMM 208

- • Krikščionis karys šv. Jurgis vaizduojamas raitas ant piestu stovinčio balto žirgo, kuris priekinėmis kojomis trypia po juo besirangčio rudo slibino galvą, užpakalinėmis – pamynęs jo nugarą. Abiem rankom suėmęs ietį, karys ja taikosi slibinui į nasrus. Šventasis vaizduojamas su tamsiai mėlynos spalvos šalmu, ilga, beveik kelius siekiančia rudos spalvos palaidine (galbūt ir šarvais), už nugaros lengvai plevėsuojančiu tamsiai raudonos spalvos apsiaustu. Sprendžiant iš polichromijos likučių, šventojo kelnės buvo mėlynos. Žirgo karčiai raižyti reljefinėmis srugomis. Juodos spalvos kamanos, krūtinės diržas, gūnia ir balnas. Kontrastingas kūrinio koloritas. Realistinės skulptūrinės kompozicijos judesio plastika perteikta įtaigiai.

VI.23. • •

Nežinomas liaudies meistras

Šv. *Jurgis*, XIX a. II pusė

Medis, drožyba, polichromija, h 70 cm

Iš Žemaitijos

LDM LM 937

• • Šv. Jurgis vaizduojamas ant stambaus obuolmušio žirgo. Šventojo figūra komponuojama iš priekio, rankos išskleistos, didelė galva lakoniškų formų, ryškūs veido bruožai. Rudi plaukai ruoželiais krinta ant nugaros. Ant galvos – šalmas, kurio pliumažas susuktas į priekį. Prie nugaros pritvirtintas apskritas nimbas su iš jo dviem eilėmis sklindančiais geltonais spinduliais. Raitelio drabužiai ir šarvai tamsiai mėlyni, liemuo surištas vingeliais puošta geltona ir ruda juosta su žemyn nukarusiomis geltonos spalvos juostomis. Šventasis apsiautęs trikampės formos raudonos spalvos apsiaustu. Kairėje pusėje plaikstosi lygi jo plokštuma. Apsiaustas apkraštutas reljefiniu bangelės motyvu, jo viduryje įkomponuotas rudas kryžius. Raudona gūnia su geltonais kutais dengia žirgo nugarą. Priekinės jo kojos pakeltos, dešinė kanopa liečia slibino galvą. Slibinas išsiritęs, rudos spalvos, į viršų pakeltais pilkais sparnais.

• • VI.24.

Liaudies meistras Makauskas

Šv. Jurgis, XIX a. II pusė

Medis, drožyba, polichromija, h 45 cm

Iš Širvintų r.

LDM LM 1900

• • Ant rudo postamento vaizduojamas raitas šv. Jurgis. Postamento priekyje reljefinis primityvios plastikos slibinas. Dešinėje stovi maldai suglaudusi rankas karalaitė balta suknele. Širmas žirgas konstruktyvių ir lakoniškų formų. Apvalių formų šventojo figūrėlė vaizduojama iš šono. Raitelis vilki purpurinės spalvos drabužį, kurio apatinę dalį paryškina išilginiai ruoželiai. Ant galvos – aukšta purpurinė kepurė. Pabrėžtas kaklo apvalumas, siaurėjančio veido bruožai vaizduojami sąlygiškai. Kairėje rankoje šv. Jurgis laiko vadeles. Skulptūrinė kompozicija išsiskiria originalia, savita menine plastika, primityvumu, dekoratyvumu ir atspindi aukštaičių liaudies skulptūrai būdingus bruožus.

VI.25. . . .

Nežinomas liaudies meistras,

Šv. Jurgis, XIX a. pabaiga

Medis, drožyba, polichromija, šv. Jurgis h 25 cm,

karalaitė h 22 cm, slibino ilg. 20 cm

Iš Jėrubaičių k., Plungės r.

LNM EM 5592/1-3

. . . Šv. Jurgis vaizduojamas raitas ant obuolmušio žirgo. Žirgas stovi piestu ant pailgo postamento, šuoliuoja iš kairės į dešinę. Po jo kojomis pavaizduotas nedidelis slibinas, į kurį raitelis taiko abiem rankom laikoma ietimi. Jauno kario veidas dailus, taisyklingų bruožų, pasižymi ramybe. Rudi plaukai siekia pečius. Ant galvos – antikinių bruožų šalmas su neįprastu pliumažu. Šv. Jurgio apranga, galbūt ir šarvai, mėlynos spalvos, ant nugaros plevėsuoja raudonas apsiaustas, kuriame išsiskiria apskritime komponuojamas kryžius. Žirgas su žalios spalvos gūnia, kurios kraštai įrėminti rudos spalvos juosta. Vadelės neišliko. Po šventuoju komponuojamas nedidelis slibinas. Polichromijos likučiai leidžia manyti, kad jis buvo dažytas žaliai. Šalia, ant nedidelio pagrindo, įkomponuota stovinti karalaitė. Mergelės pečius dengia karališka mantija, po ja – suknelė, ant galvos – karūna. Ji pavaizduota rudais, ant nugaros krintančiais plaukais. Karalaitė rankose laiko atverstą maldaknygę. Išlikusi polichromija išduoda, kad skulptūrinės kompozicijos koloritas buvo kontrastingas ir ryškus. Kūrinys pasižymi dekoratyvumu, smulkių detalių gausa. Kompozicija darni, juntamas monumentalumas.

• • VI.26.

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a. pabaiga

Medis, drožyba, polichromija,

šv. Jurgis h 30 cm, slibino ilg. 26 cm

Iš Levikainių k., Radviliškio r.

LNMM 1585

• • Šv. Jurgis vaizduojamas raitas ant piestu stojančio žirgo, kuris juda iš kairės į dešinę. Po jo kojomis pavaizduotas bauginantis slibinas ilga, riesta uodega. Abiem rankom suėmęs ietį (visa neišliko), raitelis taiko į slibiną. Karys dėvi šalmą su snapeliu ir sprando apsauga. Šv. Jurgio apranga ir šarvai turi antikinių ir viduramžiškų bruožų. Jis vilki šarvus su juostomis, kurios leidžiasi nuo juosmens (romėniškas bruožas), kojas saugo antkeliai (viduramžių bruožas). Raiteliui ant nugaros plevėsuoja apsiaustas. Žirgo pakinktai reljefiniai. Slibinas kaulėtas, paryškinta ketera, tamsiai rudas. Pražiotuose pabaisos nasruose likęs ietigalis. Kompozicijos pagrindas dekoruotas žaliai dažyta augmenija. Skulptūra ekspresyvi, stilizuota. Kūrinys išsiskiria detalai ir plastiškai perteiktais figūrų judesiais.

VL.27. • •

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XIX a. pabaiga

Medis, metalas, drožyba, polichromija,

šv. Jurgis h 35 cm, karalaitė h 20, slibino ilg. 12 cm

Iš Pažvėrio k., Šilalės r.

LNMM EMM 272/1-3

• • Šv. Jurgis vaizduojamas raitas ant piestu stojančio balto žirgo, kuris juda iš kairės į dešinę. Šventasis karys dėvi tamsius riterio šarvus ir plunksnomis puoštą šalną. Ant nugaros plevėsuoja apsiaustas. Veido bruožai labai neryškūs, galbūt prastai išlikę. Ne visos skulptūrinės kompozicijos detalės medinės. Metaliniai yra pentiniai, balnakilpės ir vadelės, sujungtos su vario lydinio žąslais. Kuriamas realistiškas žirgo vaizdas: reljefiniai karčiai ir uodega, snukio apačia juodinta. Gūnia gana spalvinga ir ornamentuota taškeliais. Žirgo pakinktai dažyti juoda spalva. Slibinas juodas, į šventąjį pasukta galva, ilga, rieta, metaline uodega. Pražiojęs nasrus, jis rodo dantis ir liežuvį. Dešinėje pusėje įkomponuota stovinti, rankas maldai suglaudusi karalaitė. Ji dėvi mėlyną aprangą ir žydros spalvos karūną. Kompozicija išdėstyta ant keturkampio pailgo postamento. Kūrinio koloritas kontrastingas, dominuoja juodos, baltos ir mėlynos spalvų atspalviai, raiškiai perteikta judesio plastika, juntama vidinė ekspresija.

• • VI.28.

Liaudies meistras Vincas Jaras

Šv. Jurgis, XIX a. pabaiga

Medis, metalas, drožyba, polichromija,

šv. Jurgis h 25 cm, karalaitė h 22, slibino ilg. 20 cm

Iš Jankūnų k., Radviliškio r.

LNM EMM 5589

• • Raitas šv. Jurgis ietimi duria miniatiūrinį, ypatingai stilizuotą, abstrakčios formos slibiną. Šventasis joja iš dešinės į kairę. Barzdotas karys dėvi aprangą su apsiaustu, šalną (ar kepurę) su priekin svyrančiomis plunksnomis. Ant palaidinės gerai matoma apykaklė, sagos ir juosmens diržas. Apsiausto klostės tarsi ratu sukasi apie apskritimo centre komponuojamą kryžį. Apsiaustas buvo nudažytas raudonai. Ietį karys laiko abiem rankom. Žirgas su reljefiškai pavaizduotais pakinktais ir gūnia, kurios kraštai įrėminti trikampiškai išpjaustyta juosta. Vadeles atstoja vario lydinio grandinė. Reljefiškai pavaizduoti ir žirgo karčiai bei uodega. Kompozicija išdėstyta ant keturkampio pailgo postamento, stilizuota, figūros plastiškų formų. Kompozicijos vientisumą lemia kruopščiai išdrožinėtos smulkios detalės.

VI.29. • •

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XX a. pradžia

Medis, drožyba, polichromija, h 42,7 cm

TIM E 1045

• • Monumentalia plastika pasižyminti skulptūrinė kompozicija krikščionį karį vaizduoja raitą. Šventojo žvilgsnis ramus, nukreiptas į priekį. Jis vaizduojamas su barzda, pečius siekiančiais plaukais, ant galvos dėvi šalmą (nusitrynusiais mėlynais dažais) su plunksnomis. Iš išlikusios polichromijos galima spręsti, kad karys dėvi mėlynos spalvos tuniką bei mūvi kelnes su juoste. Apsiaustas sudaro išraiškingų ir plastiškų draperijų įspūdį. Harmoningai dera drabužio ir žirgo ritmas. Kovingą nuotaiką išreiškia kairėje kario rankoje laikomas kardas, dešinėje – kažkada buvusi ietis. Žirgas vaizduojamas tradiciškai – pakeltomis priekinėmis kojomis. Reljefinėmis formomis išryškintos kamanos, dailus krūtindiržis ir gūnia. Po raitelio kojomis sustingęs žaliai mėlynas slibinas su sparnais, riesta uodega, trumpomis ir mažomis kojomis. Nasrai pražioti, atsukti į raitelį. Jo kūno formos grubios. Skulptūra stilizuota, dvelkia rytietiškais motyvais. Kūrinyje juntama vidinė ekspresija.

• • VI.30.

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XX a. I pusė

Medis, drožyba, polichromija, h 45 cm

Iš Kulių apyl., Plungės r.

LDM LM 624

• • Kompaktiška dvifigūrė kompozicija, išdrožta iš vieno medžio gabalo. Šv. Jurgis vaizduojamas raitas ant obuolmušio žirgo, uždengto rudai raudona gūnia, kurios pakraščiai papuošti juoda juoste. Žirgas stovi pėdų ant užpakalinių kojų, priekine dešine koja prispaudęs slibino galvą, užpakalinėmis kojomis pamynęs slibino uodegą. Žirgo karčiai ir uodega raižyti, juodos spalvos. Kamanos ir krūtindiržis taip pat dažyti juodai. Šv. Jurgis vaizduojamas pasisukęs trimis ketvirčiais į priekį, dešine ranka duriantis po žirgo kojomis besirangantį slibiną. Šventojo ietis masyviu ietigaliu. Kitame ginklo gale dalinai išlikęs žalvario spalvos kryželis. Apvalus slibino kūnas juodos spalvos, uodega pamarginta baltais taškeliais, nasrai pražioti. Raitelis vilki baltą kario aprangą, kuri puošta juodomis juostomis. Ant krūtinės kryželis. Kario pečius dengia už nugaros plevsuojuantis rudas apsiaustas su dvikampe apykakle. Apsiausto apatinis kraštas puošta juoda juosta. Šventasis avi juodus batus. Balnakilpės žalvario spalvos. Ant galvos šviesiai mėlynas šalmas, žaliais apvadais, puošta riestomis, baltos ir raudonos spalvos plunksnomis. Šviesiaplaukio šventojo veidas tikroviškas, perteiktas monumentalus ir ekspresyvius plastikos vaizdas.

VI.31. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XX a. pradžia

Medis, drožyba,

polichromija, h 45 cm

Kulių apyl., Plungės r.

LDM Lv 1235/1-2

• • Šv. Jurgis vaizduojamas raitas ant obuolmušio žirgo. Žirgas piestu stovi ant pailgo postamento, juda iš dešinės į kairę. Po jo kojomis rangosi didelis žalias slibinas. Raitelis ietimi perveria slibinui nasrus. Šv. Jurgio šarvai mėlynos spalvos, dekoruoti, ant nugaros plevėsuoja raudonas apsiaustas, kuriame išsiskiria apskritime komponuojamas kryžius. Šarvų apvadai, juostos, alkūnių apsaugos su smaigais ir puošnūs antkeliai yra bronzos spalvos. Prie kairiojo šono kalavijas juodoje makštyje. Jauno raitelio veidas pailgas, taisyklingų bruožų, rudi plaukai siekia pečius. Ant galvos juodas šalmas. Jis turi sprando apsaugą ir snapelį, virš kurio – juosta su smaigu. Žirgas su raudona gūnia, kurios kraštus puošia bronzos spalvos kutai. Šalia, įkomponuota ant keturkampio pagrindo, stovi karalaitė. Jos pečius dengia mėlynos spalvos karališka mantija. Po ja matyti rausva suknelė. Karūnuota, ovalaus veido karalaitė rankose laiko atverstą maldaknygę. Šventojo kario žygdarbį atspindinti skulptūrinė kompozicija pasižymi dekoratyvumu, realistiškumu ir kontrastingu koloritu. Raitas karys ir greta komponuojama karalaitė tos pačios spalvinės gamos. Kario apranga ir karalaitės apsiaustas yra mėlyni, karalaitės suknelė, kario apsiaustas, žirgo gūnia modeliuojami švelniais raudonais ir geltonais atspalviais. Tamsia juoda spalva pabrėžiama kario ekipuotė ir ginkluotė: šalmas, ietis ir kalavijas. Kruopščiai išryškinti kario ir karalaitės veido bruožai perteikia personazų individualumą. Skulptūrinė grupė darni, realistiškos raiškos, formos dekoratyvios, dinamiškos. Plastinę išraišką sustiprina reljefiniai elementai. Tikėtina, kad kurdamas savo skulptūrą, liaudies meistras galėjo pamėgdžioti dailininko Edvardo Gustavo graviūrą *Šv. Jurgis* (Frankfurtas prie Maino, Vokietija, XIX a. vidurys). Tai ypač gerai pastebima lyginant abiejuose kūriniuose vaizduojamo šventojo kario ir jo žirgo menines detales.

VI.32. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis ant arklio, kovojantis su slibinu,

XX a. pradžia

Medis, drožyba, polichromija, h 33 cm

VDKM E 4995

. . . Medinė polichrominė apvalioji skulptūra vaizduoja krikščionį karžygį šv. Jurgį. Raitas šventasis dėvi raudonos spalvos tuniką ir šalmą (ar kepurę). Prie dešinės rankos apskritimas su prastai išlikusiu kryžiumi ir dekoruotu kraštu. Obuolmušis žirgas vaizduojamas reljefiškai, juodais karčiais ir uodega, su gūnia karpytais kraštais ir tokiu pat stiliumi dekoruotu krūtindiržiu. Pats žirgas komponuojamas ant slibino nugaros. Skulptūros kompozicija atvira, dinamiška.

• • VI.33.

Liaudies meistras Juozas Paulauskas

Šv. Jurgis, 1912 m.

Medis, drožyba, polichromija,

šv. Jurgis h 58 cm, slibino ilg. 31 cm

Iš Grūšlaukės k., Kretingos r.

LNM EM 11031

• • Šv. Jurgis vaizduojamas raitas ant stojančio piestu pilkšvo žirgo. Po juo rudas nasrus pražiojęs slibinas. Raitelis abiem rankom laiko ietį, kurios gale matyti kryžius. Karys su šalmu (ar kepure), ilgaus, pečius siekiančiais plaukais. Jis dėvi šarvus, palaidinę, pečius ir nugarą dengiantį apsiaustą. Raitelio veidas perteikia įtampą. Kamanos juodos, vietoje vadelių įstatyta viela. Karčiai ir uodega reljefiniai, juodi. Slibinas nedidelėmis kojomis ir neįprastai didele galva. Pasukęs kaklą jis žvelgia į raitelį. Kūrinyje vaizduojamos figūros neproporcingos. Dramatiškos šventojo kario ir slibino išraiškos perteikia artėjančios kovos atomazgą. Skulptūrinė kompozicija pasižymi ekspresyvia plastika.

VI.34. . .

Liaudies meistras Kazimieras Mockus

Šv. Jurgis, XX a. 3 dešimtmetis

Medis, drožyba, polichromija, šv. Jurgis h 35 cm,

karalaitė h 13 cm, slibino ilg. 20 cm

Iš Kinčiulių k., Telšių r.

LNM EMM 420

. . . Su slibinu besigalynėjantis šv. Jurgis juda iš kairės į dešinę. Kompoziciją papildo karalaitė, ji stovi priešais miniatiūrinį pastatą. Šventojo figūra, palyginti su žirgu ir kitomis kompozicijos dalimis, labai padidinta. Jis, kaip įprasta, vilki kario aprangą su kai kuriais šarvų elementais. Šalmas aukštas, priekin riestu viršum, juodos spalvos. Pilkai mėlyna palaidinė su apykakle viršuje dengia rankas iki alkūnių. Juosmens diržas yra aliuzija į romėnų šarvus. Kelnės tamsios, su raudonomis išilginėmis juostelėmis ir rudai geltonos spalvos dėmėmis. Kario pečius ir nugarą gaubia apsiaustas, kurio apačioje pavaizduotas miniatiūrinis kryžius. Batai juodi, aukštesniais kulnais. Dešinė ranka karys laiko ietį, kurią smeigia slibinui į nasrus. Ietigalis ir balnakilpės dažytos plieno spalvos dažais. Kairėje rankoje laikomos vadelės – metalinė grandinė. Žirgas vaizduojamas obuolmušis, šviesiai pilkos spalvos, juodais karčiais ir uodega, su puošnia gūnia ant nugaros, priekine dešine koja prispaudęs slibino galvą. Slibinas tamsiai žalios spalvos, riesta uodega. Karūnuota, ilga suknele ir apsiaustu karalaitė komponuojama ant nedidelio postamento. Kairę ranką ji laiko priglaudusi prie krūtinės. Mergelė, kaip ir jos išvadotojas šv. Jurgis, šviesiais plaukais. Visa skulptūrinė kompozicija išdėstyta ant plataus stačiakampio postamento. Kompozicijoje vaizduojamos figūros pasižymi statika, primityvumu, yra neproporcingos. Figūrų plastinę raišką išryškina išlikusi polichromija ir dekoratyvūs elementai.

• • VI.35.

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, 1939 m.

Medis, drožyba, monochromija, h 36 cm

VDKM E 1716

- • Medinė monochrominė apvalioji skulptūra vaizduoja vieną žymiausių krikščionių karžygių šv. Jurgį. Šventasis vaizduojamas su šarvais, ant žirgo. Raitelis rankose laiko ietį. Žirgas priekinėmis kojomis atsirėmęs į slibino galvą. Slibinas agresyvus, pražiotus nasrus atsukęs į šventąjį. Kompozicijoje išryškintas raitelio apsiaustas ir masyvus kalavijas. Abstrakti raitelio kepurės forma ir viena ranka laikomas kalavijas primena lietuvių liaudies dailėje paplitusį šventojo vaizdavimą. Tai stebuklinių pasakų herojus išvaduotojas. Kūrinio plastinę raišką pabrėžia faktūriniai elementai. Skulptūros kompozicija atvira, dinamiška.

VI.36. . . .

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XX a. vidurys

Medis, drožyba, polichromija, šv. Jurgis h 35 cm

Iš Kontrimų k., Telšių r.

ČDM Lv 3882/1

. . . Šaltų spalvų atspalviais dekoruota skulptūrinė kompozicija tradiciškai vaizduoja žymųjį krikščionį karį. Raitas karys vilki šviesiai mėlynos spalvos tuniką, jo pečius dengia raudonas apsiaustas, kurio fone reljefinis, apskritime komponuojamas kryžiaus formos ženklas, šventasis ant galvos dėvi šviesiai mėlynos spalvos šalną, puoštą aukso spalvos apvadu ir plunksnomis, dešinėje rankoje laiko ietį. Žirgas obuolmušis. Iš išlikusios polichromijos galima spręsti, kad žirgo kamanos ir gūnia buvo gelsvo atspalvio. Jo priekinė koja atremta į pilko slibino snukį. Trypiamo ir nuolankaus slibino nasruose – ietigalis, o pats kūnas prisispaudęs prie pagrindo. Uodega suraityta, šiek tiek pakelta į viršų. Jos galas strėlės antgalio pavidalo. Smulkios figūrų detalės išreikštos spalvinėmis dėmėmis. Kompozicija primityvi, statiška, tačiau dekoratyvi.

• • VI.37.

Nežinomas liaudies meistras

Šv. Jurgis, XX a. vidurys

Medis, drožyba, polichromija, h 38,5 cm

ČDM Lv 3813

• • Ypač ryškiu ir kontrastingu koloritu pasižyminti skulptūrinė kompozicija vaizduoja šventojo kario kovos su slibinu momentą. Tradiciškai karys sėdi ant balto žirgo. Jis dėvi vientisos mėlynos spalvos aprangą, ant pečių – raudoną apsiaustą, kurio centre, geltoname apskritime, žaliais dažais pavaizduotas kryžiaus ženklas. Kario plaukai iki pečių, rudos spalvos. Ant galvos kepurė arba šalmas, puoštas rausvos spalvos plunksnomis. Svarbiausios detalės – kamanos ir gūnia – nuspalvintos rudai ir žaliai. Kariui trūksta turėtos ieties. Po raitelio kojomis prispaustas smulkių formų slibinas, padengtas ryškiai žalia spalva. Jo uodegos galas strėlės antgalio pavidalo. Kūrinio kompozicija primityvi ir ypatingai dekoratyvi. Figūrų judesiai sustingę.

• • • Lietuvių liaudies meistrų kūryboje populiarių siužetą atkartojanti kompozicija vystoma tradiciškai laikantis liaudies skulptūrai būdingų šv. Jurgio vaizdavimo ypatumų. Šventasis ant piestu stovinčio žirgo juda iš kairės į dešinę ir smogia ietimi pargriuvusiam slibinui į nasrus. Raitelis, kaip ir visas kūrinys, kiek abstraktus. Šventasis pailgo veido. Jis dėvi viduramžių, o gal ir XX a. šalimą su dekoratyviai pjaustyta viršūne. Iš visos aprangos išsiskiria ilgi raitelio batai ir už nugaros plevėsuojantis apsiaustas, priekyje susegtas stambia ir puošnia sage. Ietis kario dešinėje rankoje turi riteriškos ieties bruožų. Ji ilga, platesnė ties laikymo vieta, dekoratyviu ietigaliu ir rutulio formos antruoju galu. Žirgas obuolmušis. Ietimi pervertas žvynuotas slibinas pargriautas ant nugaros. Jis tamsus, dideliais žemyn nuleistais sparnais. Kai kurios kompozicijos detalės yra tamsesnės (dažytos). Tai raitelio šalmas, švarkas ir kelnės, slibinas. Dešinėje kompozicijos pusėje, ant žydinčiomis gėlėmis apaugusios aukštumos, pavaizduota nedidelė karalaitė, dėvinti ilgus drabužius ir karūną. Kompozicijos pagrindas, kaip ir karalaitės aukštuma, pavaizduotas kaip stambių pailgų lapelių sudaroma augmenija. Monochrominė skulptūra išsiskiria originalia, dinamiška kompozicija. Grakščios, kiek išilgintų proporcijų figūros atspindi judesio plastiką. Skulptūrinėje kompozicijoje aiškiai matoma profesionaliosios dailės įtaka.

VI.38. • •

Liaudies meistras

Robertas Matulionis, Vilnius

Šv. Jurgis, 1974 m.

Medis, drožyba, polichromija,

šv. Jurgis h 43 cm, karalaitė h

15 cm, slibino ilg. 28 cm

LNM EMD 512

✠ ✠ ✠

VII. IKONOS

✠
157

✠
148

✠
155

✠
149

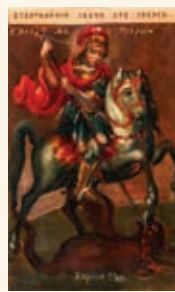
✠
150

✠
151

✠
153

✠
154

✠
156

VII.1. . . .

Sentikių ikonėlė

Šv. Jurgis, XIX a.

Bronza, emalis, liejimas, 6,5 × 5,1 cm

LNM I 799

. . . Bronzinės ikonėlės kompozicijos centre vaizduojamas krikščionių karžygys, visų kareivių, riterių ir ginklininkų globėjas šv. Jurgis. Kario galvą puošia aureolė. Po žirgo kojomis raitosi slibinas. Šv. Jurgio figūra kiek sustingusi, veidas pasuktas trijų ketvirčių kampų. Šventasis karys ietimi smeigia slibinui į nasrus. Antrajame ieties gale pavaizduotas kryžius. Viršutiniame dešiniajame kūrinio kampe vaizduojama iš debesų pasirodanti ranka – Viešpaties rankos vaizdinys. Kūrinio kompozicija centriška, santykinai dinamiška. Aukso spalvos raitelis ir slibinas vaizduojami mėlyno ultramarino emalio fone. Kūrinyje vaizduojamos figūros yra grubių, netaisyklingų formų. Tokio stiliaus ikonėlės buvo liejamos masiškai, naudojant liejimo formą. Krikščionys ortodoksai jas nešiojo ant kaklo kaip medalionus. Kompozicija sukurta pagal stačiatikių ikonografijos kanonus. Priklausymą Rytų ikonografijai rodo ir plastinės raiškos priemonės.

VII.2. . . .

Sentikių ikonėlė

Šv. Jurgis, XIX a.

Bronza, emalis, liejimas, 6,4 × 5,2 cm

VDKM D 1094

. . . Šv. Jurgio kovos su slibinu tradicinio stiliaus ikonėlė. Kompozicijos centre – raitas šv. Jurgis. Po žirgo kojomis – besiraitantis slibinas. Kūrinio kompozicija tokia pati kaip jau aprašyto kūrinio. Ikonėlės fonas šviesiai mėlynos spalvos.

VII.3. . . .

Sentikių ikonėlė

Šv. Jurgis, XIX a.

Bronza, emalis, auksavimas, liejimas, 6,8 × 5,3 cm

LNM I 236

. . . Šv. Jurgio kovos su slibinu tradicinio stiliaus ikonėlė. Kompozicijos centre – raitas šv. Jurgis. Po žirgo kojomis – besiraitantis slibinas. Kaip ir kitų tokio stiliaus ikonėlių, kompoziciją įrėmina neaukštas, stačiakampis profilinis rėmelis. Raitelis, slibinas ir fono rėmelis auksuoti. Ikonėlės fonas dengtas žydro atspalvio žalios spalvos emaliu.

VII.4. . . .

Sentikių ikonėlė

Šv. Jurgis, XIX a.

Bronza, liejimas, 6,6 × 5,3 cm

LNM I 332

. . . Šv. Jurgio kovos su slibinu tradicinio stiliaus ikonėlė. Kompozicijos centre – raitas šv. Jurgis. Po žirgo kojomis – besiraitantis slibinas. Skirtingai nei kiti tokio stiliaus kūriniai, visa ikonėlė dengta aukso spalvos danga, todėl svarbiausi kompozicijos elementai neiškirti.

VII.5. ••

Sentikių ikonėlė

Šv. Jurgis, XIX a.

Bronza, auksavimas, liejimas, 6,8 × 5,3 cm

LNM I 865

•• Šv. Jurgio kovos su slibinu tradicinio stiliaus ikonėlė. Kompozicijos centre – raitas šv. Jurgis. Po žirgo kojomis – besiraitantis slibinas. Vientisa aukso spalvos danga išryškina reljefą.

VII.6. ••

Sentikių ikonėlė

Šv. Jurgis, XIX a.

Bronza, emalis, liejimas, 14,3 × 12,2 cm

LNM I 649

•• Centriškoje kompozicijoje vaizduojama šv. Jurgio kovos su slibinu scena. Kūrinio centre – tradicinėms ikonėlėms būdinga kompozicija. Aplink įrėmintą kovos sceną išdėstyta aštuoniolika šventųjų atvaizdų. Šventųjų portretai įrėminti ovalo formos rėmeliais. Kūrinys vietomis dengtas tamsiai mėlynos ir baltos spalvos emaliu. Kompoziciją užbaigia profiliniai rėmeliai.

VII.7. . . .

Sentikių ikonėlė

Šv. Jurgis, XIX a.

Bronza, emalis, liejimas, 9 × 8,2 cm

LNMI 650

. . . Spalvotoje ikonėlėje, tradiciškai – kūrinio centre, vaizduojamas raitas šventasis karys. Po raitelio kojomis vaizduojamas slibinas, kurį už pavadėlio laiko šone komponuojama karalaitė. Ši kompozicija įrėminta stačiakampiu, ritmiškai išdėstytų kvadratėlių, rėmeliu. Aplink jį, kraštuose, komponuojami augaliniai motyvai. Ikonėlė dengta ryškiu mėlynos, žalios, baltos ir juodos spalvos emaliu.

VII.8. . . .

Sentikių ikonėlė

Šv. Demetrius iš Tesalonikų, XIX a.

Bronza, emalis, 12 × 11 cm

LNMI 102

. . . Medaliono stiliaus ikonėlė vaizduoja šventąjį Demetrijų iš Tesalonikų. Raitas šventasis vaizduojamas profiliu, su aureole, dėvi apsiaustą. Rankose laiko ietį, kuria smeigia sprunkančiam raitomis karaliui Kolujanui. Antrajame ieties gale pavaizduotas kryžius. Fono šonuose – augaliniai motyvai, viršuje – žvaigždės ir *Viešpaties rankos* fragmentas. Kompozicija įrėminta rėmeliu, kurio kraštuose vaizduojami šventieji. Dekoratyvaus rėmelio viršuje – Kristaus galvos atvaizdas. Figūrų plastika sustingusi.

. . . Skirtingai nei aukščiau aprašytoji, ši ikonėlė dengta žalios, mėlynos, baltos ir juodos spalvos emaliu.

VII.9. . . .

Sentikių ikonėlė

Šv. Demetrijus iš Tesalonikų, XIX a.

Bronza, 11,5 × 10,3 cm

LNM I 490

. . . Kompozicija – kaip ir prieš tai aprašytos metalinės ikonėlės. Dengta aukso spalvos danga.

VII.10. . . .

Sentikių ikonėlė

Šventieji Borisas ir Glebas, XIX a.

Bronza, liejimas, 13,8 × 9 cm

LNM I 726

. . . Ikonėlėje, skirtoje nešioti ant kaklo, vaizduojami kunigaikščiai, pirmieji Rusijos šventieji ir kankiniai – šv. Borisas ir šv. Glebas. Abu kunigaikščiai laikomi arklių ir raitelių globėjais. Šventieji vaizduojami raiti, pasisukę profiliu, su kunigaikščių kepurėmis, šarvais ir apsiaustais, jų galvas supa aureolės. Šv. Glebas (pirmasis kairėje) tradiciškai vaizduojamas bebarzdis, o šv. Borisas (dešinėje) barzdotas. Rankose raiteliai laiko ietis su vėlukais. Ikonėlė – retesnio stiliaus, kiaurapjūvė. Fonas neakcentuojamas, labai mažai antraplanių detalių. Svarbiausios kūrinyje yra šventųjų figūros. Ikonėlės viršuje, medalione, komponuojami trys šventieji. Kompoziciją rėmina ploni rėmeliai.

vii.11. . .

Ikona *Šv. Jurgis*,

XIX a. pabaiga–XX a. pradžia

Medis, aliejus, 35,5 × 30,8 cm

LNM I 120

. . . Medinėje ikonoje – raitas šv. Jurgis, besikaunantis su slibinu uolėtoje jūros pakrantėje. Šventasis pavaizduotas kaip jaunas vyras, aureolės supama galva. Jis vilki romėniškus žvyninius šarvus, po jais – žalią tuniką, avi kaligas. Pečius ir nugarą dengia ryškiai raudonas apsiaustas. Šventasis sėdi ant balto žirgo aukso spalvos pakinktais ir puošnia, ornamentuota gūnia. Po žirgo kojomis – slibinas. Jis vaizduojamas dekoratyviai, ryškios žalios spalvos. Karys smeigia abiem rankom laikoma ietimi slibinui į nasrus. Kitame ieties gale vaizduojamas kryžius. Antrajame plane, kalnuoto peizažo fone, – jūra. Greta jos, tolumoje, miesto sienos fone stovi karalaitė. Ji su karūna, vilki šviesiai mėlynos spalvos suknelę ir karališką kilmę parodančią mantiją (raudonos spalvos, su šermuonėlio kailiu). Dangaus fonas vientisas, žaliai mėlynos spalvos. Dekoratyviai ir primityviai kuriama šviesokaita. Kūrinyje vyrauja šaltas koloritas. Virš šventojo įrašas – *СВ. ВЕЛИКОМ[ученикъ] ГЕОРГИЙ ПОБЕДОНОСЕЦЪ* (*Šv. kankinys Jurgis nugalėtojas*).

vii.12. • •

Ikona *Šv. Jurgis*, XIX a. pabaiga–XX a. pradžia

Medis, aliejus, 35,8 × 30,9 cm

LNM GRD 58410

• • Ikona koloritu panaši į jau aprašytą (kataloge VII. 11, LNM I 120). Skirtingai nuo minėtos ikonos, šis kūrinys pasižymi neproporcingu, kiek primityviu piešiniu. Kaip ir būdinga ikonoms, akcentuojamas ir detalesniu piešiniu išryškinamas raitelio veidas bei aureolė aplink jo galvą. Karys aukso spalvos šalmu (ar karūna), raudonu pliumažu, vilki plieno spalvos šarvus ir tamsiai mėlynos spalvos tuniką po jais. Šventojo kovingumą išryškina tamsiai raudonas apsiaustas. Drabužis susilieja su žirgo balnu ir gūnia, jų kontūrais, bei ryškiais potėpiais įsilieja į foną. Šventasis smeigia abiem rankom laikoma ietimi slibinui į nasrus. Ieties antrajame gale vaizduojamas kryželis. Žirgas pilkai balto atspalvio. Juodas slibinas beveik susilieja su žemės fonu, tik subtilesniu ir detalesniu piešiniu išryškina mi nasrai, nagai ir uodega. Kūrinys išsiskiria ikonoms ne itin būdingu stambiu potėpiu, kontrastingu koloritu. Virš šventojo įrašas – *Св. Великомученикъ Георгій Побѣдоносецъ* (*Šv. kankinys Jurgis nugalėtojas*).

• • VII.13.

Ikona *Šv. Jurgis*, XIX a.

Medis, aliejus, tempera, 35,6 × 30,9 cm

LNM GRD 58787

• • Tradicinė šventojo kario kovos scena vaizduojama auksinės spalvos fone. Šventasis raitas, ant balto žirgo. Karys vaizduojamas bronzos spalvos šarvais, tamsia tunika po jais ir ypatingai išryškintu raudonu apsiaustu. Kario galvą supančioje aureolėje įrašai – *См. Георгію Побѣ* (*Šv. Jurgis nugalėtojas*). Po žirgo kojomis, vandenyje – slibinas. Karys ietimi perveria jam nasrus. Abiem rankom laikomos ieties antrajame gale matomas kryželis. Antrame plane, dešinėje kūrinio pusėje, kupolu apvainikuoto pastato, simbolizujančio miestą, fone stovi karalaitė. Šonuose, dekoratyviniame ikonos rėmelyje, komponuojami du šventieji – kairėje šv. Nikiforas, dešinėje šv. Demetrijus. Viršuje, stilizuotų debesų fone pasirodo Kristaus atvaizdas. Figūrų plastika sustingusi. Kompozicija stokoja erdviškumo, visos figūros išdėstytos vienoje plokštumoje. Piešinys archajiškas. Kūrinyje dominuoja šiltas aukso spalvos koloritas.

VII.14. • •

Ikona Šv. Inokentijus ir Jurgis,

XIX a. pabaiga–XX a. pradžia

Medis, aliejus, lakas, 36,5 × 29,5 cm

LNM I 353

• • Uždaroje, statiškoje kompozicijoje šventasis karys Jurgis vaizduojamas kartu su šv. Inokentijumi iš Irkuto. Šv. Jurgio veidas ramus. Jo galvą supa švelniu mėlynu tonu modeliuojama aureolė. Šarvai primena romėniškus žvyninius, po jais karys dėvi mėlynos spalvos tuniką. Pečius ir nugarą dengia ilgas raudonas apsiaustas. Kelnės baltos, suleistos į tamsiai rudos spalvos batus. Kairėje rankoje karys laiko ietį, dešinę pridėjęs prie krūtinės. Šalia šv. Jurgio stovi šv. Inokentijus. Šventasis su barzda ir ilgais banguotais plaukais, dėvi dvasininkams būdingą drabužį, kurį dengia mėlynas apsiaustas. Ant galvos – mitra, kurią supa nežymi mėlyna aureolė. Abu šventieji stovi greta vienas kito. Dangaus fonas neryškus, mėlynos ir rudos spalvos. Fono viršuje, pro nežymius debesis šventuosius apšviečia lengvi, balti spinduliai. Šventųjų atvaizdai visafigūriai, o pačios figūros lakoniškos. Detalės nutapytos ne itin kruopščiai. Erdvės pojūtis menkas. Ikonos koloritas tamsokas, rudų ir mėlynų tonų. Virš šventųjų įrašai – С. *Инокентий Ир* (Šv. Inokentijus iš Irkuto), С. *Великом. Георгиū* (Šv. kankinys Jurgis).

• • VII.15.

Ikona su metaliniu kryžiumi, XIX a.

Medis, metalas, aliejus,

39 × 25,5 cm

LNMI 394

• • Medinė ikona padalinta į simetriškas keturias dalis, kuriose vaizduojami šventieji ir bronzinis kryžius su nukryžiuotu Kristumi viršutinėje pusėje, centre. Vienoje iš dalių komponuojamas raitas šv. Jurgis tradiciškai joja baltu žirgu su ietimi rankose. Šventasis be šalmo, galvą supa aureolė, veido išraiška sustingusi. Karys dėvi šarvus, mėlyną tuniką, ant jos – ryškų raudoną apsiaustą. Apibendrinta ir vos matoma forma, juoda spalva nutapyta slibino nugara. Kūrinio fone, už plytinčios lygumos, tolumoje vaizduojami kalnai. Raitelio ir žirgo figūros neproporcingos. Piešinys grubus, detalės išryškintos kontūrais. Vyrauja raudoni, balti, tamsiai rudi atspalviai.

Šv. Jurgio stebuklas,
Devynių dalių ikonos fragmentas,
XIX a. pabaiga

- • Ikona padalinta į devynias lygias dalis, kuriose vaizduojamos devynios skirtingos scenos. Viršutinės juostos kairėje dalyje nutapytas *Šv. arkangelo Mykolo ir kitų bekūnių jėgų sambūris*. Visos šios kompozicijos centre, apskritimo formos *šlovės* aureolėje, – Išganytojo Emanuelio atvaizdas. Aureolę laiko šventieji arkangelai Mykolas ir Gabrielius, aplinkui susibūrę cherubinai ir serafimai. Viršutinės juostos centre pavaizduota soste sėdinti Marija su Kūdikiu. Aureolę laiko angelai, apačioje susibūrę švč. Dievo Motiną garbinantys šventieji. Viršutinės juostos dešinėje dalyje vaizduojamas šv. Jono Krikštytojo nukirsdinimas.
- • Antrosios juostos kairėje dalyje nutapyta pranašo Elijo žengimo į dangų scena, toliau – visos ikonos centre – vaizduojamas mandilijas, kurį laiko du angelai, dešinėje dalyje nutapytas šv. apaštalas evangelistas Jonas, Patmo saloje diktuojantis Evangeliją savo mokiniui Prochorui. Greta vaizduojamas evangelisto simbolis – sparnuotas liūtas (Vakarų ikonografijoje tai šv. evangelisto Morkaus simbolis, o šv. evangelisto Jono simboliu laikomas erelis, tačiau Rytų ikonografijoje evangelistų simboliai nėra taip griežtai suskirstyti.)
- • Apatinės juostos kairėje dalyje nutapytas *Šv. Jurgio stebuklas* – viena iš mėgstamiausių temų rusų ikonų tapyboje. Iliustruojamas pasakojimas apie tai, kaip šventasis karys Jurgis žūtbutinėje kovoje nugalėjo slibiną. Raitas ant pilkšvo žirgo šv. Jurgis ietimi smeigia slibiną, angelas virš jo galvos laiko pergaltės vainiką (karūną). Šventasis dailiais aukso ar bronzos spalvos šarvais, besiplaikstančiu raudonu apsiaustu. Jo žirgas prabangiais pakinktais, gūnijos ir balno kraštai puošti aukso spalvos apvais. Dešinėje, pilies bokšto fone, stovi didvyrio išgelbėta karalaitė, bokšto languose matyti karalius ir karalienė. Karalaitė laiko juosta pririštą raudonai rudos spalvos slibiną. Kairėje, debesų apsuptoje properšoje – pusfigūris laiminančio Kristaus atvaizdas. Apatinės juostos centrinėje dalyje vaizduojami šv. apaštalai Petras ir Paulius, kurie stovi vienas priešais kitą ir žvelgia į Išganytojo Emanuelio atvaizdą. Apatinės juostos dešinėje dalyje nutapytas *Šv. Demetrijaus Soluniečio iš Tesalonikų stebuklas* (Šv. Demetrijaus Soluniečio stebuklas). Raitas šventasis karys ietimi smeigia po žirgo kojomis parkritusį priešų vadą. Angelas virš raitelio galvos laiko pergaltės vainiką.
- • Visos devynios ikonoje vaizduojamos scenos kupinos gyvybės, nutapytos su miniatiūriniu kruopštumu. Jas išdėstant laikytasi simetrijos ir paralelių principo: ikonos vertikalią ašį pabrėžia trys simetriškos kompozicijos, dviejų apatinių juostų kraštuose gretinami artimi siužetai. Krašto juostą dengia metalinis auksuotas aptaisas, dekoruotas įrėžtu augaliniu ornamentu.

• • VII.16.

Devynių dalių ikona, XIX a. pabaiga
Medis, tempera, metalas, 33,5 × 38 cm
LDMT 1

Šv. Jurgis nukauna slibiną,

ikonos *Šventieji globėjai* fragmentas,

XIX a. pabaiga–XX a. pradžia

- • Ant medžio lentų nutapytoje ikonoje vaizduojama daugelis stačiatikių šventųjų. Tarp jų, kūrinio apatinėje juostoje, ketvirtas iš kairės vaizduojamas ir šventas Jurgis. Kūrinys pasižymi proporcingu piešiniu. Figūros nutapytos kruopščiai, šiek tiek juntama šviesokaite. Koloritas subtilus, vyrauja rudi, raudoni, mėlyni atspalviai. Karys raitas, romėniškais šarvais ir ietimi rankose, raudonu pliumažu puoštu šalmu ir aukso spalvos kirasa. Tunika tamsiai mėlyna su žalsvu atspalviu. Pilkšvas (pelėkas) žirgas stovi virš slibino piestu. Žirgo pakinktai ir gūnia raudoni. Šventasis karys smeigia abiem rankom laikoma ietimi slibinui į nasrus. Slibinas tamsiai rudas, kraujuojančiais nasrais. Antrajame ieties gale pavaizduotas kryžius. Šalia šventojo yra įkomponuoti įrašai, kurie nurodo jo vardą, jam skirtą dieną ir prašymą saugoti gyvulius nuo žvėrių. Palei fragmento viršutinį kraštą užrašas О СОХРАНЕНИИ СКОТА ОТЪ ЗВЕРЕЙ (Kad saugotų gyvulius nuo žvėrių), fragmento viršuje kario galvos aukštyje – С. Вел. М. Георгій (*Šv. kankinys Jurgis*), kūrinio apačioje, po slibinu – Апрель 23 д. (*Balandžio 23 d.*).

• • VII.17.
Ikona Šventieji globėjai,
XIX a. pabaiga–XX a. pradžia
Medis, aliejus, 108 × 75 cm
LNM I 871

VII.18. • •

Ikona Šv. arkangelas Mykolas, XIX a.

Medis, aliejus,

15,4 × 11,9 cm

LNM I 364

- • Medinėje ikonoje vaizduojamas trimitų pučiantis ir apie pasaulio pabaigą pranešantis šv. arkangelas Mykolas. Jis kūrinio centre komponuojamas ant raudono sparnuoto žirgo. Arkangelas vaizduojamas su aukso spalvos drabužiais ir karūna, aureole, sparnais, ištiestomis į šalis rankomis. Dalis kūrinio detalių uždažytos arba dėl nežinomų priežasčių nebuvo pavaizduotos. Dešinėje rankoje matyti Evangelija ir plonytė ietis, kuria arkangelas nugali šėtoną (kūrinyje nėra). Po žirgo kojomis greičiausiai buvo pavaizduotos griūvančios žemės karalystės. Tarp šventojo rankų – vaivorykštės kontūrai. Kairėje rankoje trimito, kurį pučia arkangelas, kontūrai. Šv. arkangelo Mykolo aureolėje matyti įrašas *Muxaun* (*Mykolas*).
- • Fonas padalintas pusiau. Žemė pilkų ir gelsvų atspalvių. Dangus vientisos juodos spalvos. Figūros sustingusios, plokščios, neplastiškos. Piešinys neproporcingas, kiek grubus. Detalės išreikštos kontūrais. Kūrinio koloritas kontrastingas: aukso, raudonos ir juodos spalvų.

• • VII.19.

Ikona Šv. kankinys

Demetrijus iš Tesalonikų,

XIX–XX a. pradžia.

Medis, aliejus, 29,6 × 24 cm

LNM I 385

- • Šv. Demetrius stačiatikių bažnyčioje yra ypač gerbiamas kaip gynėjas nuo priešų. Ikonoje vaizduojama šventojo pergalė prieš karalių Kolujaną.
- • Kario atvaizdas labai panašus į šv. Jurgio. Jis taip pat vaizduojamas raitas, su ietimi rankoje, besikaunantis su savo priešu. Šv. Demetrijus vilki aukso spalvos žvyninius šarvus, po jais – žalią tuniką, o ant pečių plevėsuoja žalias apsiaustas. Auksaspalvė taip pat ir kario aureolė. Šventasis joja juodu žirgu. Tačiau, skirtingai nei šv. Jurgis, kairėje rankoje šv. Demetrijus laiko rankraštį. Kūrinio apatinėje dalyje bėgančio nuo bausmės karaliaus ant žirgo figūra. Karalius Kolujanas su auksine karūna, vilki žalios spalvos ilgą drabužį ir tamsiai raudonos spalvos apsiaustą ant pečių. Karalius sprunka kaštoniniu (rudu) žirgu. Fone, tradiciškai, – uolėtas peizažas. Dešinėje, peizažo fone, komponuojamas pastatas – miesto fragmentas. Piešinys kruopštus, linijos ir kontūrai aiškūs. Ikonoje didžiausias dėmesys skiriamas spalvoms. Jos ryškios, dominuoja žali, geltoni, raudoni ir juodi atspalviai. Svarbiausios figūros išryškinamos gryna, ryškia spalva. Kalnuoto peizažo fonas modeliuojamas perteikiant dekoratyvią, ritmišką šviesokaitą.

Terminų žodynelis

- • **Antkaklė** (angl. *gorget*, lenk. *obojczyk*) – šarvų dalis, sauganti kaklą ir sprandą, dažniausiai plokštinė (retesniais atvejais karaceninė, arba žvyninė), sudaryta iš dviejų ties pečiais susegamų dalių. Buvo tiek raitelių, tiek pėstininkų šarvų komplektuose. XVII a. kai kuriais atvejais buvo gaminama padidinta ir nešiota kaip vienintelė metalinė plokštinė apsauga ant odinės striukės.
- • **Antsmakris** (angl. *bevor*, ital. *barbozza*, rus. *предплечник*, vok. *Bart*) – šalmo arba plokštinių šarvų dalis, dengianti veido apačią iki smakro, dalį krūtinės, kartais pečius. Buvo tvirtinama prie krūtinės šarvo. Turėjo pusinės antkaklės pavidalą. Buvo naudojamas su salado ir burgoneto stiliaus šalmais.
- • **Apsiaustas** (angl. *cloak*, lenk. *peleryna*, rus. *плащ*) – viršutinis drabužis, apgaubiantis pečius, nugarą arba visą kūną iki galvos. Jis užsegamas virš krūtinės arba ant peties. Antikos laikais, viduramžiais buvo nešiojamas karių ir civilių. Romėnų kariai dėvėdavo ant krūtinės susegamą trumpą, kelius siekiantį apsiaustą sagumą su gobtuvu (lot. *sagum*), o karininkai ir kariuomenės vadai ilgesnį, kartais kulnus siekiantį apsiaustą paludamentą (lot. *paludamentum*), tradiciškai susegamą sege ant dešiniojo peties. Viduramžiais išorinėje apsiausto pusėje tam tikrais atvejais buvo prisiuvami arba išsiuvinėjami simboliai, ženklai, pavyzdžiui, kryžiuočių kryžius. Apsiausto puošnumas turėjo rodyti asmens kilmę ar rangą. Gerai žinoma, pavyzdžiui, yra **mantija** – monarchų, kunigaikščių iškilmesė dėvimas apsiaustas. Kaip svarbi karių aprangos dalis apsiaustas perėjo į krikščionių ikonografiją ir tapo šventųjų karių atributu. Vakarų ir Rytų krikščionių ikonografijoje susiklostė tam tikrų skirtumų turinčios apsiausto vaizdavimo tradicijos. Viduramžiais ir Renesanso epochoje Vakarų krikščionybės ikonografijoje šventųjų karių apsiaustų forma ir spalva keitėsi kartu su karių apranga. Rytų krikščionybėje dominavo romėnų karių aprangai būdingas apsiaustas.
- • **Armetas** (angl. *armet*, ital. *celata*, lenk. *armet*, pran. *armet*) – uždaras XV–XVI a. kavalerijos šalmas, pritaikytas prie galvos formos. Skirtingai nei daugelio ankstesnių stilių šalmai, šis turėjo rutulio formos pagrindą (varpą), prie kurio vyriais būdavo tvirtinamos dvi šoninės plokštės ir pakeliamas antveidis. Senesnis šalmo variantas turėdavo diržu tvirtinamą apatinį antveidį (antsmakrio atitikmenį). Toks armetas

sprando pusėje turėjo diską, saugantį antveidžio diržą nuo perkirtimo. Šalmui buvo būdinga žemesnė arba aukštesnė ketera. Šis šalmas kildinamas iš Italijos, kur XV a. pirmojoje pusėje buvo nešiojamas su milanietiškais šarvais. Vėliau armetas paplito, Vokietijoje, Prancūzijoje, Anglijoje ir kituose Europos kraštuose.

- • **Aureolė** (angl. *aureola*, *aureole*, lenk. *aureola*) – krikščionybės ikonografijoje vaizduojamų dieviškų arba šventų asmenų kūną supanti šviesa. Terminas kildinamas iš lotynų kalbos žodžio *aurea* – auksinis arba *aureolus* – paausuotas. Aureolė simbolizuoja šventąją šviesą, tad rodo vaizduojamo asmens dieviškumą ar šventumą. Galvą supanti spinduliuojančio rato pavidalo šviesa vadinama **nimbu** (žr. *nimb*as), kuris kartais tapatinamas su aureole. Griežtos atskirties tarp šių sampratų nėra.
- • **Basinetas** (angl. *bascinet*, lenk. *basinet*, pranc. *bassinet*, rus. *бацинет*) – ovalo formos šalmas smailėjančiu viršum, papildytas kaklą ir pečius dengiančiu žieduočiu. Jis buvo nešiojamas su skirtingų formų antveidžiais, nosaliu (nosies apsauga) arba be jų. Šio stiliaus šalmai buvo paplitę Europoje XIV–XV a. pradžioje.
- • **Burgonetas** (angl. *burgonet*, pranc. *bourguignotte*, lenk. *szturmak*, rus. *бургонет*, vok. *Sturmhaube*) – renesanso epochos pėstininkų ir kavalerijos šalmas, kuris turėjo keterą, snapelį, skruostų apsaugas, sprando apsaugą ir kartais antveidį. Šio stiliaus šalmai paplito daugelyje Europos šalių ir buvo naudojami iki XVII a. vidurio.
- • **Durklas** (angl. *dagger*, lenk. *puginał*, rus. *кинжал*, vok. *Dolch*) – duriamasis arba durti ir pjauti skirtas ginklas neilga (iki 40 cm) geležte, kuri būdavo tiesi arba lenkta, dviašmenė, o kai kuriais atvejais tribriaunė ar keturbriaunė (trikampio ar rombo skerspjūvio). Ginklas kartais turėdavo įvairių formų gardą. Viduramžiais ir Renesanso laikais Europoje egzistavo skirtingi durklų variantai. Vėlyvaisiais viduramžiais paplito durklai (angl. *rondel dagger*, it. *daga a rondelle*) siauromis geležtėmis ir apskrito skydelio (disko) formos garda. Vienas tokių buvo **mizerikordija** (angl. *misericorde*, lenk. *mizerykordia*, rus. *мизерикордия*, vok. *Misericordia*) – XIV–XV a. Europoje paplitęs durklas ilga, siaura, tribriaune ar keturbriaune geležte. Durklo pavadinimas kilo iš prancūzų žodžio *misericorde*

(gailastingumas), kadangi jis buvo naudojamas nugalėtam, pargriautam ar sužeistam, priešui pribaugti, taip išvaduojant jį nuo priešmirtinių kančių. Šiuo ginklu buvo galima pramušti žieduočius, pataikyti į tarpus tarp plokštinių šarvų dalių arba matymo angas uždaramame šalme. Šias funkcijas perėmė **stiletas** (angl. *stiletto*, it. *stiletto*, lenk. *sztylet*, rus. *cmunem*, vok. *Stilet*) – nedidelis durklas siaura, dažnai beašmene geležte ir tiesia kryžma. Geležtės skersinis pjūvis apskritas, ovalus, tribriaunis arba keturbriaunis. Šis pavadinimas kilo iš lot. *stilus* – rašymui skirtas strypelis, stilius. Stiletai atsirado XV a. Italijoje. Ypač paplito XVI a. vėlyvaisiais viduramžiais ir Renesanso laikais stiletas buvo papildomas riterių ginklas, dėl siauros ir ilgos geležtės labai tikęs priešams, kurie vilkėdavo visą kūną dengiančius šarvus, pribaugti.

• • **Gambezonas** (angl. *gambeson*, lenk. *przeszywnica*, *gambeson*, rus. *стѣганка*, *гамбезон*) – viduramžiais karių dėvėta dygsniuota, stora striukė. Ji buvo nešiojama kaip pošarvis po žiediniais, plokšteliniais ir plokštiniais šarvais arba dėvima atskirai, vietoje jų.

• • **Gūnia** (angl. *saddle pad*, *saddle blanket*, lenk. *czaprak*, rus. *вальтран*, *чепрак*) – ant žirgo nugaros po balnu klojamas patiesalas, kuris buvo siuvas iš įvairių rūšių storesnio arba plonesnio audinio. Gūnia turėdavo saugoti žirgo nugarą nuo nutrynimų ir perkaitimo, sugerti gyvulio prakaitą, kad jo nugara liktų sausa, taip pat – balną nuo žirgo prakaito, neleisti jam slysti nugara. Gūnia gali būti vadinamas viduramžiais ir Renesanso laikais Europoje paplitęs plonesnio audinio patiesalas, kuris dengdavo visą žirgo kūną arba jo užpakalinę dalį. Kartais gūnia būdavo labai puošni ir brangi, išsiuvinėta aukso, sidabro gijomis, šilku. Kai kuriais laikotarpiais gūnia būdavo klojama virš balno. Ikonografijoje šventųjų karių žirgai dažnai vaizduojami su prabangiomis, labai puošniomis gūniomis. Šv. Jurgio ir slibino kovos scenose galima išvysti puošnią gūnią, kuri retesniais atvejais dengia visą žirgo kūną.

• • **Ietis** (angl. *spear*, lenk. *włócznia*, rus. *копье*, vok. *Speer*) – durti skirtas antgalis (ietigalis) ir kotas, kuris dažniausiai buvo gaminamas iš medžio. Tai vienas seniausių žmonijos istorijoje ginklų. Pagal naudojimo būdą ir paskirtį ietis galima skirstyti į svaidomąsias, lengvas ir sunkias smogiamąsias. Kai kurios ietys buvo pritaikytos raiteliams (riterio ietis), kitos – pėstininkams. Vienos ietys buvo skirtos kovai su kavalerija, kitos – kovai su pėstininkais. Buvo ietys, kuriomis ginklavo-

si ir pėstininkai, ir raiteliai. Pavyzdžiui, pikė – ietis nedideliu antgaliu ir santykinai ilgu kotu. Viduramžiais ir Renesanso laikais Europos karių, ypač raitelių, ietys dažnai turėdavo vėlukus (žr. vėlukas). Krikščionybės ikonografijoje ietimis arba ietimis-skeptrais dažnai ginkluoti šv. Demetrijus iš Tesalonikų, šv. Jurgis, šv. Florijonas, šventieji Borisas ir Glebas. Vakarų ir Rytų krikščionybės dailėje, taip pat lietuvių liaudies dailėje šv. Jurgis vaizduojamas su paprastos formos arba riteriška ietimi, kuri išsiskyrė didesniu ilgju ir svoriu, turėjo rankos apsaugą – skydelį arba atitinkamą sustorinimą.

• • **Ikona** (angl. *icon*, gr. *eikon*, rus. *икона*, vok. *Ikone*) – religinės tematikos paveikslas Rytų krikščionybės dailėje. Pavadinimas kildinimas iš graikų kalbos žodžio *eikonos* (atvaizdas). Dažniausiai vaizduoja Dievą Tėvą, Kristų, Mariją, šventuosius, Biblijos scenas, liturginius simbolius. Kuriama laikantis tradicinės ikonografijos ir technologijos, jungiant realiosios (regimosios) ir mistinės (neregimosios) erdvės įvykius. Tapoma ant lentų, drobės, kartais skardos. Dažniausiai tapoma temperos arba aliejinės tapybos technikomis. Atsirado Romos imperijos rytinėje dalyje VI a., suklestėjo IX–XIII a. Bizantijoje ir XII–XIII a. Rusios žemėse, XIV–XV a. – Maskvos valstybėje. Ortodoksų liturgijoje skiriama specifinė maldingumo skatinimo funkcija.

• • **Ikonografija** (angl. *iconography*, rus. *иконография*) – 1) Antikos portretų atpažinimo ir aprašymo mokslas, pradėjęs formuotis XVI a. kaip archeologijos atšaka; 2) Temų, siužetų, simbolių, emblemų, atributų, alegorinių ir personifikacijų vaizdavimo tradicija (krikščioniškoji, budistinė ir kt.); 3) Dailėtyros metodas, kuriuo remiantis tyrinėjamos dailės kūrinių personažų bei siužetų vaizdavimo taisyklės: aprašomi ir sisteminami būdingi atributai, spalvos, pozos, komponavimo schemas, kintami ir pastovūs vaizdavimo kanonų elementai, nustatomos alegorijos ir simboliai. Ikonografija suformuota XIX a. 5 dešimtmetyje prancūzų mokslininkų viduramžių dailės bei architektūros studijose. XX a. I pusėje Ervinas Panofskis (*Erwin Panofsky*) išplėtojo ikonografijos principus ir pritaikė juos meno kūrinių analizei. Šiuolaikinėje dailėtyroje ikonografija derinama su kitais metodais.

• • **Hagiografija** (angl. *hagiography*, lenk. *hagiografija*, rus. *агиография*) – šventųjų ir bažnyčios vadovų gyvenimo aprašymai. Krikščionių hagiografija daugiausia dėmesio skiria Vakarų ir Rytų bažnyčių kanonizuotų asmenų gyvenimams ir su jais susijusiems stebuklams. Viduramžiais sukurti hagiografi-

jos darbai, dažnai papildyti menamo laiko įvykių aprašymu (istoriniu kontekstu), apima žinias apie papročius ir tradicijas.

• • **Kalavijas** (angl. *sword*, lenk. *miecz*, rus. *мечь*, vok. *Schwert*) – kertamasis duriamasis, arba tik duriamasis ginklas, kurį sudaro tiesi geležtė ir efesas su kryžma ir atvira rankena. Abi ginklo plokščiosios pusės simetriškos. Kalavijas yra vienas seniausių žmonijos istorijoje ginklų. Kalavijai buvo žinomi senovėje, ypač paplito Europoje, kur juos naudojo graikai, romėnai, keltai, germanai ir kitos tautos. Antikos laikais šiam ginklui buvo būdinga trumpesnė, o viduramžiais – ilgesnė geležtė. Viduramžių Europoje visuotinai naudojamas kalavijas tapo kilniu riterio ginklu, įgijo sakralinę reikšmę, kai kuriais atvejais būdavo suasmeninamas, duodant jam vardą, savininko saugomas iki pat mirties. Vėlyvaisiais viduramžiais (apie 1300 m.) pasirodė ir tarp pėsčiųjų karių paplito dvirankis kalavijas, kuris dėl ilgos geležtės ir svorio buvo valdomas dviem rankom. Toje pačioje epochoje raitelių bei pėstininkų buvo naudojamas ir pusantros rankos kalavijas, taip vadinamas dėl galimybės jį naudoti laikant viena arba dviem rankom. Vėlyvaisiais viduramžiais pasirodžius plokštiniams šarvams atsirado ir duriamieji kalavijai, kurių geležtės buvo pritaikytos dūriams.

• • **Kaligos** (angl. *caligae*, lot. *caligae*, rus. *калуги*) – senovės romėnų kariuomenės, visų pirma legionierių, sandalai. Jie būdavo gaminami iš odos, geležinėmis vinutėmis pakaustytais padais, kurie padėdavo geriau atsispirti ir mažiau slysdavo. Apavą sudarantys odiniai dirželiai siekdavo blauzdų vidurį arba net ir kelius. Buvo naudojami Romos respublikos ir imperijos laikais.

• • **Kardas** (angl. *sabre*, lenk. *szabla*, rus. *сабля*, vengr. *szablya*, vok. *Säbel*) – 1) Siaurąja prasme tai kertamasis arba kertamasis duriamasis ginklas daugiau ar mažiau lenkta vienašmene geležte. Išlenktoje ginklo pusėje suformuoti ašmenys, įlenktoje – pentis. Geležtės išlinkis pakeisdavo pačių kertamųjų smūgių esmę: suteikdavo jiems pjaunamąjį pobūdį. Kardo efesas būdavo su labiau arba mažiau išvystyta rankos apsauga arba be jos. Makštys būdavo gaminamos iš medžio, aptraukiamos oda, aksomu arba kitomis medžiagomis, vėliau – metalinės. Kardo kilmė rytietiška. Įvairiuose kraštuose susiformavo tam tikri kardų tipai ir atmainos. Ypač gausi rytietišku kardų grupė. Vakarietiški kardai gali būti skirstomi į Rytų Europos ir Vakarų Europos kardus. Priklausomai nuo kardo kilmės skiriasi jo geležtės išlinkis, rankenos forma, efeso formavimo princi-

pai; 2) Terminas *kardas* lietuvių kalboje turi ir kitą reikšmę, kuri aprėpia visus ilgageležčius ginklus, tokius kaip kalavijai, palašai, rapyros, špagos ir kardai siaurąja prasme.

• • **Ketera, skiauterė** (angl. *crest*, lenk. *grzebień*, rus. *зпебень*) – šalmo viršutinėje dalyje esantis elementas atliekantis praktines ir estetes funkcijas. Ją dažniausiai sudarydavo metalinis arba iš kitų medžiagų pagamintas standus pagrindas (laikiklis), prie kurio tvirtinami ašutai arba plunksnos. Ji buvo būdinga kai kurių stilių šalams, paplitusi antikos laikais, o vėliau vėl išpopuliarėjo Renesanso laikų Europoje, su pertraukomis buvo naudojama iki XX a. Standus keteros pagrindas, kartais ir ašutai, suteikdavo šalmo viršutinei daliai tvirtumo. Ant kaklo ir nugaros krintantys antikinių šalmų keterų ašutai saugodavo nuo kirčių šaltaisiais ginklais. Ketera galėjo rodyti skirtingus karių rangus, taip pat tiko priešą paveikti psichologiškai.

• • **Kirasa** (angl. *cuirass*, lenk. *kirys*, pranc. *cuirasse*, rus. *кураса*) – 1) Torso šarvai, kuriuos sudaro krūtinšarvis ir nugaros šarvas, sujungti ties pečiais ir talija. Kai kuriais atvejais nešiota supaprastinta kirasa, kurią sudarydavo tik krūtinšarvis; 2) Iki XVII a. kirasa buvo vadinamas šarvų komplektas, kurį sudarė torsą, rankas, kojas iki kelių saugančios dalys. Būtent todėl kirasos pavadinimas kartais taikomas daugiau sudėtinių dalių, pavyzdžiui, antkaklę, antšlaunius, turintiems šarvų kompleksams.

• • **Kompozicija** (angl. *composition*, lenk. *kompozycja*, rus. *композиция*, vok. *Komposition*) – 1) Meno kūrinio elementų išdėstymas, jų tarpusavio ryšys ir santykis su visuma. Dailės ir architektūros kompozicija kuriama kontrastuojant, harmonizuojant bei akcentuojant plastinės raiškos priemones (linijas, plokštumas, tūrius, spalvas, šviesą šešėlius), nustatant vaizdo dalių proporcijas ir ritmiką. Kompozicijos pobūdis priklauso nuo kūrinio paskirties ir medžiagų savybių, individualių autoriaus tikslų, laikotarpio stiliaus ar krypties principų. Pagrindinės kompozicijos rūšys yra atvirosi ir uždaroji. **Atvirosi kompozicija** – ekspresyvi ir dinamiška. Jos elementai dėstomi išcentrinėmis kryptimis arba tolygiai, neapibrėžiant svarbiausios dalies, todėl vaizdas atrodo neužbaigtas, žiūrovas skatinamas jį pratęsti vaizduotėje. Atvirosios kompozicijos atmainos: asimetriškoji, diagonalioji, fragmentinė, spiralinė, vertikali. **Uždaroji kompozicija** – statiška, racionali, taisyklinga. Jos elementus grupuojant centriškai apie pagrindines

vaizdo ašis bei taškus, sukuriamas darnos, stabilumo, užbaigtumo įspūdis. Uždarnosios kompozicijos atmainos: antitezinė, centriškoji, chiazmas, frontaloji, kulisinė, piramidinė, simetriškoji; 2) Žmogaus figūros komponavimo būdas: chiazmas, *en face*, kontrapostas, profilis, *profil perdu*, spiralinė figūra, trys ketvirčiai; 3) Užbaigtas savarankiškas dailės kūrinys (paveikslas, statula, estampas bei kt.). Terminas netaikomas eskizui ir etiudui.

• • **Landsknechtai** (angl. *landsknechts*, lenk. *landsknechty*, rus. *ландскнехты*, vok. *Landsknechte*) – XVI–XVII a. samdomi pėstininkai. Jie buvo organizuoti imperatoriaus Maksimilijono I valdomoje Šventojoje Romos imperijoje, turėjo tarnauti Nyderlanduose. Iš pradžių landsknechtams patikėtos policijos funkcijos, tačiau ilgainiui perėmė šveicarų pėstininkų parengimą ir kovos būdus jie tapo karine formuote. Šie didžiąja dalim iš prastuomenės kilę samdiniai sudarė gausią ir svarbią daugelio Europos šalių kariuomenių pėstininkų dalį. Tai buvo įgudę, tačiau neretai disciplinos stokojantys kariai. Landsknechtai buvo ginkluoti lengviau nei XVI a. riteriai ir jų funkcijas perėmė sunkieji kavaleristai. Skirtingai nuo riterių, landsknechtai nešiodavo lengvesnius pėstininkų šarvus (pusšarvius) arba jų visai neturėdavo. Iš žemutinių visuomenės sluoksnių kylantys landsknechtai sudarė kontrastą su aukštuomenę atstovaujančiais riteriais.

• • **Maksimilijono šarvai** (angl. *Maximilian armour*, lenk. *zbroja maksymiliańska*, rus. *максимилиановский доспех*, vok. *Riefelharnisch*, *Maximiliansharnisch*) – Renesanso epochos plokštinių šarvų banguotomis arba griovelius paviršiuje turinčiomis plokštėmis rūšis. Jie atsirado dėl patikimų ir tvirtų itališkų šarvų įtakos, itin paplito Vokietijoje ir Austrijoje. Neįprasta tokių rifliuotų šarvų forma buvo ne tik tuometinės mados tendencija, bet pasitarnavo ir praktiniams tikslams. Rifliavimas sudarydavo briaunas, kurios suteikdavo Maksimilijono šarvų plokštėms didesnę standumą, tvirtumą. Tai leido šiek tiek sumažinti šarvų plokščių svorį. Maksimilijono šarvai buvo gaminami atsižvelgiant į pasikeitusias mūšių sąlygas. Stambios šarvų plokštės turėjo saugoti nuo šaunamųjų ginklų kulkų, iššautų per didesnę atstumą. Kadangi tokie šarvai kainuodavo labai brangiai, juos nešiodavo aristokratai, dažniausiai riteriai. Buvo paplitę daugelyje Europos kraštų XVI a. pirmajame trečdalyje. Šarvų pavadinimas siejamas su Šventąją Romos imperiją valdžiusiu imperatoriumi Maksimilijonu I,

kurį XIX a. antrosios pusės ginkluotės tyrinėtojai klaidingai laikė šių šarvų išradėju.

• • **Maskaronas** (it. *mascherone*, lenk. *maszkaron*, pranc. *mascaron*) – puošybos elementas (it. *maschera* – kaukė) – stilizuota groteskinė žmogaus galva arba veidas su žvėries akimis arba ausimis, įkomponuotas lapų vainike ir pan. Atsirado senovės Romoje, aptinkamas gotikos, renesanso laikų statiniuose ir dailės dirbiniuose, populiarus manierizmo laikotarpiu. XVII a. IV ketvirtyje–XVIII a. II ketvirtyje naudotas husarų ir karacenių šarvams puošti.

• • **Modeliavimas** (angl. *modeling*) – erdvės ir tūrio vaizdavimas dailės kūrinyje skulptūros, tapybos ir grafikos priemonėmis. Skulptūros erdvinė forma kuriama lipdant, skaptuojant, tašant, purškiant smėlio srove. Tapyboje ir grafikoje pasitelkiamos iliuzinės erdvės ir apimties perteikimo priemonės. XVI a. modeliavimo terminas vartotas tik lipdymo procesui, vėliau – bet kokiam meninės trimatės formos kūrimo būdai įvardinti.

• • **Monochromija** (angl. *monochromy*) – dailės kūrinių vienspalviškumas, *polichromijos* priešingybė. Žodis kilęs iš dviejų graikiškų žodžių *monos* (vienintelis) ir *chroma* (spalva). Tapoma arba dažoma tik viena spalva arba keliais vienos spalvos atspalviais.

• • **Nimbai** (angl. *halo*, *nimbus*, lenk. *nimb*) – krikščionybės dailėje paplitęs dieviškumo ir šventumo simbolis, aukso spalvos ratilas arba spinduliuojantis vainikas aplink dieviškų asmenų, apaštalų, angelų, arkangelų, šventųjų kankinių (nuo V a.) ir pranašų (nuo VI a.) galvas. Tapyboje jis baltos ar geltonos spalvos, skulptūroje – parodomas trimatės formos būdu, o polichrominėje skulptūroje ir minėtų spalvų dažais. Žodis kilo iš lot. *nimbus* – debesys, ūkas. Jo forma priklauso nuo vaizduojamo asmens – pasitaiko trikampio, keturkampio, apskritimo, kryžiaus arba vien spindulių pavidalo. Viduramžiais paplito apskritimo formos nimbas, kuris buvo šviesios juostos arba platesnio rato pavidalo. Šventieji kariai, kaip šv. Jurgis, šv. Demetrijus, šv. Florijonas, paprastai vaizduojami su apskritimo formos nimbais.

• • **Perspektyva** (angl. *perspective*, ital. *prospettiva*, lenk. *perspektywa*, pranc. *perspective*) – 1) Trimačių kūnų vaizdavimo plokštumoje būdas, kuriuo sukuriama realių erdvinių santykių ir apimties iliuzija. Perspektyva pagrįsta optiniu reiškiniu – tariamų figūrų arba daiktų mažėjimu ir jų lygiagre-

čių linijų susikirtimu horizonte, kūnams tostant nuo žiūrovo akies; 2) Įvairūs tikrovės pavidalų vaizdavimo plokštumoje būdai: atvirkštinė, erdvinė, spalvinė perspektyva.

- • **Plastika** (angl. *plastic art*) – 1) Architektūros ir skulptūros kūrinio forma: proporcijų, silueto, paviršiaus modeliavimo, medžiagų derinio ir kitų išraiškos priemonių visuma. Kartais termino reikšmė išsiplėčia – juo įvardinama bet kurio dailės kūrinio forma; 2) Skulptūros technika: kūrinio arba jo modelio lipdymas iš molio, gipso, plastilino, vaško ar kitų medžiagų. Terminas pradėtas vartoti antikos kultūroje lipdymo ir kietos medžiagos modeliavimo skirtumui pabrėžti; 3) Lipdyti skulptūros kūriniai.

- • **Pliumažas** (pranc. *plumage*, rus. *плюмаж*) – galvos apdangalo, šalmo puošybos elementas, pagamintas iš paukščio plunksnų ir kt. Terminas kilo iš prancūzų žodžio *plume* – plunksna. Pliumažas plačiai naudotas nuo XVI a. karių šalams, kepurėms ir skrybėlėms puošti.

- • **Plokšteliniai šarvai** (angl. *lamellar armour*, lenk. *zbroja lamelkowa*, *zbroja płytkowa*, rus. *ламелляр*, vok. *Lamellenpanzer*) – senovėje pradėti naudoti šarvai, kurie buvo gaminami iš nedidelių metalo, kaulo, rago ar kitų medžiagų plokštelių, sujungtų tarpusavyje dirželiais, juostelėmis ir virvutėmis. Viduramžiais tokie šarvai paplito Bizantijos imperijoje ir Rytų Europoje.

- • **Plokštiniai šarvai** (angl. *plate armour*, lenk. *zbroja płytowa*, rus. *латы*) – šarvai pagaminti iš kaltinių metalo plokščių. Jie buvo skirti žmogaus (kai kuriais atvejais ir kovos žirgo) kūnui nuo smūgių įvairiais ginklais apsaugoti. Tokie šarvai buvo nešiojami daugiausiai mūšiuose, turnyruose, ceremonijose ir paraduose. Siekiant palengvinti judėjimą pečių, alkūnių, kartais ir kitose srityse, plokštės buvo gaminamos pailgos, sujungtos dirželiais ir judamomis kniedėmis.

- • **Polichromija** (angl. *polychrome*, lenk. *polichromia*, rus. *полихромия*, vok. *Polychromie*) – architektūros, skulptūros, taikomosios dekoratyvinės dailės kūrinių daugiaspalviškumas, *monochromijos* priešingybė. Pavadinimas kilęs iš graikų kalbos žodžio *polychromos* (daugiaspalvis). Senovės Egipto ir antikos laikais spalvintos akmeninės, viduramžių, Renesanso, Baroko laikotarpiams – medinės statulos. Nuo seno polichromuojami sakralinių, reprezentacinių, gyvenamųjų namų interjerai ir eksterjerai. Ypač įvairiai spalvinami taikomosios dailės dirbiniai.

- • **Pusšarviai** (lenk. *półbroja*, angl. *half-armour*, rus. *полуброня*, vok. *Harnasch*) – XVI–XVII a. paplitę plokštiniai kavaleristų ir pėstininkų šarvai, dengę kūną iki klubų arba kelių. Juos sudarydavo krūtinšarvis ir nugaros šarvas, antkaklė, rankų šarvai, dubenį ir šlaunis saugoję antšlauniai, uždaras arba atviras šalmas. XVII a. pusšarviai palaipsniui buvo supaprastinti iki kirasos, kurią sudarė krūtinšarvis ir nugaros šarvas. Tai buvo kirasyrams ir reitarams būdingi šarvai. Savita (juostų pavidalo plokščių) konstrukcija išsiskyrė vengrų husarų nešioti pusšarviai. Juos papildžius kai kuriomis dalimis ir papuošus, sukurti Lenkijos ir Lietuvos husarų klasikiniai šarvai. Tai buvo palyginti nesunkūs, gana laisvai leidžiantys judėti pusšarviai.

- • **Reljefas** (angl. *relief*, pranc. *relief*, rus. *рельеф*) – skulptūros rūšis: iškilus arba įdubus vaizdas plokščiaame fone. Iškilus reljefas skirstomas į bareljefą ir horeljefą; įdubus vadinamas koilanoglifu. Reljefai buvo ypač paplitę daugelio senovės kultūrų mene.

- • **Saladas** (angl. *sallet*, lenk. *salada*, pranc. *salade*, rus. *салад*, vok. *Schaller*) – XV a. Europoje plačiai naudotas šalmas. Jam būdinga ištįsusi sprando apsauga. Šalmas būdavo atviras arba turėjo judamą arba nejudamą antveidį su pailga matymo anga. Antveidžius turintys saladai naudojami su antsmakriu arba žieduočiu buvo uždari, o be jo pusiau uždari.

- • **Skydas** (angl. *shield*, lenk. *tarcza*, pranc. *bouclier*, rus. *щит*, vok. *Schild*) – viena seniausių žmonijos istorijoje apsauginės ginkluotės dalių, gaminama iš medžio, odos, metalo, kartais ir kitų medžiagų. Saugodavo nuo kertamųjų ir duriamųjų, smogiamųjų, svaidomųjų ginklų. Senovės Romos kariai ginkluodavosi senovės graikams įprastais apskritais skydais, kuriuos vėliau pakeitė ištempto ovalo formos arba ištempto stačiakampio formos skydai lot. *scutum*. Rytuose dominuodavo apskritimo formos skydai, o Vakaruose buvo didesnė jų įvairovė. XI a. pradžioje Ispanijoje, Italijoje ir Prancūzijoje atsirado mediniai migdolo arba lašo formos skydai, kurie dažnai vadinami normandiškais. XIII a. viršutinis skydo kraštas virto tiesiu, o pats skydas – trikampiū. Tai klasikinis, heraldinis visoje Europoje paplitęs skydas. XIV–XV a. paplito ir asimetriniai riterių kovai ietimis skirti skydai, taip pat su lietuviams ir prūsams siejamos pavyzos, kurios paplito tarp pėstininkų. Renesanso laikais Italijoje ir Vokietijoje buvo populiarūs dekoraciniai apskritimo formos skydai, pagaminti iš metalo, rečiau – odos ir medžio.

- • **Šalmas** (angl. *helmet*, lenk. rus. *шлем*, vok. *Helm*) – kovinė galvos apsauga, pagaminta iš atsparios medžiagos, dažniausiai metalo (vario, bronzos, geležies arba plieno), sukietintos odos ir kai kurių kitų medžiagų. Romos imperijos kariuomenė naudojo skirtingų stilių žalvarinius ir geležinius šalmus, kurie, tam tikrais atvejais, visų pirma pažymint aukštą karinį laipsnį, būdavo išskiriami keteromis. Brandžiaisiais viduramžiais (XI–XIII a.) Europoje buvo paplitęs normandiškasis šalmas, katilo formos šalmas, kapalinas (*geležinė skrybėlė*), vėlyvaisiais (XIV–XV a.) – atviras ir uždaras basinetas, tebenaudojamas kapalinas, barbutas, saladas, *varlės snukis*, armė ir jam artimas uždaras šalmas, o Renesanso epochoje (XVI a.) tebenaudojant armę ir kitus uždarus šalmus, paplito burgonetai ir morionai. Šventieji kariai vaizduojami su šalmais arba be jų. Konkretaus šalmo vaizdavimas priklausė nuo epochos, kurioje gyveno dailininkas, ir jo žinių apie vaizduojamą objektą. Su Romos imperija siejami šventieji kariai viduramžiais buvo vaizduojami dėvintys viduramžiškus šalmus, savo epochos realijas įamžino ir kai kurie Renesanso dailininkai, kiti atsisigrėžė į Romos imperijos laikų atributiką.
- • **Šviesokaita, šviesotamsa, šešėliavimas** (angl. *shading*, lenk. *cieniowanie*) – vaizduojamosios dailės išraiškos priemonė: tikrovės iliuzijos kūrimas plokštumoje šviesos ir šešėlių išdėstymu bei gradavimu. Akademinėje tapyboje apšviestos daiktų vietos tapomos šiltomis, tamsios – šaltomis spalvomis. Taip modeliuojama daiktų apimtis, kuriamas erdvės įspūdis.
- • **Tunika** (angl. *tunic*, rus. *туника*, lenk. *tunika*) – senovės romėnų vyrų ir moterų marškinių pavidalo drabužis siūtas iš vilnos arba lino (lot. *tunica*). Buvo panašus į maišą su iškarpomis galvai ir rankoms. Tunika buvo su ilgomis arba trumpomis rankovėmis. Vyrų tunika dažnai siekdavo šlaunis arba kelius. Tam tikrais atvejais ji būdavo sujusiamą. Buvo numatyta, kad Romos karių tunika būtų trumpesnė už civilių gyventojų.
- • **Uždaras šalmas** (angl. *close helmet*, lenk. *przyłbica*, rus. *закрытый шлем*) – vėlyvaisiais viduramžiais ir Renesanso laikais riterių ir juos ginkluote atitinkančių karių dėvėtas šalmas su antveidžiu. Jį atitinka vadinamasis armetas. Šalmas saugodavo visą kario galvą, dažniausiai buvo nešiojamas su plokštiniais šarvais. Šalmo antveidyje būdavo žiūrėti ir kvėpuoti skirtos angos. Europos kariuomenių kavaleristai šio stiliaus šalmus naudojo iki XVII a. vidurio. Vakarų krikščionybės ikonografijoje su uždalais šalmais kartais vaizduojami šventieji kariai, visų pirma – karių globėju laikomas šv. Jurgis.
- • **Vėlukas** (angl. *penon*, lenk. *proporczyk*, rus. *нпанопеу*) – nedidelė ieties vėliavėlė, pritvirtinta prie ietigalio. Vėlukas kartais turėdavo smailių galą arba du (ar daugiau), įprastai smailius, liežuvius. Viduramžiais paplito Europos ir Azijos tautų kariuomenėse. Ilgiausiai išliko ir labiausiai paplito kavalerijoje. Prie kavaleristų iečių buvo tvirtinamas ir XVI a. (lenkų ir lietuvių husarų iečių – ir XVII–XVIII a.), vėliau, XVIII–XX a., buvo įprastas ulonų pikių atributas.
- • **Žieduotis, žiediniai šarvai, grandininiai šarvai** (angl. *mail armour*, lenk. *zbroja kolcza*, *kolczuga*, rus. *кольчуга*, vok. *Kettenrüstung*) – šarvai, sudaryti iš metalinių, dažniausiai geležinių ar plieninių, žiedų, sujungtų perneriant vieną per kitą. Žieduotis buvo naudojamas Europoje, pavyzdžiui, romėnų (lot. *lorica hamata*), ir Azijoje jau antikos laikais, labai paplito viduramžiais. Kai kuriuose regionuose kariai jį nešiojo iki XIX a. Žieduotis buvo palaidinės trumpomis arba ilgomis rankovėmis pavidalo, kartais turėdavo ir kitas dalis, kurios dengdavo kojas, galvą, kaklą ir pečius.
- • **Žvyniniai šarvai** (angl. *scale armour*, lenk. *zbroja tuskowa*, rus. *чешуя*, vok. *Schuppenpanzer*) – šarvai, kuriuos sudaro odos arba storos drobės palaidinė su prikiedytais ar prisiūtais metalo arba kitos medžiagos žvynais. Laikomi plokštelių šarvų variantu. Žvyniniai šarvai (lot. *lorica squamata*) dėvėti jau senovės Romoje, paplito viduramžiais. XVII–XVIII a. Lenkijoje ir Lietuvoje brangius ir gana sunkius, karaceniniais (lenk. *karacena*) vadinamus žvyninius šarvus dėvėjo valdovas, aukščiausieji karo vadai, husarai, šarvininkų ir petihorų vėliavų karininkai. Itališkai *corazzina* reiškė šarvus, kurie tvirtinami ant odos.

Santrumpos

apskr. – apskritis

BPM – Bažnytinio paveldo muziejus

ČDM – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

h – aukštis

ilg. – ilgis

inv. Nr. – inventoriaus numeris

k. – kaimas

mstl. – miestelis

LDM – Lietuvos dailės muziejus

LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus

ŠAM – Šiaulių *Aušros* muziejus

TIM – Trakų istorijos muziejus

UKM – Ukmergės kraštotyros muziejus

VDKM – Vytauto Didžiojo karo muziejus

vls. – valsčius

Šaltiniai ir literatūra

Dailės žodynas, Vilnius, 1999.

Galaunė, P., *Lietuvių liaudies menas. Jo meninių formų plėtojimosi pagrindai*, Kaunas, 1930, p. 188–192.

Gilliot, Chr., *Azincourt et la vie quotidienne en 1415*, Paris, 2007.

Gradowski, M., Żygulski, Z. Jun. *Słownik uzbrojenia historycznego*, Warszawa, 1998.

Karcheski, W. J. Jr., A survey of European arms and armor, *Imperial Austria. Treasures of art, arms & armor from the state of Styria*, Munich, 1992, p. 27–69.

Kemperdick, St., *Rogier van der Weyden: Masters of Dutch Art*, Potsdam, 2013.

Krikščioniškosios ikonografijos žodynas, Vilnius, 1997.

Krikščionybės kronika, Vilnius, 1999.

Lanzi, F., Lanzi, G., *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, Vilnius, 2005.

Lietuvos sakralinė dailė, XI–XX a. pradžia. I tomas. Tapyba, skulptūra, grafika, XIV–XX a. pradžia, Vilnius, 2003.

Lietuvos sakralinė dailė, XI–XX a. pradžia. II tomas. Lietuvių liaudies menas, XVII–XX a., Vilnius, 2003.

Lietuvos sentikiai: istorija, kultūra, dailė, Vilnius, 2011.

Lietuvos vienuolynai. Vadovas, sudarė R. Janonienė, D. Klajumiene, Vilnius, 1998.

Matuškaitė, M., *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, Vilnius, 2001.

Michael, N., Embleton, G. A., *Armies of Medieval Burgundy, 1364–1477*, 1993.

Sajauskas, S., Jogailos denarų mįslė, *Kultūros barai*, 2008, Nr. 7/8, p. 118–119.

Sajauskas, S., Mįslingiausias lietuviškas heraldinis simbolis, *Kultūros barai*, 2008, Nr. 10, p. 95–96.

Habig, M. A., Saint George, *The Encyclopedia Americana*, international edition, 1982, vol. 12, p. 508.

Poviliūnas, V., *Šventasis Jurgis – (ne)užmirštas Lietuvos globėjas*, Parodos katalogas, Vilnius, 2016.

The Encyclopædia Britannica, fourteenth edition. London-New York, 1929, vol. 10, p. 183.

Urbonienė, S., Liaudies skulptūros suvokimas: Kuniškių kaimo šv. Jurgis, *Liaudies kultūra*, 2006, Nr. 2, p. 19–26.

Urbonienė, S., *Religinė liaudies skulptūra Lietuvoje XIX a.–XX a. I pusėje*, Vilnius, 2015.

Wolf, N., *Albrecht Durer: 1471–1528, The Genius of the German Renaissance*, Köln, 2006.

Žemaičių muziejus Alka, Vilnius, 2007.

Лазарев, В. Н., *Московская школа иконописи*, Москва, 1971.

Лазарев, В. Н., *Новгородская иконопись*, Москва, 1969.